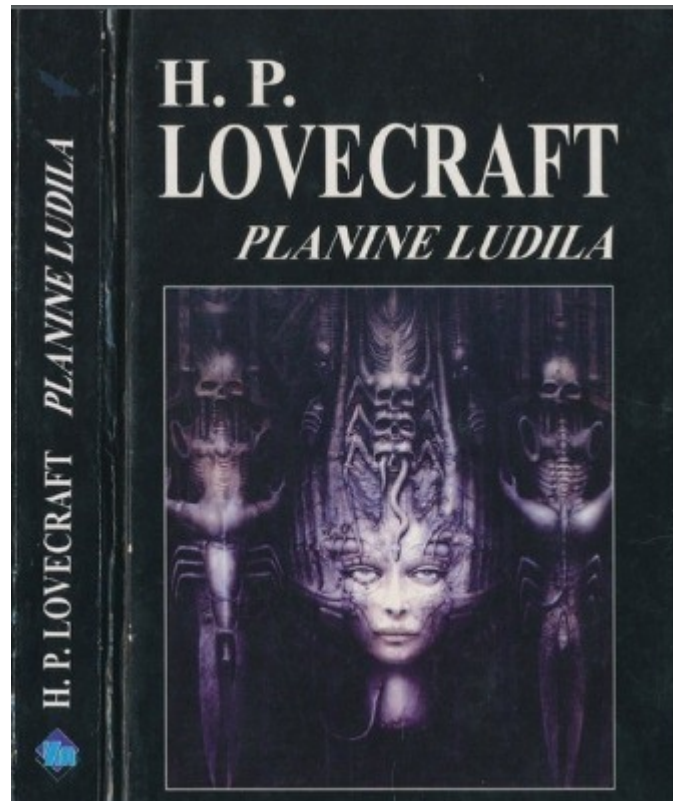

H. P.
LOVECRAFT

PLANINE LUDILA

H. P. LOVECRAFT – PLANINE LUDILA

Prisiljen sam progovoriti jer su ljudi od znanosti odbili poslušati moj savjet ne znajući zašto. Potpuno protiv svoje volje iznosim razloge za protivljenje tom namjeravanom osvajanju Antarktika s ogromnim lovom na fosile i bušenjem na veliko i otapanjem drevnih ledenih pokrova. A još sam više nerad jer bi moje upozorenje moglo biti uzaludno.

Sumnja u stvarne činjenice, kakvima ih moram iznijeti, neizbježna je, pa ipak, ukoliko bih potisnuo ono što će se činiti pretjeranim, ne bi preostalo ništa. Do sad zatajene fotografije, i obične i zračne, bit će meni u prilog, jer su jasne i očite. Ipak, bit će sumnje zbog intenziteta uvjerljivosti koji je vještim krivotvorenjem moguće postići. Crteži u tinti, naravno, bit će ismijavani kao očite izmišljotine, i pored čudne tehnike koju bi stručnjaci za umjetnost valjali primijetiti i biti zbunjeni njome.

Na kraju se moram osloniti na sud i ugled malobrojnih istaknutih znanstvenika koji posjeduju, s jedne strane, dovoljnu neovisnost u razmišljanju da odvagnu moje podatke na osnovu njihovih vlastitih užasavajuće uvjerljivih odlika ili u svjetlu stanovitih pradavnih i veoma zbunjujućih ciklusa mitova; a s druge strane, dostatan utjecaj da odvrate istraživački svijet uopće od bilo kakvog pre nagljenog i preambicioznog programa na području tih planina ludila. Nesretna je činjenica da relativno opskurni ljudi poput mene i mojih suradnika, povezani tek s jednim malim sveučilištem, imaju premale šanse da učine dostatan utisak kad se radi o stvarima izrazito bizarne ili veoma kontroverzne naravi.

Također je protiv nas činjenica da mi nismo, u najužem smislu, specijalisti u disciplinama o kojima se prvenstveno radi. Kao geologu, moj cilj u predvođenju ekspedicije Misesatoničkog sveučilišta bio je isključivo osigurati dubinske uzorke stijena i tla s raznih dijelova antarktičkog kontinenta, uz pomoć izuzetne bušilice koju je smislio profesor Frank H. Pabodie s našeg strojarskog odjela. Nisam imao želje biti pionir na bilo kom polju osim tog, ali se jesam nadao da će uporaba ove nove mehaničke naprave na različitim točkama prethodno istraženih putova iznijeti na svjetlo dana

materijale vrste prethodno nedosegnute uobičajenim postupcima istraživanja.

Pabodiejeva aparatura za bušenje, kao što javnost već zna iz naših izvješća, bila je jedinstvena i radikalna po svojoj lakoći, prenosivosti, i sposobnosti da kombinira uobičajeno načelo arteške bušilice s načelom male cirkularne bušilice za stijenu na takav način da se lako nosi sa slojevima različite tvrdoće. Čelični vršak, zglobne šipke, benzinski motor, sklopivi drveni okvir, oprema za miniranje, užad, uglavnica za uklanjanje nakupljenog otpada, i spojive cijevi za bušotine šire od dvanaest centimetara i do tristo metara duboke, su skupa činili, s potrebnom dodatnom opremom, ne veći teret od onog kojeg su mogle ponijeti troje sanjke sa zapregom od po sedam pasa. To je bilo moguće zahvaljujući vrsnoj aluminijskoj leguri od koje je načinjena većina metalnih dijelova. Četiri velika zrakoplova Dornier, konstruirana osobito za ogromne visine leta neophodne na antarktičkoj zaravni i s dodatnim grijanjem goriva i spravama za brzo paljenje koje je smislio Pabodie, mogla su prenijeti cijelu našu ekspediciju iz tabora na rubu velike ledene barijere do raznih odgovarajućih sletnih točaka u unutrašnjosti, a iz tih točaka mogao nanije poslužiti dovoljan broj psećih zaprega.

Planirali smo pokriti onoliko veliku površinu koliko nam jedna antarktička sezona ili duže, ukoliko bude apsolutno neophodno dopusti, operirajući uglavnom u planinskim lancima i na zaravni južno od Rossovog mora, područjima koje su u raznoj mjeri istražili Shackleton, Amundsen, Scott i Byrd. Uz česte promjene logorišta, postignute pomoću zrakoplova, i obuhvaćajući razdaljine dovoljno velike da budu od geološkog značaja, očekivali smo izvući dotad nezapamćenu količinu materijala osobito u pretkambrijskom sloju iz kojeg je prethodno dobavljen tako mali raspon antarktičkih uzoraka. Također smo željeli osigurati što veći raspon gornjih fosilofernih stijena, pošto je pradávná životna povijest ovog ogoljenog carstva leda i smrti izuzetno bitna za našu spoznaju o prošlosti Zemlje. Da je antarktički kontinent jednom bio umjeren i čak i tropski, s bujnim biljnim i životinjskim životom od kojeg su lišajevi, morska fauna, arahnidi i pingvini na sjevernom rubu jedini ostatak, stvar je općeprihvaćene činjenice, i nadali smo se tu informaciju proširiti u rasponu, preciznosti i detaljima. Kad obično bušenje otkrije znakove

fosilofernosti, proširili bismo otvor eksplozivom da dobijemo uzorke odgovarajuće veličine i stanja očuvanosti.

Naša bušenja, raznolike dubine u skladu s izgledima koje je davao gornji sloj zemlje ili kamena, trebala su biti ograničena na izložene, ili zamalo izložene, kopnene površine što je uvijek značilo padine i grebeni, zbog kilometra ili dva debljine čvrstog leda iznad donjih slojeva. Nismo si mogli dopustiti da razbacujemo dubinu bušenja u bilo kojoj znatnijoj mjeri na puku glacijaciju, mada je Pabodie razradio plan zavlčenja bakrenih elektroda u guste grozdove bušotina i otapanja ograničenih područja leda strujom iz benzinom pokretanog dinamita. Upravo taj plan koji smo mi, na misiji kao što je naša mogli sprovesti u djelo samo pokusno sljedeća Starkweather-Mooreova ekspedicija namjerava slijediti, i pored upozorenja koja sam ja izricao od našeg povratka s Antarktiki.

Javnost je upoznala miseatoničku ekspediciju kroz naše česte izvještaje bežičnim putem Arkham Advertiseru i Associated Pressu, i kroz kasnije članke Pabodieja i mene samog. Sastojali smo se od četiri čovjeka sa Sveučilišta Pabodieja, Lakea s odjela biologije, Atwooda s odjela fizike, također i meteorologa, i mene samog, koji sam predstavljao geologiju i imao formalno zapovjedništvo pored šesnaest pomoćnika: sedmorice studenata s Misetonica i devet stručnih mehaničara. Od te šesnaestorice, dvanaest su bili kvalificirani piloti zrakoplova, a svi osim dvojice kompetentni operateri bežične telegrafije. Osmorica od njih su se razumjeli u navigaciju pomoću kompasa i sekstanta, kao i Pabodie, Atwood i ja. Pored toga, naravno, naša dva broda bivša drvena kitolovca, ojačana za ledene uvjete i s dodatnim parnim pogonom imala su punu posadu.

Zaklada Nathaniel Derby Pickman, uz pomoć nekoliko posebnih priloga, financirala je ekspediciju; stoga su naše pripreme bile iznimno temeljite, i pored odsustva velikog publiciteta. Psi, sanjke, strojevi, logorska oprema i rasklopljeni dijelovi naših pet zrakoplova bili su isporučeni u Boston, i tamo su utovareni u naše brodove. Bili smo iznimno dobro opremljeni za našu posebnu svrhu, i u svim stvarima koje se odnose na zalihe, ustroj, transport i konstrukciju logora, okoristili smo se vrsnim primjerima mnogih nedavnih i izuzetno briljantnih prethodnika. Neuobičajena brojnost i slava tih

prethodnika bili su ono što je našu ekspediciju makar je bila obimna činilo tako slabo zamijećenom od strane svjetske javnosti.

Kao što su novine priopćile, isplovili smo iz bostonske luke 2. rujna 1930., lagano plovili niz obalu i kroz Panamski kanal, sa zastancima na Samoju i u Hobartu na Tasmaniji, gdje smo utovarili zadnji dio zaliha. Nitko iz naše istraživačke skupine nije nikad prije bio u polarnim krajevima, stoga smo se u velikoj mjeri oslanjali na naše brodske kapetane J. B. Douglasa, koji je zapovijedao brodom Arkham, i Georga Thorfinnssena, zapovjednika jedrenjaka Misesonic koji su obojica bili veterani kitolova u antarktičkim vodama.

Kad smo ostavili naseljeni svijet za sobom, sunce je tonulo sve niže i niže na sjeveru, i ostajalo sve dulje i dulje iznad horizonta svakog dana. Na nekih 62° južne širine ugledali smo prve ledene brjegove objekte nalik stolu s okomitim stranicama i, neposredno prije nego što smo došli do antarktičkog kruga 20. listopada uz odgovarajuće tradicionalne ceremonije, imali smo priličnih nevolja s ledenim santama. Opadajuća temperatura mi je prilično smetala nakon našeg dugog putovanja kroz trope, ali sam probao očvrnuti zbog oštrijih mrazova koji će uslijediti. U mnogim prilikama su me snažno općinile čudesne atmosferske pojave, u koje je spadao i upečatljivo jasni privid prvi kojeg sam ikad vidio u kojem su udaljeni brjegovi postali zidine nezamislivih kozmičkih dvoraca.

Gurajući kroz led, koji na sreću nije bio ni rasprostranjen niti gusto sabijen, ponovo smo stigli do otvorenih voda na 67° južne širine, 175° istočne dužine. U jutro 26. listopada jak odbлесак od kopna pojavio se na jugu, i prije podneva svi smo osjetili žmarce uzbuđenja ugledavši ogromni, uzdignuti i snijegom prekriveni planinski lanac koji se širio i prekrivao cijeli pogled prema naprijed. Konačno smo sreli istaknuti dio velikog nepoznatog kontinenta i njegovog tajnovitog svijeta smrznute smrti. Ti vrhovi su očito bili lanac Admiralty koji je otkrio Ross, i sada će naš zadatak biti da obiđemo rt Adarc i otplovimo duž istočne obale Viktorijine zemlje do našeg predviđenog logora na obali tjesnaca McMurdo, u podnožju vulkana Hrebusa na 77° 9' južne širine.

Posljednja etapa puta bila je živopisna i pobuđivala maštu. Veliki ogoljeni vrhovi puni tajni stalno su se uzdizali na zapadu dok je nisko

sjeverno sunce podneva ili još niže horizontsko južno sunce po noći slalo svoje mutne crvenkaste zrake na bijeli snijeg, plavičasti led i vodene putove, i crne komade izložene granitne padine. Kroz puste vrhunce šibali su prodorni povremeni udari strašnog antarktičkog vjetrova, čije su kadence ponekad donosile neodređene nagovještaje divljačkog i polurazumnog muzičkog piskanja, s notama koje su pokrivala širok raspon, i koje su mi se iz nekakvog podsvjesnog mnemotehničkog razloga činile uznemiravajućima i čak nejasno strašnima. Nešto u toj sceni podsjetilo me na čudne i uznemirujuće azijske slike Nikolaja Rocricha, i na još čudnije i više uznemirujuće opise po zlu znane zaravni Leng koji se javljaju u stravičnom Necronomiconu ludog Arapina Abdula Alhazreda. Bilo mi je prilično žao, kasnije, što sam ikad zavirio u tu čudovišnu knjigu u sveučilišnoj knjižnici.

Na dan 7. studenog, privremeno izgubivši iz vida zapadni planinski lanac, prošli smo otok Franklin, i sljedećeg dana ugledali krater Mount Erebusa i Mount Terrora na Rossovom otoku ispred, s dugom crtom planina Parry iza. Sad se na istoku protezala niska, bijela crta velike ledene barijere, dižući se okomito na visinu od šezdeset metara poput stjenovitih litica Quebeca, i označavajući okončanje plovidbe na jug. Popodne smo ušli u tjesnac McMurdo i stali pri obali u zavjetrini zadimljenog Mount Erebusa. Troščani vrh stršio je nekih tri tisuće osamsto metara naspram istočnog neba, poput japanskog drvoreza svete Fujiyame, dok se iza njega uzdizala bijela, utvarna visina Mt. Terrora, tri tisuće tristo metara visokog, sada ugaslog vulkana.

Oblačci dima su iz Erebusa izlazili povremeno, i jedan od pomoćnika diplomaca briljantni mladić po imenu Danforth pokazao je nešto što je izgleda bilo lava na snježnoj padini, primjećujući da je ova planina otkrivena 1840., nesumnjivo bila izvor Poeovog nadahnuća kad je napisao sedam godina kasnije:

-lave koje neumorno gone
Svoj sumporni tok niz Yaanek
U krajnjim klimama pola
Stenju tekući niz Mount Yaanek
U oblasti borealnog pola.

Danforth je dosta čitao bizarne stvari, i puno je pričao o Poeu. Ja sam i sam bio zainteresiran zbog antarktičke scene u Poeovoj jednoj duljoj priči uznemirujućem i zagonetnom Arthuru Gordonu Pymu. Na ogoljenoj obali, i uzdignutoj ledenoj barijeri u pozadini, mnoštvo grotesknih pingvina je kričalo i mahalo perajama, dok se mnoštvo debelih foka vidjelo na vodi, plivajući ili se valjajući po velikim komadima sporo plutajućeg leda.

Koristeći brodice, izvršili smo naporno iskrčavanje na Rossovom otoku neposredno nakon ponoći u jutro devetog, noseći dulji kabel sa svakog od brodova i spremajući se iskrčiti zalihe pomoću sustava plutača. Naši osjećaji prigodom prvog koraka na Antarktiku bili su duboki i složeni, mada su nam baš na ovoj točki prethodile ekspedicije Shackletona i Scotta. Naš logor na smrznutoj obali ispod padina vulkana bio je tek privremen, pošto se stožer nalazio na Arkhamu. Iskrčali smo cijeli sustav za bušenje, pse, sanjke, šatore, namirnice, spremnike benzina, pokusnu opremu za topljenje leda, kamere i obične i zračne, dijelove za zrakoplove i drugu opremu, uključujući tri mala prenosna sustava bežične telegrafije pored onih u zrakoplovima sposobna za komunikaciju s Arkhamovim velikim sustavom s bilo koje točke antarktičkog kontinenta koju bismo mogli posjetiti. Brodski sustav, komunicirajući s vanjskim svijetom, imao je prenositi izvješća za tisak Arkham Advertiserovoj snažnoj bežičnoj postaji u Kingsport Headu u Massachusettsu. Nadali smo se okončati naše radove tijekom samo jednog antarktičkog ljeta; ali, ukoliko se to pokaže nemogućim, prezimili bismo na Arkhamu, šaljući Misesatonic na sjever prije zamrzavanja leda, po zalihe za još jedno ljeto.

Ne moram ponavljati ono što su novine već bile objavile o našem ranom radu: o našem usponu na Mount Erebus, našim uspješnim mineraloškim bušenjima na nekoliko točaka na Rossovom otoku i jedinstvenoj brzini kojom ih je Pabodiejeva aparatura obavila, čak i kroz slojeve čvrste stijene; našem pokusnom testu male opreme za topljenje leda; našem pogibeljnom usponu na ledenu barijeru sa sanjkama i zalihama, i naše konačno sklapanje pet velikih zrakoplova u logoru na barijeri. Zdravlje naše kopnene ekipe dvadeset ljudi i pedeset pet vučnih pasa s Aljaske bilo je izvrsno, mada se naravno do tada nismo suočili s doista razornim

temperaturama ili olujnim vjetrovima. Većim dijelom, termometar je varirao između minus sedamnaest i minus šest do tri stupnja, a naše iskustvo sa zimama u Novoj Engleskoj naviklo nas je na teškoće te vrste. Logor na barijeri je bio napola stalan, i zamišljen kao mjesto za uskladištenje benzina, namirnica, dinamita i drugih zaliha.

Samo su četiri naša zrakoplova bila potrebna za prijenos istraživačkog materijala; peti je ostavljen s pilotom i dva čovjeka s brodova u skladištu kako bi predstavljao način da se dođe do nas s Arkhama u slučaju da svi naši istraživački zrakoplovi budu izgubljeni. Kasnije, kad ne bismo koristili sve ostale zrakoplove za prebacivanje materijala, rabili bismo jedan ili dva za transportnu službu između ovog skladišta i druge stalne baze na velikoj zaravni nekih devetsto do tisuću kilometara južnije, s druge strane glečera Beardmore. I pored skoro jednoglasnih izvješća o užasavajućim vjetrovima i olujama koje šibaju po zaravni, odlučili smo odbaciti posredničke baze između, riskirajući u cilju uštede i vjerojatne učinkovitosti.

Bežična izvješća govorila su o vratolomnom, neprekidnom četverosatnom letu naše eskadre 21. studenog preko uzdignute ledene plohe, s ogromnim vrhovima koji su se uzdizali na zapadu, i neistraženim tišinama kojima je odjekivao zvuk naših motora. Vjetar nas je uznemiravao tek u manjoj mjeri, i naši radio-kompasi su nam pomogli proći jedinu neprozirnu maglu na koju smo naišli. Kad se ogromno uzdignuće pojavilo pred nama, između 83° i 84° širine, znali smo da smo stigli do glečera Beardmore, najvećeg dolinskog glečera na svijetu, i da je zaleđeno more sad ustupalo mjesto namreškanoj planinskoj obali. Konačno smo doista zalazili u bijeli, eonima mrtvi svijet krajnjeg juga. Dok smo to shvaćali ugledali smo vrh Mount Nansena u daljini na jugu, koji je stršio u svojoj punoj visini od četiri i pol tisuće metara.

Uspješno postavljanje južne baze iznad glečera na širini od $86^{\circ} 7'$ istočnoj duljini $174^{\circ} 23'$, i iznimno brza i učinkovita bušenja i miniranja obavljena na raznim točkama do kojih smo došli izletima sanjkama i kratkim letovima zrakoplovom, već su povijest, kao i naporni i pobjedonosni uspon na Mount Nansen Pabodieja i dvojice studenata Gedneya i Carolla od 13. do 15. prosinca. Bili smo na nekih dvije i pol tisuće metara iznad razine mora, i kad su pokusna bušenja otkrila čvrsto tlo na samo tri i pol metra ispod snijega i leda

na nekim točkama, u znatnoj mjeri smo iskoristili malu opremu za topljenje i izvršili miniranje na mnogim mjestima gdje nijedan prethodni istraživač nije ni pomišljao osigurati uzorke minerala. Pretkambrijski granit i ohrabrujući komadi pješčanika osigurani na taj način potvrdili su naše vjerovanje da je ova zaravan jednoobrazna s većim dijelom kontinenta na zapadu, ali unekoliko različita od dijelova koji se nalaze istočno ispod Južne Amerike za koje smo tada smatrali da čine odvojeni i manji kontinent koji od većeg razdvaja zaleđeni spoj Rossovog i Weddellovog mora, mada je Byrd kasnije dokazao pogrešnost te pretpostavke.

U nekima od pješčanika, izminiranih i dlijetom izbijenih nakon što su bušenja otkrila njihovu prirodu, našli smo vrlo zanimljive fosilne otiske i fragmente; isticale su se paprati, morske trave, trilobiti, krinoidi, i takvi mekušci kao što su lingule i gastropodi što se sve činilo zbilja bitnim u svezi s prapoviješću tog područja. Također je tu bio i čudan, trokutasti nabrani otisak, oko trećine metra u promjeru, koji je Lake sastavio od tri ulomka škrljca iznijetih iz otvora napravljenog pomoću dubinskog miniranja. Ti ulomci došli su iz jedne zapadnije točke, blizu Lanca kraljicc Alexandrc i činilo se da Lake, kao biolog, nalazi da su njihove zanimljive oznake neuobičajeno zbunjujuće i provokativne, mada je to mom geološkom oku izgledalo ne različito od nekih učinaka nabiranja, razumno čestih u sedimentnim stijenama. Pošto je škrljac tek metamorfni oblik u koji je utisnut sedimentni sloj, i pošto sam taj pritisak izaziva čudne izobličujuće učinke u bilo kakvim zamislivim otiscima, nisam vidio nikakav razlog za krajnje čuđenje nad tim nabranim otiskom.

Šestog siječnja 1931., Lake, Pabodie, Danforth, šestorica studenata i ja preletjeli smo točno iznad Južnog pola u dva velika zrakoplova, i odmah nas je prisilio na spuštanje nagli jak vjetar, koji se srećom nije razvio u tipičnu oluju. To je bio, kako su novine navele, jedan od nekoliko izviđačkih letova, tijekom kojih smo pokušali uočiti nove topografske odlike u područjima prethodno nedosegnutim od strane ranijih istraživača. Naši rani letovi bili su razočaravajući glede toga, mada su nam priuštili neke veličanstvene primjere bogato fantastičnih i varljivih privida iz polarnih krajeva, za koje nam je naše pomorsko putovanje pružilo nekoliko kratkih nagovještaja. Udaljene planine su lebdjele u zraku poput začaranih

gradova, i često bi se cijeli bijeli svijet pretopio u zlatnu, srebrnu i grimiznu zemlju Dunsanyjevskih sanja i pustolovnih iščekivanja pod čarolijom niskog ponoćnog sunca. Tijekom oblačnih dana imali smo znatnih nevolja pri letenju, zbog sklonosti snijegom pokrivena zemlje i neba da se stope u jednu mističnu svjetlucavu prazninu bez ikakvog vidljivog horizonta koji bi označavao razdjel to dvoje.

Konačno smo riješili sprovesti naš prvobitni plan letenja osam stotina kilometara na istok sa sva četiri istraživačka zrakoplova i uspostavljanja nove podbaze na točki koja bi vjerojatno bila na manjem kontinentalnom dijelu, kako smo mi pogrešno smatrali. Geološki uzorci skupljeni tamo bili bi poželjni u svrhu usporedbe. Naše zdravlje je do tad ostalo izvrsno - sok limete je dobro nadopunjavao stalnu ishranu usoljenim i konzerviranim namirnicama, a temperature općenito ne pretjerano ispod ničice omogućavale su nam da ne rabimo našu najdeblju krznenu odjeću. Sad je bila sredina ljeta, i uz nešto žurbe i pažnje mogli bismo biti u stanju dovršiti posao do ožujka i izbjeći mučno prezimljavanje tijekom duge antarktičke noći. Nekoliko žestokih oluja je udarilo na nas sa zapada, ali smo izbjegli štetu zahvaljujući Atwoodovom umijeću u konstruiranju rudimentarnih skloništa za zrakoplove i vjetrobrana od velikih snježnih blokova, te ojačavanju glavnih zgrada logora snijegom. Naša dobra sreća i učinkovitost su zbilja bili skoro neprirodni.

Vanjski svijet je znao, naravno, za naš program, i bilo mu je rečeno i za Lakeovo čudno i uporno insistiranje na zapadnom ili prije sjeverozapadnom istraživačkom putovanju prije našeg radikalnog pomaka u novu bazu. Čini se da je on dosta razmišljao, s onespokojavajuće radikalnom smjelošću, o onom trokutastom nabranom otisku u škrljcu, čitajući iz njega stanovite kontradikcije prirode i geološkog razdoblja koje su mu do krajnosti pobudile znatiželju, i učinile ga željnim da buši i minira po zapadno stromećoj formaciji kojoj su iskopani odlomci očito pripadali. Bio je čudnovato uvjeren da je otisak trag nekog ovećeg, nepoznatog organizma potpuno neuklopivog u klasifikaciju, znatno napredovale evolucije, i pored toga što je stijena u kojoj je ostavljen bila toliko ogromne starosti kambrijske ako ne i pretkambrijske da isključi moguće postojanje ne samo svakog visoko evoluiranog života, već i bilo

kakvog života iznad jednostaničnog ili najviše trilobitskog stupnja. Ti odlomci, s njihovim čudnim oznakama, morali su biti petsto do tisuću milijuna godina stari.

Mašta javnosti je, prosuđujem, aktivno reagirala na naša bežična dnevna izvješća o Lakeovom kretanju na zapad u područja u koja nikad nije kročila ljudska noga ili prodrila ljudska mašta, premda nismo spominjali njegove lude nade za revolucionariziranje cjelokupne biološke i geološke znanosti. Njegovo putovanje sanjkama zbog bušenja od 11. do 18. siječnja, s Pabodiejem i pet drugih pokvareno gubitkom dva psa u prevrtanju prilikom prelaska jednog od velikih pukotinskih grebena u ledu otkrilo je još arhajskog škrljca; i čak i ja sam bio zainteresiran jedinstvenom učestalosti očitih fosilnih oznaka u tom nevjerojatno starom sloju. Te oznake su, međutim, pripadale vrlo primitivnim oblicima života što nije uključivalo nikakav paradoks osim da se bilo kakvi oblici života javljaju u stijeni tako definitivno pretkambrijskoj kao što se za ovu činilo da jest; stoga još nisam vidio razumnost u Lakeovom zahtjevu za prekidom u našem programu uštede vremena prekidom koji je iziskivao korištenje sva četiri zrakoplova, mnogo ljudi i mehaničke opreme ekspedicije u cijelosti. Nisam, na kraju, stavio veto na taj plan, mada sam odlučio ne učestvovali u sjeverozapadnom putu i pored Lakeovih vapaja za mojim geološkim savjetima. Dok njih nije bilo, ostao bih u bazi s Pabodiejem i pet ljudi i razrađivao naše konačne planove za pomak na istok. Pripremajući se za taj premještaj, jedan od zrakoplova je počeo prebacivati znatne zalihe benzina iz tjesnaca McMurdo, ali je to moglo privremeno sačekati. Zadržao sam uz sebe jedne sanjke i devet pasa, pošto nije mudro u bilo kom trenu biti bez mogućnosti transporta u potpuno nenastanjenom svijetu eonima duge smrti.

Lakeova podekspedicija u nepoznato, kao što će se svatko sjetiti, slala je svoja vlastita izvješća s kratkovalnih odašiljača u zrakoplovima; njih je istodobno hvatao naš aparat u južnoj bazi i Arkham u tjesnacu McMurdo, odakle su slani dalje u vanjski svijet na valnoj duljini od pedeset metara. Krenuli su 22. siječnja u četiri u jutro; a prva bežična poruka koju smo primili došla je nakon samo dva sata, kada je Lake spominjao spuštanje i otpočinjanje topljenja leda i bušenja, u manjoj mjeri, na točki na nekih petsto kilometara od

nas. Šest sati nakon toga druga i veoma uzbuđena poruka je govorila o radu frenetičnom poput mravljeg kojim je jedna plitka bušotina probijena i minirana, kulminirajući otkrićem škriļčanih krhotina s nekoliko otisaka otprilike nalik onom koji je uzrokovao prvotnu zbunjenost.

Tri sata kasnije kratak izvještaj je objavio nastavljanje leta ravno u surov prodoran vjetar, a kad sam otposlao poruku u kojoj sam se bunio protiv novih rizičnih poteza. Lake je nadmeno odgovorio da njegovi novi uzorci čine svaki rizik vrijednim poduzimanja. Uvidio sam da je njegovo uzbuđenje dostiglo točku pobune, i da ne mogu učiniti ništa da zaustavim to bezglavo riskiranje uspjeha cijele ekspedicije, ali bilo je užasavajuće misliti o njegovoj jurnjavi sve dublje i dublje u tu podmuklu i zlokobnu bijelu ogromnost oluja i neproniknutih tajni koje su se protezale nekih dvije i pol tisuće kilometara do napola znane, napola naslućene obalne crte Zemlje kraljice Marije i Knoxove zemlje.

Onda je, nakon još nekih sat i pol, prispjela ta dvostrano uzbuđujuća poruka iz Laneovog zrakoplova u pokretu, koja mi je skoro preobratala osjećaje i navela me da poželim da sam se pridružio ekipi.

"10:05 na večer. U letu. Nakon snježne oluje, uočio naprijed planinski lanac viši od bilo kog dotad viđenog. Možda ravan Himalajama, računajući visinu zaravni. Vjerojatna širina 76° 15'. Istočna duljina 113° 10'. Doseže dokle god mogu vidjeti desno i lijevo. Nagovještaj dva dimeća kratera. Svi vrhovi crni i nepokriveni snijegom. Jak vjetar s njih omela navigaciju. "

Nakon toga smo se Pabodie, ostali ljudi i ja bez daha okupili oko prijarnika. Pomisao na taj divovski planinski bedem tisuću kilometara udaljen uspalila je naš najdublji pustolovni osjećaj, i radovali smo se da je naša ekspedicija, ako već ne mi osobno, bila njegovim otkrivačima. Za pola sata Lake nam se opet javio:

"Moultonov zrakoplov prisiljen sletjeli na zaravan u brdima podnožja, ali nitko povrijeđen i možda moguće popraviti. Prenijet ćemo sve potrebno u ostala tri za povratak ili daljnje pokrete ako neophodno, ali nepotrebna daljnja veća putovanja zrakoplovom ovog trena. Planine nadilaze bilo što iz mašte. Idem izviđati u Carollovom zrakoplovu, sa svim opterećenjem izvađenim.

Ne možete zamisliti ništa nalik ovom. Najviši vrhovi sigurno preko deset tisuća metara. Everest ispao iz takmičenja. Atwood izračunava visinu teodolitom dok Carroll i ja nadliječemo. Možda griješim za kratere, jer formacije izgledaju stratificiranima. Čudne pojave na rubu neba pravilni odsječci kocke pri najvišim vrhovima. Cijela stvar čudesna u crveno-zlatnom svjetlu niskog sunca. Poput zemlje tajanstva iz sna ili vrata u zabranjeni svijet neistraženih čudesa. Želio bih da ste vi ovdje kako bi istražili. "

Mada je tehnički bilo vrijeme za spavanje, niti jedan od nas slušatelja nije ni na tren pomislio na počinak. Mora da je bilo sasvim isto i u tjesnacu McMurdo, gdje su skladište zaliha i Arkham također primali poruke, jer je kapetan Douglas uputio poruku čestitajući svima na važnom otkriću, a Sherman, upravitelj skladišta, suglasio se s njegovim gledištima. Bilo nam je žao, naravno, zbog oštećenog zrakoplova, ali smo se nadali da se može lako popraviti. Onda je, u jedanaest na večer, od Lakea stigla još jedna poruka:

"Gore s Carrollom nad najvišim brdima podnožja. Ne usudim se krenuti preko zbilja visokih vrhova po trenutnom vremenu, ali hoću kasnije. Strašan posao uzdići se, i teško ide na ovoj visini, ali isplati se. Veliki lanac prilično zbijen, stoga ne mogu vidjeti iza. Glavni vrhovi nadilaze Himalaje, i veoma čudni. Lanac se čini pretkambrijskim škrljcem, s jasnim znacima mnogih drugih izvrnutih slojeva. Bio u krivu za vulkanizam. Proteže se dalje u oba pravca nego što možemo vidjeti. Čist od snijega iznad nekih šest i pol tisuća metara.

Čudne formacije na padinama najviših planina. Veliki niski kvadratni blokovi s točno okomitim stranicama, i četverokutni obrisi niskih, okomitih bedema, poput starih azijskih dvoraca koji prijanjaju uz strmu planinu na Roerichovim slikama. Upečatljivo izdaleka. Proletjeli blizu nekih, i Carroll misli da su oblikovani od manjih odvojenih komada, ali to vjerojatno djelovanje vremenskih uvjeta. Većina rubova razmrvljena i zaobljena kao da bila izložena olujama i klimatskim promjenama tijekom milijuna godina.

Dijelovi, osobito gornji dijelovi, kao da su od stijene svjetlije boje od svih vidljivih slojeva na samim padinama, stoga očito kristalnog podrijetla. Prelet izbliza pokazuje mnoge otvore pećina, neke neobično pravilnog oblika, kvadratnog ili polukružnog. Moraš doći i

istražiti. Mislim da vidio bedem točno na vršku jednog vrha. Visina se čini oko devetsto do tisuću metara. Letim na šest tisuća petsto pedeset metara, uz vrašku, grizuću studen. Vjetar zviždi i fijuče kroz klance i u pećine i iz njih, ali za sad nije opasno letjeti. "

Od tada je sljedećih pola sata Lake stalno gorljivo komentirao, i izrazio svoju namjeru da se na neke vrhove popne pješice. Odgovorio sam da ću mu se pridružiti čim mi bude mogao poslati zrakoplov, i da ćemo Pabodie i ja smisliti najbolji plan raspodjele benzina kako i gdje točno da koncentriramo našu zalihu glede izmijenjene naravi ekspedicije. Očito će Lakeova bušenja, kao i njegove zrakoplovne aktivnosti, zahtijevati velik dio za novu bazu koju je planirao postaviti u podnožju planina; i bilo je moguće da let na istok na kraju ne bude obavljen ove sezone. U svezi s time pozvao sam kapetana Douglasa i zatražio da izvuče što god može s brodova i na barijeru, s jedinom skupinom pasa kojeg smo ostavili tamo. Izravna ruta preko nepoznatog područja između Lakea i tjesnaca McMurdo bila je ono što smo u stvari trebali uspostaviti.

Lake me pozvao kasnije da kaže kako je odlučio postaviti logor na mjestu gdje je Moultonov zrakoplov bio prisiljen sletjeti, i gdje su popravci već ponešto uznapredovali. Ledeni pokrov bio je veoma tanak, s tamnim tлом vidljivim tu i tamo, i on će obaviti nekoliko bušenja i miniranja na samoj toj točki prije nego što krene na bilo kakve putove sanjkama ili penjačke ekspedicije. Govorio je o neiskazivoj veličanstvenosti cijelog prizora, i čudnom stanju njegovih osjećaja dok je bio u zavjetrini ogromnih, nijemih vrhunaca čiji su se redovi strmoglavo uzdizali poput zida koji doseže nebo na rubu svijeta. Atwoodova teodolitska osmatranja postavila su visinu pet najviših vrhova u raspon između 9.100 i 10.300 metara. Vjetrom pometena osobenost terena očito je uznemirila Lakea, jer je govorila u prilog povremenog postojanja kolosalnih olujnih vjetrova, daleko žešćih od bilo čega s čim smo se do tada sreli. Njegov logor nalazio se na nekih osam kilometara od mjesta gdje su se najniža brda podnožja naglo uzdizala. Mogao sam skoro pratiti naznaku podsvjesne uzbune u njegovim riječima dobačenim preko zaledene praznine od tisuću kilometara dok je urgirao da svi požurimo s tim i pobrinemo se za čudno, novo područje. On se namjeravao sad

odmoriti, nakon neprekidnog cjelodnevnog posla skoro nezabilježene brzine, napora i rezultata.

Ujutro sam održao trostrano savjetovanje bežičnim putem s Lakeom i kapetanom Douglasom u njihovim daleko smještenim bazama. Dogovoreno je da će jedan od Lakeovih zrakoplova doći do moje baze po Pabodieja, pet ljudi i mene, kao i po sve gorivo koje može ponijeti. Ostatak pitanja što s gorivom, koji je ovisio o našoj odluci u svezi s putovanjem na istok, mogao je sačekati nekoliko dana, pošto je Lake imao dovoljno u prvi mah za grijanje logora i bušenje. Naposljetku bi trebalo obnoviti zalihe u staroj južnoj bazi ali, ukoliko odložimo put na istok, nećemo je koristiti do sljedećeg ljeta, a u međuvremenu Lake mora poslati zrakoplov da istraži izravan put između njegovih novih planina i tjesnaca McMurdo.

Pabodie i ja pripremili smo se da zatvorimo našu bazu na kraće ili dulje vrijeme, kako se već bude pokazalo potrebnim. Ukoliko prezimimo na Antarktiku vjerojatno ćemo odletjeti ravno od Lakeove baze do Arkhama ne vraćajući se na ovu točku. Neki od naših stožastih šatora već su bili ojačani blokovima čvrstog snijega, i sad smo odlučili dovršiti posao pravljenja trajne nastambe. Zahvaljujući veoma obilnoj zalihi šatora, Lake je imao sa sobom sve što će njegovoj bazi trebati, čak i nakon našeg dolaska. Bežično sam dojavio da ćemo Pabodie i ja biti spremni za selidbu na sjeverozapad nakon jednog dana rada i jedne noći odmora.

Naš trud, međutim, nije bio baš intenzivan nakon četiri poslijepodne, jer je u to vrijeme Lake počeo slati vrlo čudne i neobične poruke. Njegov radni dan otpočeo je dosta nelagodno, pošto je zrakoplovni pregled skoro izloženih površina stijena pokazao potpuno odsustvo onih arhajskih i pradavnih slojeva koje je tražio, i koje su činile tako velik dio divovskih vrhova koji su se uzdizali na izazovnoj udaljenosti od logora. Većina stijena koje su uočene su naizgled bile jurski i komančijski pješčanik i permske i trijaske šiste, a tu i tamo je svjetlucava crna izbočina navještavala tvrd i škriļčan ugljen. To je prilično obeshrabrilo Lakea, čiji su svi planovi počivali na otkrivanju uzoraka starijih od petsto milijuna godina. Bilo mu je jasno da će, ukoliko hoće ponovo naći tu žilu arhajskog škriļca u kojoj je uočio čudnovate otiske, morati krenuti na

dug put sanjkama, od tih brda u podnožju do strmih padina samih divovskih planina.

Bio je odlučan, i pored toga, da probije nekoliko lokalnih bušotina kao dio općeg programa ekspedicije; stoga je postavio bušilicu i odredio pet ljudi da rade na njoj dok su ostali dovršili dizanje logora i popravak oštećenog zrakoplova. Najmekša stijena na vidiku pješčanik na nekih četiristo metara od logora odabrana je za prvo uzimanje uzoraka; a bušilica je izvrsno napredovala bez mnogo dodatnog miniranja. Oko tri sata poslije, nakon prvog zbilja jakog miniranja u operaciji, začula se vika ekipe za bušenje; tada je mladi Gedney djelatni predradnik uletio u logor sa zapanjujućim vijestima.

Naišli su na pećinu. Rano tijekom bušenja pješčanik je ustupio mjesto žili komančijskog krečnjaka, punoj sićušnih fosila glavonožaca, koralja, ehinija i spirifera, i s povremenim nagovještajima silikatnih spužvara i kostiju morskih kralježnjaka ovih posljednjih vjerojatno teleosta, morskih pasa, i ganoida. To je, samo po sebi, bilo dovoljno bitno, pošto je pružalo prve fosile kralježnjaka do kojih je ekspedicija došla, ali kad je nedugo zatim glava bušilice upala kroz sloj u očitu prazninu, u cijelosti nov i dvostruko jači val uzbuđenja proširio se među kopačima. Snažna eksplozija mine razotkrila je podzemnu tajnu, i sad se, kroz nepravilan otvor nekih metar i pol dug i metar širok, razjapio pred gorljivim tragačima odjeljak plitke krečnjačke šupljine izdubljene prije više od pedeset milijuna godina kapanjem nadzemnih voda nestalog tropskog svijeta.

Izdubljeni sloj bio je ne više od dva do dva i pol metra dubok, ali se prostirao unedogled u svim smjerovima i bio pun svježeg, blago pokretnog zraka što je navještavalo njegovu pripadnost razgrananom podzemnom sustavu. Pod i strop su bili obilno opremljeni velikim stalaktitima i stalagmitima, od kojih su se neki spajali u obliku stupa; ali važnije od svega bila je ogromna naslaga školjki i kostiju, koja je ponegdje skoro priječila prolaz. Sprana iz neznanih prašuma mezozoičnih drvnih paprati i gljiva, i šuma tercijskih cikada, lepezastih palmi i primitivnih kritosjemenjača, ova koštana mješavina sadržavala je primjere više kredaša, eocenaca i ostalih životinjskih vrsta nego što bi najveći paleontolog mogao prebrojati ili razvrstati za godinu dana. Mekušaca, oklopa ljuskara, riba, vodozemaca, gmizavaca, ptica i ranih sisavaca velikih i malih,

znanih i neznanih. Nije ni čudo što je Gedney otrčao natrag u logor vičući, i nije čudo što su svi ostali ostavili posao i bezglavo jurnuli po grizućem mrazu do mjesta gdje je visoki toranj bušilice označavao novonađena vrata za prolaz do tajni Zemljine unutrašnjosti i nestalih eona.

Kad je Lake udovoljio prvoj britkoj oštrici svoje znatiželje, naškrabao je poruku u svoju bilježnicu i dao je mladom Moultonu da otrči u logor i pošalje je preko bežičnog. To je bilo prvo što sam doznao o otkriću, i govorilo je o identifikaciji ranih školjki, kostiju ljuskara i pločokožaca, ostataka labirintodonata i tekondonata, velikih dijelova lubanje mesosaura, kralježnjaka i oklopnih ploča dinosaura, zuba i krilnih kostiju pterodaktila, ostataka arheopteriksa, zuba miocenskih morskih pasa, lubanja primitivnih ptica i drugih kostiju drevnih sisavaca kao što su paleoteriji, ksipodoni, cohipusi, oreodoni i titanoteriji. Nije bilo ničeg skorašnjeg kao što je mastodont, slon, prava deva, jelen ili preživači, stoga je Lake zaključio da su posljednje naslage nastale tijekom oligocena, i da je šuplji sloj ležao u svom sadašnjem sasušenom, mrtvom i nepristupačnom stanju najmanje trideset milijuna godina.

U drugu ruku, rasprostranjenost veoma ranih oblika života bila je jedinstvena u najvišem stupnju. Mada je krečnjačka formacija bila, sudeći po takvim tipičnim utisnutim fosilima kao što su ventrikuliti, sigurno i nepogrješivo komančijska i ni česticu ranija, slobodni ulomci u šupljini uključivali su iznenađujuću zastupljenost organizama ranije smatranih odlikom mnogo starijih razdoblja čak i rudimentarnih riba, mekušaca i koralja toliko vremenski udaljenih da budu silurski ili ordovicijski. Nepobitan zaključak bio je da je u ovom dijelu svijeta postojao zamjetan i jedinstven kontinuitet između života od prije više od tristo milijuna godina i onog od prije samo trideset milijuna godina. Koliko se taj kontinuitet protezao dalje od oligocena. kad je pećina bila zatvorena, bilo je naravno izvan svih pretpostavki. U svakom slučaju, dolazak zastrašujućeg leda u pleistocenu prije nekih petsto tisuća godina tek jučer u usporedbi s dobom ove šupljine morao je staviti točku na postojanje bilo kakvih prvotnih oblika koji su na tom mjestu uspjeli nadživjeti svoju uobičajenu trajnost.

Lake se nije zadovoljio svojom prvom porukom, već je napisao još jedan izvještaj i poslao ga preko snijega do logora prije no što se Moulton dospio vratiti. Nakon toga je Moulton ostao za bežičnim u jednom od zrakoplova, emitirajući meni i Arkhamu za prenošenje do vanjskog svijeta česte postskriptume koje mu je Lake slao preko niza teklića. Oni koji su pratili novine sjetit će se uzbuđenja koje su među ljudima od znanosti stvorili izvještaji tog popodneva izvještaji koji su konačno doveli, nakon svih tih godina, organiziranju upravo one Starkweather-Moorove ekspedicije koju ja toliko želim odvratiti od njenih namjera. Najbolje da dam poruke doslovno onako kako ih je Lake pisao, i kako ih je McTighe, naš operater u bazi, preveo iz brzopisa olovkom:

"Fowler miniranjem načinio otkriće od najveće važnosti u pješčaničkim i krečnjačkim odlomcima. Nekoliko jasnih trokutastih nabranih otisaka poput onih iz arhajskog škriljca, koji dokazuju da izvor preživio tijekom više od šest stotina milijuna godina do komančijskih vremena bez, osim neznatnih, morfoloških promjena i opadanja prosječne veličine. Komančijski otisci izgleda primitivniji ili dekadentniji, ukoliko imalo, od starijih. Naglasiti značaj otkrića u tisku. Značit će za biologiju ono što Einstein značio matematičari i fizici. Spaja se s mojim prethodnim radom i pojačava zaključke.

Čini se da ukazuje, kao što sam pretpostavljao, da je Zemlja vidjela cijeli ciklus ili cikluse organskog života prije onog poznatog koji počinje s arheozojskim stanicama. Bio evoluiran i specijaliziran ne kasnije od prije tisuću milijuna godina, kad planet bio mlad i recentno nenastanljiv za bilo kakve oblike života ili normalnu protoplazmičnu strukturu. Postavlja se pitanje kad, gdje, i kako se odvijao razvitak. "

"Kasnije. Pregledavajući određene koštane fragmente velikih kopnenih i morskih gmazova i primitivnih sisavaca, našao jedinstvene lokalne povrede ili ozljede koštane strukture nepripisive bilo kojoj poznatoj grabežljivoj ili mesožderskoj životinji bilo kog razdoblja, dvije vrste ravne, prodorne rupe bušenjem i čini se sjekuce usjeke. Jedan ili dva slučaja jasno presječenih kostiju. Ne mnogo uzoraka obuhvaćeno. Šaljem u logor po baterijske svjetiljke. Proširit ćemo područje pretrage pod zemljom odsijecanjem stalaktita.

"Još kasnije. Našao neobične odlomke steatita oko petnaest centimetara duljine i oko četiri centimetra debljine, sasvim različite od bilo kakve vidljive lokalne formacije zelenkaste, ali bez osobina koje bi im odredile razdoblje. Neobično glatki i pravilni. Oblikovani poput petokrake zvijezde s odlomljenim vrhovima, i znaci drugih rasjeka u unutarnjim kutovima i u središtu površine. Malo, glatko udubljenje u središtu nerazbijene površine. Uzrokuje mnogo znatiželje glede izvora i oblikovanja. Vjerojatno neki čudan rezultat djelovanja vode.

Caroll, s povećalom, misli da može razaznati dodatne oznake od geološke važnosti. Skupine malenih točaka u pravilnim rasporedima. Psi postaju nemirni dok radimo, i čini se da mrze taj steatit. Moram vidjeti ima li neki osobit miris. Izvijestit ću opet kad se Mills vrati sa svjetlom i krenemo u podzemno područje."

"10:15 na večer. Važno otkriće. Orrendorf i Watkins, radeći pod zemljom u 9:45 sa svjetlom, našli čudovišan bačvoliki fosil nepoznate naravi, vjerojatno biljne, ukoliko nije pretjerano izrasli primjer nepoznatog morskog zrakaša. Tkivo očito očuvano mineralnim solima. Žilavo kao koža, ali zapanjujuća savitljivost očuvana mjestimično. Naznake odlomljenih dijelova na krajevima i sa strane. Metar i osamdeset s jednog kraja na drugi, metar u središnjem promjeru, sužava se do trideset centimetara na svakom kraju. Poput bačve s pet nabreklih izbočina na mjestu dužica. Poprečni odlomci. poput tankih peteljki, na ekvatoru u sredini tih izbočina. U brazdama između izbočina čudne izrasline - češljevi ili krila koja se sklapaju i šire poput lepeze. Sva veoma oštećena osim jednog, koje daje raspon krila od preko dva metra. Ustroj podsjeća na izvjesna izmišljena čudovišta pradavnih mitova, posebno Starije stvari u Necronomiconu.

Krila su izgleda membranasta, rastegnuta na okviru žljezdanog cjevovlja. Uočljivi sićušni otvori u cjevovlju okvira na vršcima krila. Krajevi tijela skupljeni, ništa ne ukazuje na prirodu unutrašnjosti ili onog što je tu odlomljeno. Morat ću rasjeći kad se vratimo u logor. Ne mogu odrediti da li biljno ili životinjsko. Mnoge odlike očito skoro nevjerojatne primitivnosti. Dao svima u zadatak da sijeku stalaktite i

traže još primjeraka. Nađeno još oštećenih kostiju, ali to mora pričekali. Nevolje s psima. Ne mogu podnijeti novi uzorak, i vjerojatno bi ga rastrgali na komade da ga ne držimo podalje od njih.

"11:30 na večer. Pažnja. Dyeru, Pabodie, Douglasu. Stvar od najveće mogao bih reći prvenstvene važnosti. Arkham mora prenijeti postaji u Kingsport Headu odmah. Čudno bačvasto raslinje je arhajsko biće koje je ostavilo otiske u stijeni. Mills, Boudreau i Fowler otkrili skupinu od još trinaest na podzemnoj točki dvanaest metara od otvora. Izmiješani sa čudno zaobljenim i oblikovanim steatitnim ulomcima manjim od onog prije nađenog - zvjezdastim, ali bez naznaka lomljenja osim na nekima od vršaka.

Od organskih primjeraka, osam čini se savršenih, sa svim dodacima. Iznijeli sve na površinu, odvodeći pse malo dalje. Oni ne mogu podnijeti te stvari. Obratite pozornost na opis i ponovite ga zbog preciznosti. Novine moraju ovo prenijeti točno.

Objekti su dva metra četrdeset ukupne duljine. Torzo od metar i osamdeset, s pet izbočina, promjera metar u središtu, trideset centimetara na krajevima. Tamnosivi, savitljivi, i krajnje žilavi. Dvometarska membranasta krila iste boje, nađena skupljena, šire se iz brazda između izbočina. Okvir krila cjevast ili žljezdast, svjetlije siv, s otvorima na vršcima krila. Raširena krila imaju nazubljen rub. Oko ekvatora, po jedan na središnjem šiljku svake od pet okomitih, dužicama nalik izbočina, su pet sustava svijetlosivih savitljivih udova ili pipaka nađenih čvrsto stisnutih uz torzo ali ispruživih do maksimalne dužine od skoro metar. Poput udova primitivnog krinoida. Jednostruke peteljke sedam i pol centimetara promjera granaju se nakon petnaest centimetara u pet podpeteljki, od kojih se svaka grana nakon dvadeset centimetara u male, zašiljene pipke ili hvataljke, dajući svakoj peteljki zbroj od dvadeset pet pipaka.

Na vrhu torza tup, okruglast vrat svjetlije sivi, sa škrkolikim nagovještajima, drži žučkastu petokraku čini se glavu, oblika morske zvijezde, prekrivenu sedamcentimetarskim žilavim trepetljikama raznih prizmaličnih boja.

Glava debela i napuhnuta, oko pol metra od vrška do vrška, sa sedamcentimetarskim savitljivim žučkastim cijevima koje izlaze iz

svakog vrška. Prerez točno u sredini vrha vjerojatno dišni otvor. Na kraju svake cijevi kuglasta izbočina gdje se žućkasta membrana povlači na pritisak da otkrije staklastu kuglu crvene dužice, očito oko.

Pet malo duljih crvenkastih cijevi kreće iz unutarnjih kutova zvjezdaste glave i završava zvonolikim oteklinama iste boje koje se na pritisak otvaraju u zvonolike otvore maksimalnog promjera pet centimetara i obložene oštrim, bijelim zubima nalik, izbočinama - vjerojatno usta. Sve te cijevi, trepetljike i vršci zvjezdaste glave nađeni savijeni čvrsto na dolje, cijevi i vršci stisnuti uz okruglasti vrat i torzo. Savitljivost iznenađujuća pored ogromne žilavosti.

Na dnu torza postoji grubi ali različito funkcionirajući duplikat ustroja glave. Okrugli svijetlosivi pseudovrat, bez nagovještaja škrge, drži zelenkasti petokraki zvjezdasti ustroj.

Žilavi, mišićavi udovi metar i dvadeset dugi i sužavaju se od osamnaest centimetara u promjeru u korijenu do oko šest i pol na vrhu. Za svaki vrh je pričvršćen kraj zelenkastog petožilnog membranastog trokuta duljine dvadeset centimetara i širine petnaest na daljem kraju. To je ono veslo, peraja ili pseudostopalo koje je načinilo otiske u stijeni tisuću milijuna ili pet do šest stotina milijuna godina staroj.

Iz unutarnjih kutova zvjezdastog ustroja izlaze šezdesetcentimetarske crvenkaste cijevi koje se sužavaju od sedamcentimetarskog promjera u korijenu do dvocentimetarskog na vrhu. Otvori na vršcima. Svi ti dijelovi beskrajno žilavi i kožasti, ali krajnje savitljivi. Metar i dvadeset dugi udovi s veslima nesumnjivo služili za kretanje neke vrste, podmorsko ili neko drugo. Kad se pomiču, odaju nagovještaj naglašene mišićavosti. Kad nađene, sve te izrasline čvrsto svijene uz pseudovrat i kraj torza, sukladno izraslinama na drugom kraju.

Ne mogu još sa sigurnošću pripisati biljnom ili životinjskom carstvu, ali izgledi sad u korist životinjskog. Vjerojatno predstavlja nevjerojatno unapredovalu evoluciju zrakaša bez gubitka stanovitih primitivnih odlika. Sličnosti s bodljokošcima nesporne usprkos lokalnih dokaza nasuprot tome.

Struktura krila zbunjuje glede vjerojatnog morskog staništa, ali možda korištena pri kretanju u vodi. Simetrija čudnovato biljkolika, nalik biljnoj u osnovi gore-dolje strukturi prije nego životinjskoj

naprijed-natrag strukturi. Nezamislivo rano razdoblje evolucije, prethodeći čak i najjednostavnijim arhajskim protozoama dosad poznatim, osujećuje sve zaključke o podrijetlu.

Cjelokupni primjerci posjeduju takvu neprirodnu sličnost sa stanovitim bićima prvotnih mitova da se nagovještaj drevnog postojanja izvan Antarktika nameće kao neizbježan. Dyer i Pabodie čitali su Necronomicon i vidjeli Clark Ashton Smithove stravične slike zasnovane na tom tekstu, i razumjet će kad spomenem Starije stvari za koje se pretpostavlja da su greškom stvorile sav zemaljski život. Studenti su uvijek smatrali da se koncepcija oblikovala od morbidne maštovite obrade veoma starih tropskih zrakaša. Također nalik prapovijesnim vjerovanjima koja je Wilmarth spominjao dodacima kultu Cthulhua itd.

Ogromno polje proučavanja otvoreno. Naslage vjerojatno iz kasne krede ili ranog eocena, sudeći po povezanim uzorcima. Masivni stalagmiti nataloženi iznad njih. Težak posao isjeći ih van, ali žilavost spriječila oštećenja. Stanje očuvanosti čudesno, očito zbog djelovanja krečnjaka. Ne više nađeno za sada, ali ćemo nastaviti istraživanje kasnije. Sada zadatak dopremili četrnaest velikih primjeraka do logora bez pasa, koji pobješnjelo laju i ne može ih se pustiti blizu njih.

Sa devet ljudi trojica ostavljena da čuvaju pse trebali bismo se dosta dobro snaći s troje sanjki, mada je vjetar gadan. Moramo uspostaviti zrakoplovnu komunikaciju s tjesnacem McMurdo i početi prebacivati materijal. Ali moram secirati jednu od tih stvari prije nego se uopće odmorimo. Želio da imam pravi laboratorij ovdje. Dyer neka se ždere što je probao zaustaviti moj put na zapad. Prvo najveće planine svijeta, a onda ovo. Ako ovo nije vrhunac ekspedicije, ne znam što je. Znanstvena slava nam je zagarantirana. Čestitam, Pabodie, na bušilici koja je otvorila pećinu. Sad hoće li Arkham. molim lijepo, ponovili opis? "

Osjećaji Pabodieja i mene po primitku ovog izvješća bili su skoro neopisivi, a ni naši sudrugovi nisu zaostajali za nama u entuzijazmu. McTighe, koji je žurno preveo nekoliko najhitnijih mjesta dok su poruke stizale iz zujećeg aparata, prepisao je cijelu poruku po svojoj brzopisnoj verziji čim je Lakeov operater završio. Svi su cijenili

epohalni značaj otkrića i poslao sam Lakeu čestitke čim je Arkhamov operater ponovio opisne dijelove kao što je zahtjevano, i moj primjer su slijedili Sherman sa svog položaja u skladištu zaliha u tjesnacu McMurdo, kao i kapetan Douglas s Arkhama. Kasnije, kao vođa ekspedicije, dodao sam neke napomene da se prenesu preko Arkhama vanjskom svijetu. Naravno, odmor je bio apsurdna pomisao usred tog uzbuđenja, i moja jedina želja bila je doći do Lakeovog logora što brže mogu. Razočaralo me kad je dojavio da se diže jak vjetar s planina koji čini rano putovanje zrakoplovom nemogućim.

Ali za sat i pol interes se opet uzdigao da ukloni razočaranje. Lake je, šaljući još poruka, govorio o potpuno uspješnom prebacivanju četrnaest velikih primjeraka u logor. Bila je to naporna vuča, jer su stvari bile iznenađujuće teške; ali devet ljudi ju je obavilo veoma vješto. Sad su neki članovi ekipe žurno gradili snježni obor na sigurnoj udaljenosti od logora, u koji se psi mogu dovesti zbog olakšavanja hranjenja. Primjerci su postavljeni na čvrst snijeg blizu logora, osim jednog na kojem je Lake radio grube pokušaje seciranja.

Čini se da je to seciranje bilo teži zadatak nego što se očekivalo jer, i pored topline benzinskog grijača u novopodignutom laboratorijskom šatoru, varljivo pokretna tkiva odabranog primjerka jakog i netaknutog nisu izgubila ništa od svoje žilavosti jače od kože. Lake je bio zbunjen kako da načini neophodne rezove bez sile dostatno razorne da poremeti sve strukturalne pojedinosti koje je htio otkriti. Imao je, istina, još sedam savršenih primjeraka; ali bilo ih je isuviš malo da ih se nemarno troši ukoliko pećina ne pruži kasnije neograničenu zalihu. Stoga je sklonio taj primjerak i dovukao onaj koji je, mada je imao ostatke zvjezdolikog ustroja na oba kraja, bio gadno zgnječen i djelomično oštećen duž jedne od velikih brazdi torza.

Rezultati, brzo dojavljeni bežičnim putem, bili su zbunjujući i zaista provokativni. Ništa nalik finoći ili preciznosti nije bilo moguće s instrumentima koji su jedva bili u stanju rezati neobično tkivo, ali ono malo što je postignuto sve nas je zapanjilo i zbunilo. Postojeća biologija morat će biti potpuno revidirana, jer ta stvar nije bila proizvod bilo kakvog staničnog rasta poznatog znanosti. Jedva da je bilo ikakve mineralne zamijenjenosti; i pored starosti od možda

četrdeset milijuna godina, unutarnji organi bili su potpuno netaknuti. Kožasta, neraspadajuća i skoro neuništiva vrsnoća bila je urođena osobina oblika ustrojstva tog stvora, i bila je vezana za nekakav paleogeni ciklus beskralježne evolucije sasvim izvan naših moći nagađanja. U početku je sve što je Lake našao bilo suho, ali kad je zagrijani šator pružio svoje otapajuće djelovanje prema neozlijeđenoj strani stvora, susreo se s organskom vlagom prodornog i nelagodnog mirisa. To nije bila krv, već gusta, tamnozeleno tekućina koja očito služi istoj svrsi. Kad je Lake došao do tog stadija seciranja, svih trideset sedam pasa je dovedeno u još nedovršeni obor pored logora, i čak i na toj razdaljini otpočelo divljački lajati i iskazivati nemir zbog oštrog, rasprostirućeg smrada.

Daleko od toga da klasificira čudno biće, ovo provizorno seciranje samo je produbilo njegovu tajnovitost. Sva nagađanja o njegovim vanjskim udovima bila su točna, i na osnovu toga teško da se moglo oklijevati da se stvor proglašuje životinjom, ali unutarnji pregled doveo je do toliko biljnih nagovještaja da je Lake bio beznadno nasukan. Imalo je probavu i cirkulaciju, i eliminiralo otpadne materije kroz crvenkaste cijevi na svojoj zvjezdastoj osnovi. Površno bi se reklo da njegov dišni sustav rabi kisik prije nego ugljični dioksid; i bilo je čudnih navještaja komora za spremanje zraka i metoda prebacivanja disanja s vanjskog otvora na barem dva druga potpuno razvijena dišna sustava - škrge i pore. Očito je bilo vodozemno, i vjerojatno prilagođeno i na duga bezračna razdoblja hibernacije. Glasovni organi su čini se bili povezani s glavnim dišnim sustavom, ali su predstavljali anomaliju koja se nije mogla odmah razjasniti. Artikulirani govor, u smislu izgovaranja slogova, činio se jedva zamislivim, ali muzičke note piskanja u velikom rasponu bile su veoma vjerojatne. Mišićni sustav bio je skoro pretjerano razvijen.

Živčani sustav bio je toliko složen i visoko razvijen da je Lake ostao preneražen. Mada izrazito primitivan i arhaičan u nekim pogledima, stvor je imao niz ganglijskih središta i čvorišta koji su govorili u prilog samih krajnosti specijaliziranog razvitka. Njegov mozak s pet režnjeva bio je iznenađujuće napredan, i bilo je naznaka osjetilne opreme, kojoj su dijelom služile žilave trepetljike na glavi, uključujući čimbenike strane bilo kom drugom zemaljskom organizmu. Vjerojatno je imao više od pet osjetila, tako da se njegove navike ne

možu zaključiti po bilo kakvoj postojećoj usporedbi. Moralo je biti, Lake je smatrao, stvorenje izoštrene osjetljivosti i istančano diferenciranih funkcija u svom pradavnom svijetu u mnogome nalik mravima i pčelama danas. Razmnožavalo se poput biljnih bescvjetnica, osobito pteridofita, imajući spremišta spora na vršcima krila, očito razvijena iz talusa ili prototalusa.

Ali, dati mu ime u ovom stadiju bilo bi puka besmislica. Izgledalo je kao zrakaš, ali je očito bilo nešto više. Bilo je dijelom biljno, ali je imalo tri četvrt osnova životinjske strukture. Da je bilo morsko po podrijetlu, jasno su ukazivali njegov simetrični obris i neke druge posebnosti; pa ipak se nije moglo biti precizan glede njegovih daljnjih prilagodbi. Krila su, na kraju krajeva, davala čvrst nagovještaj mogućnosti letenja. Kako je moglo proći svoju, u ogromnoj mjeri složenu evoluciju na vrijeme da ostavi otiske u arhaiskoj stijeni, bilo je toliko izvan svake zamisli da navede Lakea da se čudljivo prisjeti pradavnih mitova o Velikim starima koji su dostrujali sa zvijezda i smutili zemaljski život iz vica ili greškom; i divljačke priče o kozmičkim brđanskim stvarima izvana koje je pričao kolega folklorist iz miskatoničkog jezičnog odjela.

Naravno, razmotrio je mogućnost da su pretkambrijske otiske načinili manje evoluirani preci sadašnjih primjeraka, ali je brzo odbacio tu prepovršnu zamisao nakon razmatranja uznapredovalih strukturnih odlika starijih fosila. Ako bilo što, kasniji obrisi su iskazivali dekadenciju prije nego napredak u evoluciji. Veličina pseudostopala je opala, i cijela morfologija činila se ugrubljenom i pojednostavljenom. Štoviše, živci i organi upravo pregledani davali su jedinstvene nagovještaje retrogresije od oblika još složenijih. Atrofiram i zakržljali dijelovi su iznenađujuće prevladavani. Sve skupa, za malo toga se moglo reći da je odgonetnuto, i Lake se oslonio na mitologiju za privremeno ime u šali nazvavši svoja otkrića "Starijim stvarima".

Negdje oko 2:30 poslije ponoći, odlučivši da odloži daljnji rad i malo se odmori, prekrpio je secirani organizam ceradom, izišao iz laboratorijskog šatora, i proučio netaknute primjerke s obnovljenim zanimanjem. Neprekidno antarktičko sunce počelo je pomalo omekšavati njihova tkiva, tako da su vršci glave i cijevi na dva do tri pokazivali znake razmatanja, ali Lake nije smatrao da postoji bilo

kakva opasnost od raspadanja na zraku dvoznamenkasto ispod nule. Jest, međutim, skupio sve nesecirane primjerke bliže i prebacio rezervni šator preko njih da ih zaštiti od izravnih sunčevih zraka. To će također pomoći da njihov mogući zadah ne dopre do pasa, čiji je neprijateljski nemir postajao zbilja problem, čak i na toj znatnoj razdaljini i iza sve viših snježnih zidova, koje se pojačana kvota ljudstva žurila podići oko njihovog boravišta. Morao je pritisnuti rubove šatorskog platna teškim blokovima snijega da ga drži na mjestu po jakom vjetru koji se podigao, jer titanske planine kao da su se pripravljele da pošalju neke ozbiljno oštre nalete. Rana strahovanja od naglih antarktičkih vjetrova ponovo su zaživjela, i pod Atwoodovim nadzorom poduzete su predostrožnosti da se na planinama okrenutoj strani snijegom ojačaju šatori, novi obor za pse i grubi zakloni za zrakoplove. Ti posljednji zakloni, čija je gradnja otpočela čvrstim blokovima snijega tijekom povremenih trenutaka, nisu ni u kom slučaju bili visoki koliko je trebalo, i Lake je konačno skinuo sve ljudstvo s drugih poslova da porade na njima.

Bilo je poslije četiri kad se Lake konačno pripremio da prekine emitiranje i savjetovao svima nama da podijelimo razdoblje odmora koji će njegova ekipa iskoristiti kad zidovi zaklona budu malo viši. Prijateljski je pročavrljao s Pabodiejem u eteru, i ponovio svoju hvalu zaista čudesnih bušilica koje su mu pomogle doći do njegovog otkrića. Atwood je također poslao pozdrave i pohvale. Ja sam Lakeu izrazio srdačne čestitke, priznajući mu da je on bio u pravu za put na zapad, i svi smo se suglasili da stupimo u kontakt bežično u deset u jutro. Ako vjetar tad prestane puhati. Lake će poslati zrakoplov po ekipu u mojoj bazi. Neposredno prije počinka otposlao sam konačnu poruku Arkhamu s uputama da malo razvodne vijesti tog dana za prijenos vanjskom svijetu, pošto su se potpuni detalji činili dostatno radikalnima da pobude val nevjerice dok ih se поблиže ne dokaže.

Nitko od nas, rekao bih, nije spavao baš čvrsto ili neprekidno tog jutra. I uzbuđenje zbog Lakeovog otkrića i sve jači bijes vjetra bili su protiv tako nečega. Toliko su snažani bili udari vjetra, čak i tamo gdje smo mi bili, da se nismo mogli ne zapitati koliko je gore bilo u Lakeovom logoru, neposredno ispod ogromnih nepoznatih vrhova koji su ga stvarali i slali. McTighe je bio budan u deset i pokušao dobiti Lakea na bežičnom, po dogovoru, ali nekakva električna okolnost u uzburkanom zraku na zapadu je izgleda priječila komunikaciju. Jesmo, međutim, dobili Arkhama i Douglas mi je rekao da je on također uzalud pokušavao dobiti Lakea. Nije znao za vjetar, jer je veoma slabo puhalo u tjesnacu McMurdo, i pored njegovog upornog bješnjačenja tamo gdje smo mi bili.

Tijekom dana svi smo nestrpljivo osluškivali i povremeno pokušavali dobiti Lakea, ali uporno bez rezultata. Oko podneva je izrazita pobješnjelost vjetra dojurila sa zapada, uzrokujući u nama strahovanje za sigurnost našeg logora; ali je vjetar konačno utihnuo, uz samo osrednji povrat u dva poslijepodne. Nakon tri sata bilo je veoma mirno, i udvostručili smo naše napore da dobijemo Lakea. Razmišljajući da on ima četiri zrakoplova, svaki opremljen vrsnom kratkovalnom opremom, nismo mogli zamisliti nikakav običan incident koji bi bio u stanju obogaljiti svu njegovu bežičnu opremu odjednom. Pa ipak se neumoljiva tišina nastavila, i kad smo pomislili na suludu jačinu koju je vjetar morao imati tamo gdje se on nalazio, nismo mogli ne doći do jezovitijih pretpostavki.

Do šest sati naša strahovanja su postala znatna i određena, i nakon bežičnog savjetovanja s Douglasom i Thorfinnssenom riješio sam poduzeti korake u svrhu istrage. Peti zrakoplov, koji smo ostavili u skladištu zaliha u tjesnacu McMurdo sa Shermanom i dvojicom mornara, bio je u dobrom stanju i spreman za uporabu odmah, a činilo se da nas je nevolja, za koju je on čuvan, upravo sada snašla. Dobio sam Shermana na bežičnoj i naložio mu da mi se pridruži sa zrakoplovom i dvojicom mornara u južnoj bazi što je prije moguće, pošto su zračni uvjeti bili izgleda izrazito povoljni. Onda smo raspravili sastav predstojeće ekipe za istragu, i odlučili da ćemo

uključiti cjelokupno ljudstvo, skupa sa sanjkama i psima koje sam ostavio sa sobom. Čak ni tako znatan teret neće biti suviše za jedan od velikih zrakoplova izrađenih po našim posebnim zahtjevima za prijenos teških strojeva. Još sam se povremeno trudio bežično doći do Lakea, ali sve to uzalud.

Sherman je, s mornarima Gunnarssonom i Larsenom, uzletio u 7:30, i s nekoliko točaka u zraku izvijestio o mirnom letu. Stigli su u našu bazu u ponoć, i cjelokupno ljudstvo je odmah raspravilo sljedeći potez. Bilo je rizično prelijetati Antarktiku u jednom zrakoplovu bez ikakvog lanca baza, ali nitko nije ustuknuo od onoga što se činilo neophodnošću jasnom da jasnija ne može biti. U dva sata smo nakratko otpočinali nakon početnog utovara u zrakoplov, ali smo opet bili na nogama nakon četiri sata da dovršimo utovar i pakiranje.

U 7:15 ujutro, 25. siječnja, otpočeli smo let na zapad uz McTighea za upravljačem s deset ljudi, sedam pasa, sanjkama, zalihom hrane i goriva i drugim stvarima, uključujući bežičnu opremu zrakoplova. Atmosfera je bila vedra, dosta mirna, temperatura relativno blaga, i nismo očekivali veće nevolje pri dolasku na širinu i duljinu koje je Lake označio kao mjesto njegovog logora. Naša strahovanja su se ticala onog što bismo mogli naći, ili ne naći, na kraju našeg puta, pošto je tišina i dalje bila odgovor na sve pozive upućene logoru.

Svaki incident tog četiri-i-pol-satnog leta urezan je u moje sjećanje zbog njegovog ključnog mjesta u mom životu. Označavao je moj gubitak, u dobi od pedeset i četiri godine, svog onog mira i uravnoteženosti koje normalni um posjeduje svojim naviknutim poimanjem vanjske prirode i prirodnih zakona. Nakon toga smo nas deseterica ali student Danforth i ja prije svih - bili suočeni sa zastrašujuće pojačanim svijetom vrebajućih užasa koji ništa ne može izbrisati iz naših sjećanja, i koji ne bismo podijelili s ostatkom čovječanstva, kada bi to bilo moguće. Novine su tiskale izvješća koja smo odašiljali iz zrakoplova u pokretu, koja su govorila o našem neprekinutom letu, naše dvije borbe s podmuklim visinskim vjetrovima, našem uočavanju razbijene površine tamo gdje je Lake probio svoju bušotinu na pola puta prije tri dana, i našem viđenju skupine onih čudnih čupavih snježnih tuljaca koje su Amundsen i Byrd primijetili kako se kotrljaju na vjetru preko beskrajnih daljina zaleđene zaravni. Došli smo, međutim, do točke kad naši osjećaji

nisu mogli biti prenijeti bilo kakvim riječima koje bi tisku bile razumljive, i kasnije točke kad smo morali usvojiti zbiljsko pravilo najstrože cenzure.

Mornar Larsen bio je prvi koji je uočio nazubljenu crtu vještičastih stožaca i vrhunaca ispred, i njegovi povici su doveli sve do prozora kabine velikog zrakoplova. I pored naše brzine, veoma sporo su postajali većima, stoga smo znali da moraju biti beskrajno udaljeni, i vidljivi samo zbog svoje izuzetne visine. Malo po malo, međutim, uzdizali su se mrko na zapadnom nebu, dopuštajući nam da razlučimo razne gole, puste, crnkaste vrhove, i da nas prožme čudan osjećaj mašte koji su oni pobuđivali viđeni pri crvenkastom antarktičkom svjetlu naspram ističuće pozadine svjetlucavih oblaka ledene prašine. U cijelom tom prizoru osjećao se uporan, prožimajući nagovještaj zaprepašćujućeg tajanstva i možebitnog otkrića. Bilo je kao da ti ogoljeni, košmarni tornjevi označavaju vratnice zastrašujućih vrata koja vode u zabranjene sfere sna, i višeslojne ponore dalekog vremena, prostora i ultradimenzionalnosti. Nisam mogao ne osjećati da one jesu zle stvari planine ludila čije padine se s druge strane nadnose nad nekakav ukleti konačni ponor. Ona uskovitlana, napola svjetlucava pozadina sadržavala je neizrecive nagovještaje neodređene, eterične onostranosti mnogo odmaknutije od zemaljske prostornosti, i pružala užasavajuće podsjećanje na potpunu udaljenost, odvojenost, opustošenost i eonima dugu smrt ovog neispitanog i neproniknutog južnog svijeta.

Mladi je Danforth bio taj koji nam je skrenuo pozornost na čudnu jednoobraznost obrisa viših planina pravilnosti poput prianjajućih odsječaka savršenih kocki koje je Lake spominjao u svojim porukama, i koje su zbilja opravdavale njegovu usporedbu sa snolikim nagovještajima pradavnih ruševnih hramova na oblačnim azijskim planinskim vrhovima koje je tako suptilno i čudno slikao Rocrich. Bilo je doista nečeg proganjajuće roerichovskog u cijelom ovom nezemaljskom kontinentu planinske tajnovitosti. Osjećao sam to u listopadu kad smo prvi put ugledali Viktorijinu zemlju, i sad sam to ponovo osjetio. Osjetio sam, također, još jedan nalet nelagodne svijesti o arhajskim mističnim sličnostima, kako uznemirujuće ovo smrtonosno područje podsjeća na po zlu znani Leng u pradavnim zapisima. Mitolozi su smještali Leng u središnju Aziju, ali rasno

sjećanje čovjeka ili njegovih predšasnika je dugo, i može lako biti da su izvjesne priče došle iz zemalja i planina i hramova užasa starijih od Azije i starijih od bilo kog ljudskog svijeta za koji mi znamo. Neki smjeli mistici su nagovještavali predpleistocensko podrijetlo fragmentarnih Pnakotskih rukopisa, i pretpostavljali da su Tsathogguaovi štovatelji bili isto toliko strani ljudskoj rasi kao i sam Tsathoggua. Leng, ma gdje se u vremenu ili prostoru smjestio, nije bio područje u kojem ili blizu kojeg bi htio biti, a nije me radovala ni blizina svijeta koji je bilo kada iznjedrio takve proturječne i arhajske nakaznosti poput onih koje je Lake spominjao. U tom trenu sam požalio što sam ikad čitao zastrašujući Necronomicon, ili toliko razgovarao s onim neprijatno sveznajućim folkloristom Wilmarthom na sveučilištu.

To raspoloženje nesumnjivo je pojačalo moju reakciju na bizarni privid koji je pukao pred nama, iz sve više preljevajućeg zenita, kad smo se približili planinama i počeli razaznavati nagomilane krivulje brda u podnožju. Vidio sam desetke polarnih privida tijekom prethodnih tjedana, neke od njih sasvim uznemiravajuće i fantastično životne kao i sadašnji primjer, ali ovaj je imao potpuno novu i opskurnu odliku zlokobnog simbolizma, i zadrhtao sam kad se uskovitlani labirint bajkovitih zidina, kula i minareta pojavio iz uskomešanih ledenih isparenja nad našim glavama.

Djelovalo je poput kiklopskog grada, arhitekture nepoznate čovjeku ili ljudskoj mašti, s ogromnim nakupinama zgrada crnih poput noći koje su utjelovljivale čudovišna izvrtanja geometrijskih zakona. Bilo je zaravnjenih stožaca, ponekad stubastih ili užlijebljenih, okruženih visokim cilindričnim usjecima tu i tamo oblo proširenim i često završavanim nizovima tananih zarezanih diskova i čudnih kukčastih, stolu nalik konstrukcija koje su nagovještavale hrpe mnogobrojnih četverokutnih ploča ili kružnih platoa ili petokrakih zvijezda od kojih je svaka prekrivala onu pod njom. Bilo je višestrukih stožaca i piramida, ili samih ili na vrhu cilindara ili kocki ili ravnijih zaravnjenih stožaca ili piramida, i povremenih igličastih tornjeva u čudnim skupinama po pet. Sve te grozničave strukture su, čini se, bile povezane cjevastim mostovima koji su spajali jednu s drugom na raznim vrtoglavim visinama, i naviješteni razmjeri cjeline bili su užasavajući i opterećujući u svojoj pukoj ogromnosti. Opći tip privida

nije bio različit od nekih čudnijih među onim oblicima koje je osmatrao i nacrtao arktički lovac na kitove Scoresby 1820., ali u ovom vremenu i na ovom mjestu, s tim mračnim, nepoznatim planinama koje su se zaprepašćujuće uzdizale pred nama, s tim nenormalnim otkrićem iz pradavnog svijeta u našim mislima, i napetošću moguće katastrofe koja je obuhvaćala veći dio naše ekspedicije, svi kao da smo u njoj našli navještenje kasnije zlehudosti i nemjerljivo zlokoban predznak.

Bilo mi je drago kad se privid počeo rasplinjavati, mada su u tom procesu razne košmarne kule i stošci zadobili izobličene, privremene obrise još ogromnije odurnosti. Kad se cijela iluzija rasula u uskovitlanu svjetlucavost počeli smo ponovo gledati ka zemlji, i vidjeli smo da kraj našeg puta nije daleko. Nepoznate planine naprijed uzdizale su se poput zastrašujućeg bedema divova, njihova čudna pravilnost vidjela se začuđujuće lako čak i bez dalekozora. Sad smo bili iznad najnižih brda u podnožju i mogli vidjeti među snijegom, ledom i ogoljenim mjestima njihove glavne zaravni nekoliko tamnijih točaka, za koje smo pretpostavili da su Lakeov logor i bušotine. Viša brda podnožja dizala su se na nekih osam do deset kilometara dalje, formirajući lanac skoro odvojen od užasavajuće crte više nego himalajskih vrhova iza njih. Konačno je Ropes student koji je odmijenio McTighea za upravljačem otpočeo kretati prema dolje k lijevoj tamnoj točki čija veličina ju je označavala kao logor. Kad je to učinio. McTighe je otposlao posljednju necenzuriranu bežičnu poruku koju će svijet primiti od naše ekspedicije.

Svatko je, naravno, čitao sažete i nepotpune izvještaje o ostatku našeg posjeta Antarktiku. Nekoliko sati nakon spuštanja poslali smo oprezan izvještaj o tragediji koju smo pronašli, i nevoljko objavili pogibiju cijele Lakeove ekipe zbog užasnog olujnog vjetrova prethodnog dana ili noći prije. Jedanaest je bilo mrtvih, mladi Gedney je nedostajao. Ljudi su nam oprostili nejasan nedostatak detalja, shvaćajući šok koji je taj tragični događaj morao uzrokovati u nama, i vjerovali su nam kad smo objasnili da je razorna sila oluje učinila svih jedanaest tijela nepodobnima za transport natrag. Zaista, laskam sebi da smo čak i usred našeg očajja, potpune zbunjenosti, i dušegubnog užasa, jedva odstupili od istine u bilo kojoj određenoj

prilici. Ogroman značaj leži u onome što se nismo usudili reći, što ne bih rekao ni sada da nije potrebe da se drugi upozore na bezimene užase.

Činjenica je da je vjetar počinio strašna razaranja. Da li bi ga svi mogli preživjeti, čak i bez te druge stvari, otvoreno je pitanje. Oluja je, s njenim bijesom luđački nošenih čestica leda, morala biti jača od svega s čim se naša ekspedicija prethodno srela. Jedan zaklon za zrakoplov svi su, čini se, bili ostavljeni u itekako krhkom i nedostatnom stanju bio je skoro smrvljen a toranj udaljene bušotine bio je sasvim raznijet u komade. Izloženi metal prizemljenih zrakoplova i strojeva za bušenje bio je izbrušen do krajnje uglačanosti, a dva manja šatora bila su oborena i pored njihove snježne zaštite. Drvene površine izložene udaru bile su izgrebene i zguljene od boje, a svaki znak tragova u snijegu bio je sasvim izbrisan. Također je istina da nismo našli nijedan od arhajskih bioloških primjeraka u stanju u kojem bi mogao kao cjelina biti iznijet. Jesmo pokupili nešto minerala s ogromne, izvrnute hrpe, uključujući nekoliko zelenkastih fragmenata steatita. Čija su čudna petokraka zaokrugljenost i nejasni uzorak grupiranih točkica izazvali toliko sumnjivih usporedbi, i neke fosilne kosti, među kojima su bili najtipičniji od ozlijeđenih uzoraka.

Niti jedan od pasa nije preživio, pošto je njihova na brzinu sagrađena naseobina blizu logora skoro u cijelosti uništena. Vjetar je to mogao učiniti, mada veći lom na strani bližoj logoru, koja nije bila okrenuta vjetru, nagovještava skok van ili proboj samih uspaničenih životinja. Sve troje sanjke su nestale, i mi smo pokušali objasniti da ih je vjetar mogao otpuhati u nepoznato. Bušilica i stroj za topljenje leda na mjestu bušotine bili su suviše oštećeni da bi ih se isplatilo pokupiti, pa smo ih iskoristili da začepimo ona suptilno uznemirujuća vrata u prošlost koja je Lake miniranjem otvorio. Također smo ostavili u logoru dva najoštećenija zrakoplova, pošto je naša preživjela ekipa imala samo četiri prava pilota Shermana, Danfortha, McTighea i Ropesa sve skupa, a Danforth je bio suviše narušenih živaca za letenje. Donijeli smo natrag sve knjige, znanstvenu opremu, i druge sitnice koje smo mogli naći, premda je mnogo toga bilo prilično neobjašnjivo otpuhano. Rezervni šatori i krzna su ili nestali ili bili u jako lošem stanju.

Bilo je oko četiri ujutro, nakon što nas je široki zrakoplovni pregled prisilio da proglasimo Gedneya izgubljenim, kad smo poslali našu suzdržanu poruku Arkhamu da je prenese dalje, i mislim da smo dobro postupili nastojeći je učiniti onoliko smirenom i neutralnom koliko smo mogli. Najviše što smo rekli o uzbuđenosti ticalo se naših pasa, čija se grozničava nelagoda blizu bioloških uzoraka dala očekivati iz opisa jadnog Lakea. Nismo spominjali, mislim, njihovo iskazivanje iste nelagode pri njušenju čudnih zelenkastih steatita i nekih drugih predmeta u području u neredu objekata koji su obuhvaćali znanstvene instrumente, zrakoplove i strojeve, i u logoru i kod bušotine, čiji su dijelovi bili olabavljeni, pomaknuti ili na drugi način dirani vjetrovima koji su morali posjedovali jedinstvenu znatiželju i istraživački duh.

Glede četrnaest bioloških uzoraka bili smo oprostivo neodređeni. Rekli smo da su jedini koje smo našli bili oštećeni, ali da je dovoljno ostalo od njih da potvrdi da su Lakeovi opisi bili u cijelosti i upečatljivo precizni. Bilo je veoma teško držati naše osobne osjećaje izvan toga a nismo spominjali brojeve niti u kakvom stanju smo našli one koje smo našli. Do tada smo se već suglasili da ne emitiramo ništa što bi nagovijestilo ludilo kod Lakeovih ljudi, a svakako je izgledalo kao ludilo naći šest nesavršenih monstruoznosti pažljivo pokopanih uspravno u dva-i-pol-metarske grobove od snijega pod petokrakim humkama, izbušenima skupinama točkica u uzorku točno nalik onom na čudnim zelenkastim steatitima iskopanim iz mezozoičkog ili tercijarnog doba. Osam savršenih primjeraka koje je Lake spominjao čini se da su bili potpuno otpuhani.

Bili smo brižni, također, glede općeg spokojstva javnosti, te stoga Danforth i ja nismo mnogo govorili o našem užasavajućem putu preko planina sljedećeg dana. Činjenica da samo radikalno olakšani zrakoplov može uopće preći lanac te visine je srećom ograničila taj izviđački put na nas dvojicu. Nakon našeg povratka u jedan po ponoći Danforth je bio na rubu histerije, ali je održao pohvalnu mirnoću. Nije trebalo mnogo uvjeravanja da ga se navede obećati da neće pokazati naše skice i druge stvari koje smo donijeli u džepovima, neće reći ostalima ništa više od onog što smo se dogovorili prenijeti van, i sakriti filmove iz naše kamere da bi se potajno razvili kasnije, tako da će ovaj dio moje sadašnje priče biti

isto toliko nov Pabodieju, MeTigheu, Ropesu, Shermanu i ostalima kako što će biti i svijetu uopće. Doista, Danforth je još šutljiviji od mene; jer on je vidio, ili misli da je vidio, jednu stvar koju neće reći čak ni meni.

Kao što svi znaju, naš izvještaj obuhvatio je priču o teškom usponu potvrdu Lakeovog mišljenja da su veliki vrhovi sačinjeni od arhajskog škriljca i drugih veoma drevnih zgužvanih slojeva nepromijenjenih najmanje od srednjeg komančijskog doba, uobičajen komentar na pravilnost priljubljenih kockastih i bedemastih formacija; procjenu da otvori špilja ukazuju na rastopljene kaleitne žile; zaključak da bi neke padine i prijevoji dopustili skupini prokušanih planinara penjanje i prijelaz cijelog lanca, i primjedbu da tajanstvena druga strana krije visoku i ogromnu superzaravan drevnu i nepromjenjivu kao i same planine na visini od šest tisuća metara, s grotesknim formacijama stijena koje izbijaju kroz tanki ledeni sloj i s niskim postupnim brdima između glavne površine platoa i strmih litica najviših vrhova.

Ovaj zbroj podataka je u svakom pogledu istinit onako kako je rečen, i potpuno je zadovoljio ljudstvo u logoru. Pripisali smo našu odsutnost od šesnaest sati dulje razdoblje od onog koje je naš najavljeni program leta, spuštanja, razgledanja i skupljanja kamenja zahtijevao dugom mitskom naletu nepovoljnog vjetrova, i rekli istinu o našem spuštanju u brda na daljoj strani. Srećom je naša priča zvučala dovoljno realistično i prozaično da ne navede nikoga od ostalih da ponovi naš let. Da je itko pokušao to napraviti, ja bih upotrijebio svaki trun svoje uvjerljivosti da ih zaustavim a ne znam što bi Danforth napravio. Dok nas nije bilo, Pabodie, Sherman, Ropes, MeTighe i Williamson radili su poput mrava na dva najbolja Lakeova zrakoplova, pripremajući ih za ponovnu upotrebu i pored sasvim neobjašnjive ispremješanosti njihovog strojnog sustava.

Odlučili smo natovariti sve zrakoplove sljedećeg jutra i krenuti natrag u našu staru bazu čim bude moguće. Mada neizravan, to je bio najsigurniji put da se stigne do tjesnaca McMurdo, jer bi let u ravnoj crti preko potpuno nepoznatih dijelova eonima mrtvog kontinenta uključivao mnoge dodatne rizike. Dalje istraživanje bilo je teško izvedivo s obzirom na našu tragičnu desetkovanost i upropaštenost naših strojeva za bušenje. Sumnje i užasi oko nas

koje nismo iznosili navele su nas da želimo samo pobjeći iz ovog južnog svijeta pustoši i žalobnog ludila što brže budemo mogli.

Kao što javnost zna, naš povratak u svijet bio je postignut bez dodatnih katastrofa. Svi zrakoplovi stigli su u staru bazu na večer sljedećeg dana 27. siječnja nakon brzog neprekidnog leta; a dvadeset osmog smo stigli do tjesnaca McMurdo iz dva puta, sa samo jednom vrlo kratkom stankom, koju je uzrokovalo kormilo pokvareno bijesom vjetra iznad ledene plohe nakon što smo prešli veliku zaravan. Nakon još pet dana, Arkham i Miscatonic, sa svim ljudstvom i opremom ukrcanima, izbijali su iz polja zadebljalog leda i plovili Rossovim morem dok su podrugljive planine Victorijine zemlje strčale na zapadu naspram uzburkanog antarktičkog neba i oblikovale jecaje vjetra u muzikalno piskanje velikog raspona koje mi je sledilo dušu do dna. Za manje od dva tjedna i posljednji nagovještaj polarne zemlje ostao je za nama i zahvalili smo nebesima da smo se riješili utvarnog, ukletog područja gdje su život i smrt, vrijeme i prostor, sklopili mračne i bogohulne saveze u neznanim epohama otkad je materija prvi put zamigoljila i zaplivala na jedva ohlađenoj kori planeta.

Od našeg povratka svi smo mi stalno nastojali obeshrabriti antarktičke ekspedicije, i zadržali stanovite sumnje i nagađanja za sebe s vrsnim jedinstvom i vjernošću. Čak ni mladi Danforth, s njegovim slomom živaca, nije ustuknuo niti blebetao pred svojim liječnicima doista, kao što sam rekao, postoji jedna stvar koju on misli da je jedini vidio koju neće reći ni meni, mada smatram da bi bilo blagotvorno za njegovo psihičko stanje da se suglasi to učiniti. To bi moglo objasniti i olakšati dosta toga, mada je možda cijela stvar bila tek varljiva posljedica jednog prijašnjeg šoka. To je utisak do kojeg sam došao nakon onih rijetkih, neodgovornih trenutaka kad mi šapuće nepovezane stvari stvari koje bijesno nijeće čim se ponovo uspije sabrati.

Bit će teško odvratiti druge od velikog bijelog juga, a neki naši naponi mogli bi izravno štetiti našem cilju privlačeći znatiželjnu pažnju. Mogli smo od prve znati da je ljudska radoznalost neugasiva, i da će rezultati koje smo objavili biti dostatni da potaknu druge na isti vjekovni lov na nepoznato. Lakeova izvješća o onim biološkim monstroznostima uzbudila su prirodnjake i paleontologe do krajnjih

granica, mada smo bili dovoljno razumni da ne pokazujemo odvojene dijelove koje smo uzeli s pokopanog uzorka, ni naše fotografije onih primjeraka kako su nađeni. Također smo se suzdržali od pokazivanja zbunjujućih oštećenih kosti i zelenkastih steatita, dok smo Danforth i ja brižljivo čuvali slike koje smo snimili ili nacrtali na superzaravni preko planina, i zgužvane stvari koje smo izravnali, užasnuto proučili, i donijeli u džepovima.

Ali sada se ekipa Starkweather-Moore organizira, i to s temeljitošću daleko većom od bilo čega što je naša ekipa pokušala ostvariti. Ukoliko ne budu odvraceni, oni će doći do najdubljeg jezgra Antarktika i topiti i bušiti dok ne izvuku ono što znamo da bi moglo okončati naš svijet. Stoga najzad moram prekinuti svu mučaljivost čak i o toj konačnoj, bezimenoj stvari s one strane planina ludila.

IV

Tek uz krajnje oklijevanje i osjećaj odvratnosti puštam da mi se misli vrate natrag do Lakeovog logora i onog što smo doista našli tamo i one druge stvari iza planina ludila. Stalno sam u iskušenju da izbjegnem detalje, i da pustim da nagovještaji zamijene stvarne činjenice i neizbježne zaključke. Nadam se da sam već rekao dovoljno da mi dopusti da ukratko projurim kroz ostatak; ostatak, naime, užasa u logoru. Rekao sam za vjetrom opustošeni teren, oštećena skloništa, razbacane strojeve, povremenu nelagodu naših pasa, nestale sanjke i druge predmete, smrt ljudi i pasa, odsustvo Gedneya, i šest suludo pokopanih bioloških uzoraka, čudno zdrave teksture i pored njihovih strukturnih ozljeda, iz svijeta mrtvog četrdeset milijuna godina. Ne sjećam se jesam li spomenuo da smo provjerom psećih tijela našli da jedan pas nedostaje. Nismo puno mislili o tome do kasnije doista, samo smo Danforth i ja uopće pomislili na to.

Glavne stvari koje sam prešutio tiču se tijela, i nekih istančanih pojedinosti koje bi mogle ili ne bi mogle dati stravičnu i nevjerojatnu vrstu smislenosti prividnom kaosu. U to vrijeme, pokušao sam ljudima skrenuti misli s tih pojedinosti, jer je bilo toliko jednostavnije toliko normalnije pripisati sve nekakvom nastupu ludila kod nekih iz Lakeove skupine. Kako se činilo, taj demonski vjetar s planina morao je biti dostatan da izludi svakog čovjeka usred tog središta sveg zemaljskog tajanstva i pustoši.

Krunska nenormalnost, naravno, bilo je stanje tijela i ljudi i pasa. Svi su sudjelovali u strašnoj borbi, i bili razderani i skrhani na svirepe i sasvim neobjašnjive načine. Smrt je, koliko smo mogli ocijeniti, u svakom od slučajeva nastupila uslijed gušenja ili rastrgnuća. Psi su očito otpočeli nevolje, pošto je stanje njihovog slabo građenog obora svjedočilo o silovitom proboju iznutra. Bio je postavljen na izvjesnoj udaljenosti od logora zbog mržnje životinja prema tim paklenskim arhajskim organizmima, ali ta predostrožnost je izgleda uzalud poduzeta. Ostavljeni sami na tom čudovišnom vjetru, iza krhkih zidova nedostatne visine, mora da su jurnuli u stampedo da li zbog

samog vjetra, ili nekog suptilnog, ojačanog mirisa koji su odavali košmarni uzorci, nije se moglo reći.

Ali što god da se zbilo, bilo je dostatno odurno i mučno. Možda je bolje da odbacim gadljivost i konačno izreknem ono najgore mada uz izričito navođenje mišljenja, zasnovanog na opservacijama iz prve ruke i najčvršćim zaključcima do kojih smo došli i Danforth i ja, da tada nedostajući Gedney nije ni na koji način bio odgovoran za odurne užase koje smo našli. Rekao sam već da su tijela bila stravično rastrgana. Sad moram tome dodati da su neka bila rasječena i iz njih ponešto vađeno na potpuno neobičan, hladnokrvan i neljudski način. Bilo je isto i s psima i s ljudima. Sa svih zdravijih, punijih tijela, četveronožnih ili dvonožnih, najčvrći slojevi tkiva bili su isječeni i uklonjeni, kao od strane vještog mesara, i oko njih je bila čudno rasuta sol uzeta iz razbijenih sanduka s namirnicama u zrakoplovima što je prizvalo najjezivije primisli. Sve to se zbilo u jednom od grubih skloništa za zrakoplove iz kojeg je zrakoplov izvučen van, i vjetrovi nakon toga zbrisali su sve tragove koji bi mogli pružiti bilo kakvu uvjerljivu pretpostavku. Raštrkani djelići odjeće, grubo odsječeni s ljudskih objekata rezanja, nisu ništa nagovještavali. Beskorisno je spominjati polovične utiske izvjesnih nejasnih tragova u snijegu u jednom zaštićenom kutu uništenog zaklona - jer taj otisak se nije uopće ticao ljudskih tragova, već bio jasno spetljan sa svim onim pričama o fosilnim otiscima koje je jadni Lake kazivao tijekom proteklih tjedana. Mašta se mora obuzdavati u blizini tih nadnosećih planina ludila.

Kako što sam istaknuo, na kraju se ispostavilo da nedostaju Gedney i jedan od pasa. Kad smo došli do tog stravičnog zaklona nedostajala su dva psa i dva čovjeka, ali prilično neoštećeni šator za seciranje, u koji smo ušli nakon što smo pregledali čudovišne grobove, imao je što za otkriti. Nije bio u stanju u kojem ga je Lake ostavio, jer su pokriveni dijelovi pradavnog monstruma bili sklonjeni s improviziranog stola. Doista, već smo shvatili da jedna od šest oštećenih i suludo pokopanih stvari koje smo našli ona s nagovještajem osobito neprijatnog smrada mora predstavljati prikupljene dijelove bića kojeg je Lake pokušao analizirati. Na i oko tog laboratorijskog stola bile su razbacane druge stvari, i nije nam trebalo mnogo da ustanovimo da su te stvari pažljivo, mada čudno i

nestručno, secirani dijelovi jednog čovjeka i jednog psa. Poštedjet ću osjećaje preživjelih izostavljanjem spomena identiteta tog čovjeka. Lakeovi anatomske instrumenti su nedostajali, ali je bilo tragova njihovog pažljivog čišćenja. Benzinska grijalica je također nestala, mada smo oko nje našli čudno razbacane šibice. Sahranih smo ljudske dijelove pored ostalih deset ljudi, i pseće dijelove s ostalih trideset pet pasa. Glede bizarnih mrlja na laboratorijskom stolu, i hrpe grubo isprevrtanih ilustriranih knjiga razbacanih pored njega, bili smo suviše zbunjeni da bi nagađali.

To je činilo najgori dio užasa u logoru, ali druge stvari bile su jednako zbunjujuće. Nestanak Gedneya, jednog psa, osam nepovrijeđenih bioloških uzoraka, i izvjesnih instrumenata, ilustriranih tehničkih i znanstvenih knjiga, potreština za pisanje, baterijskih svjetiljki i baterija, goriva i hrane, grijaće opreme, rezervnih šatora, krznene odjeće, i takvih stvari, bio je sasvim izvan razumnog poimanja; kao što su bile i poštrcane mrlje tinte na nekim komadima papira, i dokazi čudnog tuđinskog petljanja oko zrakoplova i svih drugih mehaničkih stvari i u logoru i kod bušotine. Psima je, čini se, bila odurna ta čudno pomicana oprema. Tu je bio i nered u smočnici, nestanak određenih namirnica, i neskladno komična hrpa konzervi otvaranih na najneobičnije načine i na najnevjerojatnijim mjestima. Učestalost raštrkanih šibica, netaknutih, slomljenih ili potrošenih, činila je još jednu manju zagonetku kao i dva do tri šatorska krila i krznena odijela koje smo našli kako leže rasječena na čudan, neuobičajen način pripisiv nespretnim pokušajima nezamislivog prekrajanja. Maltretiranje ljudskih i psećih tijela, i suludi pokop oštećenih arhajskih uzoraka, sve to bilo je u skladu s ovim očitim raspadom u ludilo. Pomišljajući na mogućnosti kao što je ova sadašnja, pažljivo smo fotografirali sve glavne dokaze suludog nereda u logoru; i upotrijebit ćemo slike da podupremo naše molbe da se spriječi polazak planirane ekspedicije Starkweather-Moore.

Naš prvi čin nakon nalaženja tijela u zaklonu bio je da fotografiramo i otvorimo red suludih grobova s petokrakim snježnim humkama. Nismo mogli ne primijetiti sličnost tih čudovišnih humki, s njihovim skupinama zbijenih točkica, s opisima zelenkastih steatita jednog Lakea, i kad smo naišli na neke od samih steatita na velikoj hrpi

minerala, ustanovili smo da je sličnost doista veoma znatna. Čitav opći oblik, mora se razjasniti, činilo se da užasavajuće nagovještava zvjezdaste glave arhajskih bića, i složili smo se da je taj nagovještaj sigurno snažno utjecao na preosjetljive umove Lakeove iscrpljene skupine.

Jer ludilo je usredotočujući se na Gedneya kao jedinog preživjelog čimbenika bilo objašnjenje koje su svi spontano prihvatili što se tiče glasno izrečenog mišljenja, mada neću biti toliko naivan da poreknem da je svatko od nas njegovao sumanuta nagađanja koja mu je razum branio u cijelosti uobličiti. Sherman, Pabodie i McTighe obavili su tog popodneva iscrpan zrakoplovni prelet preko cijelog okruženja, pretražujući horizont dalekozorima tražeći Gedneya i razne nedostajuće stvari, ali ništa se nije pojavilo na vidiku. Ekipa je izvijestila da se titanska zapreka planina proteže u beskraj i na lijevo i na desno, bez ikakvog opadanja u visini ili općoj strukturi. Na nekima od vrhova, međutim, pravilne strukture kocaka i bedema bile su jasnije i očitije, imajući dvostruko fantastičnu sličnost s azijskim brdskim ruševinama koje je naslikao Roerich. Raspored tajanstvenih otvora pećina na crnim vrhovima ogoljenima od snijega činio se naizgled ravnomjernim dok god se lanac vidio.

I pored svih prevladavajućih užasa, ostalo nam je dovoljno znanstvene gorljivosti i pustolovnog duha da se zapitamo o nepoznatom području iza tih tajanstvenih planina. Kao što su naše suzdržane poruke navele, otpočnuli smo u ponoć nakon dana užasa i zbunjenosti ali ne bez pokusnog plana za jedan ili više visinskih letova preko lanca u olakšanom zrakoplovu sa zračnom kamerom i geološkom opremom, počevši od sljedećeg jutra. Odlučeno je da prvo pokušamo Danforth i ja, i probudili smo se u sedam ujutro namjeravajući rano uzletjeti; međutim, jaki vjetrovi spomenuti u našem sažetom izvješću vanjskom svijetu odložili su naš polazak do skoro devet sati.

Već sam ponovio suzdržanu priču koju smo rekli ljudima u logoru nakon našeg povratka poslije šesnaest sati. Sada je moja grozna dužnost da dopunim taj izvještaj popunjavajući milosrdne praznine nagovještajima onoga što smo zbilja vidjeli u skrivenom prekoplaninskom svijetu nagovještajima otkrića koja su konačno dovela Danfortha do sloma živaca. Volio bih da on doda koju zaista

iskrenu riječ o onoj stvari koju on misli da je jedini vidio mada je to vjerojatno bila varka oslabljenih živaca i koja je bila možda posljednja kap koja ga je smjestila tamo gdje je; ali se on čvrsto protivi tome. Sve što mogu je ponoviti njegova kasnija nepovezana šaputanja o onome što ga je natjeralo na vrištanje dok je zrakoplov jurio natrag kroz vjetrom obuzeti planinski prijevoj nakon onog stvarnog i opipljivog šoka koji sam i ja podijelio s njim. To će činiti moju posljednju riječ. Ukoliko jasne naznake preživjelih pradavnih užasa u onome što ja iznesem ne budu dostatne da zadrže druge od petljanja po nutrini Antarktika ili barem od predubokog kopanja pod površinom te konačne pustare zabranjenih tajni i neljudske, eonima uklete pustoši odgovornost za neizreciva i možda i nemjerljiva zla neće biti moja.

Danforth i ja smo, proučavajući bilješke koje je Pabodie načinio tijekom svog poslijepodnevnog leta i provjeravajući sekstantom, izračunali da se najniži raspoloživi prolaz u lancu nalazi negdje s naše desne strane, na vidiku logora, na nekih sedam tisuća do sedam tisuća tristo metara nadmorske visine. K toj točki smo, stoga, prvo krenuli u olakšanom zrakoplovu kad smo poletjeli na naš otkrivački let. Sam logor, u brdima u podnožju koja su se dizala iz visoke kontinentalne zaravni, bio je na visini od nekih tri i pol tisuće metara; stoga stvarno povećanje visine koje je bilo potrebno nije bilo onoliko veliko kolikim bi se moglo činiti. Pa ipak smo bili itekako svjesni razrijeđenog zraka i jake hladnoće dok smo se penjali; jer, zbog uvjeta vidljivosti, morali smo ostaviti prozore kabine otvorenima. Bili smo odjeveni, naravno, u naša najdeblja krzna.

Kako smo se približavali zastrašujućim vrhovima, tamnima i turobnima nad potezom pukotinama izrovanog snijega i glečerima u prazninama, primjećivali smo sve više i više čudno pravilnih formacija koje su prianjale uz padine, i opet se prisjetili čudnih azijskih slika Nikolaja Rocricha. Drevni i vjetrom uglačani slojevi stijene potpuno su potvrdili sva Lakeova izvješća, i dokazali da su ti vrhunci strčali na isti takav način od iznenađujuće ranog vremena u zemaljskoj povijesti možda dulje od pedeset milijuna godina. Koliko su viši nekad bili, bilo je isprazno nagađati, ali sve u svezi s ovim čudnim područjem ukazivalo je na opskurne atmosferske utjecaje

nepovoljne za promjene, i sračunate da zaustave uobičajene klimatske procese raspadanja kamena.

Ali je padinska zbrka pravilnih kocki, bedema i otvora pećina bila ono što nas je najviše fasciniralo i uznemirilo. Proučavao sam ih dalekozorom i snimao zračne fotografije dok je Danforth pilotirao, i povremeno bih ga odmijenio za upravljačem mada je moje avijatičarsko znanje bilo čisto amatersko kako bi ga pustio da upotrebi dvogled. Mogli smo lako vidjeti da je najveći dio njihovog materijala bio svijetli arhaiski kvarcit, za razliku od bilo koje formacije uočljive na širokim dijelovima opće površine, i da je njihova pravilnost bila ekstremna i neobjašnjiva u mjeri koju jadni Lake jedva da je nagovijestio.

Kao što je on rekao, njihovi rubovi bili su iskrunjeni i zaobljeni neizrecivim eonima divljih utjecaja vremenskih prilika, ali su ih njihova neprirodna čvrstina i jačina materijala spasili od nestanka. Mnogi dijelovi, osobito oni najbliži planinama, činili su se jednaki po sastavu s površinom stijene koja ih je okruživala. Čitav ustroj izgledao je poput ruševina Macchu Picchua u Andama, ili pradavnih temelja Kisha koje je iskopala ekspedicija Oxford Field Museuma 1929., i Danforth i ja smo stekli onaj povremeni utisak odvojenih kiklopskih blokova koji je Lake pripisao svom letačkom sudrugu Carollu. Kako objasniti takve stvari na ovom mjestu meni je, iskreno, bilo nepojmljivo, i osjetio sam se neobično poniženim kao geolog. Vulkanske formacije često imaju čudnu pravilnost poput čuvenog Giants' Causewaya u Irskoj ali ovaj zapanjujući lanac, i pored Lakeovih prvobitnih pretpostavki o pušćim kraterima, bio je nadasve nevulkanski po očitoj strukturi.

Čudni otvori pećina, blizu kojih su se neobične formacije činile najobilnije, predstavljali su još jednu, doduše manju, zagonetku zbog svoje pravilnosti obrisa. Bili su, kao što je Lakeov izvještaj naznačio, često približno kvadratni ili polukružni, kao da su prirodni otvori bili oblikovani u znatnu simetriju nekom čarobnom rukom. Njihova brojnost i velika rasprostranjenost bili su izuzetni, i nagovještavali da je cijelo područje prožeto tunelima izdubljenim iz krečnjačkog sloja. Ono malo što smo uspjeli vidjeti nije prodiralo duboko u pećine, ali smo vidjeli da su naizgled lišene stalaktita i stalagmita. Izvana, oni dijelovi planinske padine koji su okruživali otvore izgledali su

jednoobrazno glatki i pravilni, i Danforth je smatrao da blage pukotine i oštećenja od vjetra naginju neobičnim uzorcima. Pun, kakav je bio, užasa i čudnih stvari otkrivenih u logoru, nagovijestio je da oštećenja nejasno podsjećaju na one zbunjujuće skupine točkica razmještene po pradavnim zelenkastim steatitima, tako stravično reproduciranim na luđački smišljenim snježnim humkama nad onih šest pokopanih čudovišnosti.

Postupno smo se u letu uzdigli nad viša brda i duž njih prema relativno niskom prijevoju koji smo odabrali. Dok smo napredovali povremeno smo pogledavali dolje u snijeg i led površinske rute, pitajući se da li smo mogli pokušati putovanje s jednostavnijom opremom prošlih dana. Pomalo na naše iznenađenje, vidjeli smo da je teren daleko od teškog kakav inače zna biti; i da i pored pukotina i drugih loših točaka nije vjerojatno da bi odvratio sanjke jednog Scotta, Shackletona ili Amundsena. Neki od glečera kao da su vodili do vjetrom ogoljenih prijevoja neuobičajenim kontinuitetom, i nakon što smo stigli do našeg odabranog prijevoja našli smo da njegov slučaj nije izuzetak.

Naš osjećaj napetog iščekivanja dok smo se pripremali prijeći preko sedla i pogledamo nepoznati svijet teško se mogu opisati na papiru; mada nismo imali razloga da smatramo područja iza lanca u osnovi drugačijima od onih koje smo već vidjeli i prelazili. Dodir zloslutne misterije u tim zapriječnim planinama, i u mamećem moru prelijevajućeg neba uočenog između vrhova bio je nešto veoma suptilno i istančano što se ne da objasniti pisanim riječima. Prije je to bio spoj neodređenog psihološkog simbolizma i estetske povezanosti - izmiješan s egzotičnom poezijom i slikarstvom, i arhaičnim mitovima koji vrebaju u izbjegavanim i zaboravljenim svescima. Čak i teret vjetra sadržavao je posebnu primjesu svjesne zlokobe, i na sekundu se činilo da višestruki zvuk sadrži bizarno muzikalno zviždanje ili piskanje širokog raspona dok je nalet vjetra jurio unutra i van kroz sveprisutne i odjekujuće otvore pećina. Postojala je mutna nota podsjećajuće odvratnosti u tom zvuku, složena i neodrediva kao i bilo koji od ostalih mračnih utisaka.

Bili smo sada, nakon sporog uspinjanja, na visini od sedam tisuća sto i osamdeset metara prema aneroidu; i ostavili smo područje snježnih nanosa definitivno pod nama. Ovdje gore bilo je samo

tamnih, golih stjenovitih padina i početak grubo nabranih glečera ali s onim provokativnim kockama, bedemima i odjekujućim otvorima pećina da dodaju nagovještaj neprirodnog, fantastičnog i snolikog. Gledajući duž niza visokih vrhova. mislio sam da mogu uočiti onaj kojeg je jadni Lake spomenuo, s bedemom točno na vrhu. Činio se poluizgubljen u čudnoj antarktičkoj sumaglici onakvoj sumaglici, možda, kakva je bila odgovorna za Lakeovu ranu pomisao na vulkane. Prijevoj se pojavio ravno ispred nas, gladak i vjetrom ogoljen između svojih nazubljenih i zlokobno namrštenih vratnica. Iza njega bilo je nebo puno uskovitlanih isparenja i osvijetljeno niskim polarnim suncem nebo onog tajanstvenog područja koje smo osjećali da ljudsko oko nije nikad vidjelo.

Još nekoliko metara visine i ugledat ćemo to područje. Danforth i ja, ne mogavši govoriti osim urlajući pored zavijajućeg, piskajućeg vjetra koji je jurio kroz prijevoj i dodavao buci neprigušenih motora, izmijenili smo rječite poglede. A onda, popevši se tih posljednjih nekoliko metara, zaista smo pogledali preko ogromnog razdjela u neiskušane tajne drevnije i potpuno strane Zemlje.

V

Mislim da smo obojica istodobno uzviknuli u mješavini zapanjenosti, čuda, užasa i nevjerovanja našim vlastitim čulima kad smo konačno prešli prijevoj i vidjeli što leži iza njega. Naravno, morali smo imati nekakvu prirodnu teoriju negdje u glavi da nam na tren smiri čuvstva. Vjerojatno smo pomislili na takve stvari kao što je groteskno erodirano kamenje u Vrtu bogova u Coloradu, ili fantastično simetrične, vjetrom oblikovane stijene u pustinji Arizone. Možda smo čak napola pomislili da je taj prizor privid poput onog koji smo vidjeli prethodnog jutra kad smo se prvi put približili tim planinama ludila. Morali smo imati neke takve normalne misli da se oslonimo na njih dok su nam oči prelazile preko te neograničene, olujama izranjavane zaravni i ugledale skoro beskrajni labirint kolosalnih, pravilnih i geometrijski skladnih kamenih masa koje su uzdizale svoje oronule i izgrebene rubove iznad ledenog pokrova ne više od dvanaest do petnaest metara dubokog u najdebljem dijelu, a mjestimično očito tanjeg.

Učinak čudovišnog prizora bio je neopisiv, jer se nekakav demonski prekršaj znanih zakona prirode činio sigurnim u početku. Ovdje, na paklenski drevnoj ravnini na visini od punih šest tisuća metara, i na klimi smrtonosnoj za nastanjivanje još od predljudskog doba prije ne manje od petsto tisuća godina, protezala se skoro do granica vidljivosti zbrka pravilnog kamenja koju bi samo očaj mentalne samoobrane mogao eventualno pripisati bilo čemu osim svjesnom i umjetnom uzroku. Mi smo prethodno odbacili, bar što se ozbiljnih razmišljanja tiče, bilo kakvu pretpostavku da bi kocke i bedemi na padinama planina mogli biti bilo kakvog podrijetla osim prirodnog. Kako bi i moglo biti drukčije, kad se sam čovjek jedva mogao razlučiti od velikih majmuna u doba kad je ovo područje podleglo sadašnjoj neprekinutoj vladavini ledene smrti?

Ipak se sada prevladavanje razuma činilo nepobitno uzdrmanim, jer ovaj kiklopski labirint kvadratnih, zakrivljenih i kutnih blokova imao je odlike koje su priječile bilo kakvo pogodno objašnjenje. Bio je to, veoma jasno, onaj bogohulni grad iz privida u oštroj, objektivnoj i neporecivoj zbilji. Taj prokletnički navještaj ipak je imao čvrstu

osnovu bilo je vodoravnih oblaka ledene prašine u gornjem sloju zraka, i ovaj šokantni kameni ostatak je projicirao svoj lik preko planina po jednostavnim zakonima refleksije. Naravno, utvara je bila izobličena i preuveličana, i sadržavala je stvari koje stvarni izvor nije sadržavao; pa ipak, kad smo konačno vidjeli stvarni izvor, smatrali smo ga još odurnijim i zlokobnijim od njegovog dalekog lika.

Samo je nevjerojatna, neljudska masivnost ogromnih kamenih kula i bedema očuvala te užasne stvari od potpunog uništenja tijekom stotina tisuća možda milijuna godina koje su provele vrebajući tu pod olujama gole visoravni. "Corona Mundi Krov svijeta -" Svakojaki fantastični izrazi silazili su nam s usana dok smo omamljeno gledali dolje na taj nevjerojatni prizor. Ponovo sam pomislio na jezive prдавne mitove koji su me tako uporno proganjali otkad sam prvi put ugledao ovaj mrtvi antarktički svijet na demonsku zaravan Lenga, na Mi-Goa, na strašnog Snježnog čovjeka s Himalaja, na Pnakotske rukopise s njihovim predljudskim implikacijama, na kult Cthulhua, na Necronomicon, i na hiperborejske legende o bezobličnom Tsathogguau i gore nego bezobličnom zvjezdanom nakotu povezanom s tim polubićem.

Neograničene kilometre u svim pravcima ta stvar se prostirala s vrlo malo prorjeđivanja; doista, dok su je naši pogledi pratili duž podnožja niskih, postupnih brda koja su je odvajala od ruba samih planina, ocijenili smo da ne možemo vidjeti nikakvo prorjeđivanje osim jednog prekida lijevo od prijevoja kroz koji smo prošli. Samo smo naletjeli, nasumce, na ograničeni dio nečeg nemjerljivo prostranog. Brda su bila nešto škrtije prekrivena grotesknim kamenim strukturama, koje su povezivale užasni grad s već poznatim kockama i bedemima koji su očito činili njegovu planinsku ispostavu. One su, kao i čudni otvori pećina, bile isto toliko guste u unutrašnjosti kao i s vanjske strane planina.

Bezimeni kameni labirint sastojao se, najvećim dijelom, od zidova između tri i pedeset metara u visinu izvan leda, i debljine između metar i pol i tri metra. Bio je sačinjen uglavnom od ogromnih blokova tamnog praiskonskog škriljca, križulja i steatita blokova u mnogim slučajevima veličine čak i 1,5 x 2 x 2,5 metra mada se na nekoliko mjesta činilo da je isklesan iz čvrste, monolitne stijene pretkambrijskog škriljca. Zgrade su bile daleko od jednakih po

veličini, bilo je bezbrojnih saćastih skupina koje su zahvaćale ogroman prostor kao i manjih odvojenih struktura. Opći oblik tih stvari naginjao je stožastom, piramidalnom ili stepenastom, mada je bilo mnogo savršenih cilindara, savršenih kocki, nakupina kocki, i drugih četvorokutnih oblika, i izvjesne raspršenosti kutnih građevina čiji je petokraki tlocrt grubo podsjećao na modeme utvrde. Graditelji su obilno i znalački koristili princip luka, i vjerojatno su postojale kupole dok je grad bio na vrhuncu.

Čitava zbrka bila je čudovišno nagrižena vremenskim uvjetima, i ledena površina iz koje su kule strčale bila je posuta palim blokovima i bezbrojnim otpacima. Tamo gdje je ledeni pokrov bio proziran mogli smo vidjeti niže dijelove divovskih zgrada, i primijetili smo ledom očuvane kamene mostove koji su povezivali različite kule na nejednakim udaljenostima od zemlje.

Na otkrivenim zidovima mogli smo uočiti odlomljena mjesta gdje su nekad postojali drugi i viši mostovi iste vrste. Poblíže osmatranje otkrilo je nebrojene oveće prozore, od kojih su neki bili zatvoreni kopcima okamenjenog materijala koji je prvobitno bio drvo, mada je većina zjapila otvorena na zlokoban i prijeteći način. Mnoge ruševine su, naravno, bile bez krova, i neravnih, mada vjetrom zaobljenih gornjih rubova, dok su druge, šiljastijeg stožastog ili piramidalnog oblika ili zaštićene višim okolnim strukturama, sačuvale netaknute obrise i pored sveprisutnog osipanja i izgrebanosti. Dvogledom smo jedva mogli razaznati ono što se činilo kiparskim uresima u vodoravnim nizovima uresima koji su uključivali one čudne skupine točkica čija je prisutnost na drevnim steatitima sada poprimila nemjerljivo veći značaj.

Na mnogim mjestima zgrade su bile potpuno uništene a ledena pokorica duboko zagrebena iz raznih geoloških uzroka. Na drugim mjestima je kamen bio izlizan do same razine leda. Jedan široki potez, koji se protezao od unutrašnjosti zaravni do procijepa u brdima otprilike kilometar i pol lijevo od prijevoja kojim smo prošli, bio je sasvim bez zgrada. Vjerojatno je predstavljao, zaključili smo, tok neke velike rijeke koja je u vrijeme tercijara prije više milijuna godina tekla kroz grad i u neki ogroman podzemni ponor velikog zapriječnog lanca. Svakako, ovo je bilo područje špilja, ponora, i podzemnih tajni izvan ljudskog poimanja.

Osvrćući se unatrag na naše osjećaje, i podsjećajući se na našu ošamućenost pri gledanju ovog čudovišnog ostatka iz eona koje smo smatrali predljudskima, mogu se samo čuditi da smo očuvali išta nalik uravnoteženosti, kao što jesmo. Naravno, znali smo da je nešto kronologija, znanstvena teorija ili naša vlastita svijest bilo žalobno u neskladu; ipak smo očuvali dostatno uravnoteženosti da upravljamo zrakoplovom, osmotrimo mnoge stvari sasvim detaljno, i snimimo brižljiv niz fotografija koje bi još mogle valjano poslužiti i nama i svijetu. U mom slučaju, ukorijenjena znanstvena navika je možda bila od pomoći; jer iznad sveg mog zaprepaštenja i osjećaja tjeskobe, gorjela je prevladavajuća znatiželja za proniknućem u još koji dio ove prastare tajne za saznanjem kakva je vrst bića sagradila i nastanjivala ovo nemjerljivo ogromno mjesto, i kakav je odnos s općim svijetom svog vremena ili drugih vremena tako jedinstvena koncentracija života mogla imati.

Jer ovo mjesto nije moglo biti običan grad. Moralo je činiti primarnu jezgru i središte nekog pradavnog i nevjerojatnog poglavlja Zemljine povijesti čije su vanjske posljedice, kojih se prisjećaju samo najopskurniji i izobličeni mitovi, potpuno iščezle u kaosu geoloških prevrtanja mnogo prije no što se ikakva ljudska rasa koju znamo iskoprcala iz majmunstva. Ovdje se prostirao paleogejski megalopolis u usporedbi s kojim su mitska Atlantida i Lemuria, Commoriom i Uzuldaroum, i Olathoe u zemlji Lomar, skorašnje stvari današnjice - ne čak ni jučerašnjice; megalopolis ravan takvim prošaptanim predljudskim bogohulstvima kao što su Valusia, R'lych, Ib u zemlji Mnar, i Bezimeni Grad Arabije Deserte. Dok smo letjeli nad tom zbrkom golih titanskih kula moja mašta je povremeno preskakala sve granice i lutala besciljno u područjima fantastičnih asocijacija čak i pletući veze između ovog izgubljenog svijeta i nekih od mojih najneobuzdanijih snova u svezi s luđačkim užasom u logoru.

Spremnik za gorivo zrakoplova, u korist veće lakoće, bio je samo djelomično napunjen, te smo sad morali biti oprezniji u našem istraživanju. I pored toga, međutim, prešli smo ogroman dio terena ili, prije, zraka nakon što smo se obušili dolje do razine na kojoj je vjetar bio doslovno zanemariv. Činilo se da nema granica planinskom lancu, ili duljini stravičnog kamenog grada na granici

njegovih unutarnjih brda. Osamdeset kilometara leta u svim pravcima nije dovelo do veće promjene u labirintu kamena i zidova koji se mrtvački probijao iz vječnog leda. Bilo je, međutim, nekih veoma zaokupljujućih raznolikosti; kao što su uklesani radovi na klisuri gdje je ona široka rijeka nekada probijala brda i približavala se svom mjestu poniranja u velikom obuhvatu. Predgorje gdje je tok ulazio bilo je smjelo isklesano u kiklopske stupove; a nešto u tim rebrastim, bačvolikim klesarijama pobudilo je čudnovato nejasna, mučna i zbunjujuća polusjećanja i Danforthu i meni.

Također smo naišli na nekoliko otvorenih prostora zvjezdastog oblika, očito javnih trgova, i primijetili različite neravnine terena. Gdje se uzdizalo strmo brdo, ono je obično bilo izdubljeno u nekakvu vrst zgrade, ali su bila barem dva izuzetka. Od ta dva, jedan je bio previše oštećen da bi se vidjelo što je bilo na stršećoj izbočini, dok je drugi još nosio fantastičan stožasti spomenik isklesan iz čvrste stijene i grubo sličan takvim stvarima kao što je dobro poznati Zmijski grob u drevnoj dolini Petre.

Leteći dalje od planina, otkrili smo da grad nije beskrajno širok, mada se njegova duljina duž brda činila beskrajnom. Nakon nekih pedesetak kilometara groteskne kamene građevine počele su se prorjeđivati, i nakon još petnaest kilometara naišli smo na nepomućenu pustaru doslovno bez ijednog znaka razumne gradnje. Tok rijeke izvan grada bio je označen širokom, ulegnutom crtom, dok je tlo poprimilo nešto veću krševitost, naginjući se blago prema gore dok se povlačilo k maglom obavijenom zapadu.

Do tada se nismo spuštali, ali napustiti zaravan bez pokušaja ulaska u neku od čudovišnih struktura bilo bi nezamislivo. Shodno tome, odlučili smo naći ravno mjesto u brdima blizu našeg prijelaznog prijevoja, tamo prizemljiti zrakoplov i pripremiti se da istražimo pješice. Mada su te blage padine bile dijelom pokrivena rasutim ruševinama, niski prelet uskoro je ukazao na znatan broj mogućih sletišta. Odabравši najbliže prijevoju, pošto bi naš let trebao biti preko velikog lanca i natrag u logor, uspjeli smo oko 12:30 izvesti slijetanje na glatko polje čvrstog snijega potpuno lišeno prepreka i pogodno za brz i povoljan uzlet kasnije.

Nije se činilo neophodnim zaštititi zrakoplov snježnim nasipom za tako kratko vrijeme i pri tako povoljnoj odsutnosti jakih vjetrova na toj

razini, stoga smo se samo pobrinuli da sletne skije budu dobro zakočene, i da su bitni dijelovi stroja zaštićeni od mraza. Za naš put pješice odbacili smo najteža letaka krzna, i ponijeli sa sobom pribor koji se sastojao od džepne busole, ručne kamere, laganih namirnica, obimnih bilježnica i papira, geološkog čekića i dlijeta, vrećica za uzorke, namotaja konopa za penjanje, i jakih baterijskih svjetiljki s dodatnim baterijama; tu opremu smo nosili u zrakoplovu zbog šanse da budemo u mogućnosti spustiti se, fotografirati na tlu, načiniti crteže i topografske skice, i sakupiti uzorke stijene s neke gole padine, litice ili planinske pećine. Srećom smo imali dodatnu zalihu papira za poderati, postaviti u rezervnu vrećicu za uzorke, i upotrijebiti po drevnom principu mrvica od kruha za označavanje puta u unutarnjim labirintima u koje bismo mogli zaći. To je bilo ponijeto za slučaj da nađemo neki sustav pećina sa zrakom dovoljno mirnim da dopusti tu brzu i laku metodu umjesto uobičajene metode usijecanja oznaka u stijenu.

Hodajući obazrivo niz brdo preko snježne pokorice prema zapanjujućem kamenom labirintu koji se uzdizao naspram svjetlucanja na zapadu, osjetili smo skoro isto toliko jasan osjećaj očekivanih čuda kakav smo osjetili i približavajući se nikad prijeđenom planinskom prijevoju prije četiri sata. Točno, postali smo vizualno upoznati s nevjerojatnom tajnom koju su skrivali zapriječni vrhovi; pa ipak, izgledi da doista uđemo među pradavne zidove koje su podigla svjesna bića možda milijunima godina ranije prije nego što je bilo koja poznata ljudska rasa mogla postojati nisu bili ništa manje zapanjujući i potencijalno užasni u svojim implikacijama kozmičke abnormalnosti. Mada je razrijeđenost zraka na ovoj izuzetnoj visini činila naprezanje ponešto težim nego obično, i Danforth i ja smo ustanovili da se veoma dobro nosimo s tim, i osjetili se doraslim skoro bilo kakvom zadatku kojeg bi morali izvršiti. Bilo je potrebno samo nekoliko koraka da nas dovedu do bezoblične ruševine istrošene do razine snijega, dok je pedeset do sedamdeset pet metara dalje bio veliki bedem bez krova još uvijek potpun u svom divovskom petokrakom obrisu i uzdignut do nejednake visine od tri do tri i pol metra. K ovom drugom smo krenuli; i kad smo konačno mogli dotaći njegove izlizane kiklopske blokove, osjetili smo da smo

uspostavili nezapamćenu i skoro bogohulnu vezu sa zaboravljenim eonima inače zapriječenim našoj vrsti.

Taj bedem, oblikovan kao zvijezda i možda sto metara od vrha do vrha, bio je izgrađen od blokova jurskog pješčanika nejednake veličine, u prosjeku površine 2x2,5 metra. Postojao je niz lučnih proreza ili prozora oko metar i dvadeset širokih i metar i pol visokih, postavljenih sasvim simetrično duž vrhova zvijezde i u njenim unutarnjim kutovima, i s dnom na nekih metar i dvadeset od zaleđene površine. Gledajući kroz njih, mogli smo vidjeti da su zidovi metar i pol debeli, da nisu bile očuvane nikakve unutarnje pregrade, i da je bilo tragova isklesanih ili bareljefnih traka s unutarnje strane zidova činjenice koje smo već prije pretpostavili, nadlijećući nisko taj bedem i druge poput njega. Mada su prije morali postojati niži dijelovi, svi njihovi tragovi sada su bili potpuno prekriveni dubokim slojem leda i snijega.

Provukli smo se kroz jedan od prozora i uzalud probali rastumačiti skoro izbrisane zidne ukrase, ali nismo pokušali probiti zaleđeni pod. Naši orijentacijski preleti ukazali su da su mnoge zgrade u samom gradu u manjoj mjeri okovane ledom, i da bismo možda mogli pronaći potpuno čiste unutrašnjosti koje vode do stvarne razine tla ukoliko uđemo u one strukture koje su još pokriveno krovom. Prije nego što smo napustili bedem pažljivo smo ga fotografirali, i proučili njegove kiklopske blokove bez vezivnog materijala s potpunom zbunjenošću. Poželjeli smo da je Pabodie prisutan, jer bi nam njegovo inženjersko znanje moglo pomoći da shvatimo kako se moglo baratati tim titanskim blokovima u ono nevjerojatno daleko doba kad su grad i njegova predgrađa bili izgrađeni.

Šetnja od osamsto metara do samog grada, dok je visinski vjetar zviždao uzaludno i divlje kroz visoke vrhove u pozadini, je nešto čega će i najmanji detalj zauvijek ostati urezan u moj um. Samo u fantastičnim noćnim morama bi bilo koje ljudsko biće osim Danfortha i mene moglo zamisliti takve optičke efekte. Između nas i uskovitlanih isparenja zapada ležala je ta čudovišna mješavina tamnih kamenih kula, čiji su nas bizarni i nevjerojatni oblici iznova iznenađivali iz svakog kuta gledanja. Bila je to halucinacija od čvrstog kamena i, da nema fotografija, još uvijek bih sumnjao da tako nečega može biti. Opći tip zidova bio je istovjetan onom

bedemu koji smo razgledali, ali ekstravagantni oblici koje su ove zidine dobivale u svom urbanom okruženju bili su sasvim neopisivi.

Čak i slike pokazuju samo jednu ili dvije faze njihove beskrajne raznolikosti, natprirodne masivnosti, i potpuno tuđinskog egzoticizma. Bilo je geometrijskih oblika kojima bi Euklid teško našao ime stožaca svih stupnjeva nepravilnosti i zaravnjenosti, terasa svake vrste izazovne neproporcionalnosti, usjeka sa zvonastim proširenjima, slomljenih stupova u raznim skupinama, i petokrakih ili petorežnjastih aranžmana luđačke grotesknosti. Kad smo se približili mogli smo vidjeti kroz izvjesne prozirne dijelove ledenog pokrivača, i uočiti neke od cjevastih kamenih mostova koji su na raznim visinama povezivali luđački razbacane strukture. Pravilnih ulica izgleda nije bilo; jedini široki otvoren dio bio je na kilometar i pol lijevo, gdje je drevna rijeka nesumnjivo tekla kroz grad prema planinama.

Naši dvogledi pokazali su da su vanjski, vodoravni nizovi skoro izbrisanih skulptura i skupina točkica veoma česti, i mogli smo napola zamisliti kako je grad morao nekad izgledati mada je većina krovova i vrhova kula nužno nestala. Kao cjelina, bila je to kompleksna zbrka prolaza i uličica, svih dubokih poput klanaca, i nekih jedva otvorenijih od tunela zbog nadnosećih zidova ili premošćujućih prijelaza. Sada, raširena pred nama, uzdizala se poput maštovitog sna naspram zapadne magle kroz čiji se sjeverni kraj nisko, crvenkasto antarktičko sunce ranog poslijepodneva borilo sjati i kad bi, na tren, to sunce susrelo solidniju prepreku i gurnulo prizor u privremenu tamu, utisak je bio suptilno zlokoban na način za koji se ne mogu nadati da ću ga ikad uspjeti opisati. Čak i tihi fijuk i pisak bezosjećajnog vjetera u velikim planinskim prijevojima iza nas poprimili su zastrašujući prizvuk namjerne zlokobnosti. Posljednji dio našeg silaska u grad bio je neuobičajeno strm i iznenadan, i kamena izbočina na rubu gdje se nagib promijenio navela nas je da pomislimo da je tu nekad postojala umjetna terasa. Pod ledenom korom, smatrali smo, mora postojati nekakvo stubište ili njegov ekvivalent.

Kad smo konačno zašli u sam grad, penjući se preko popadalih zidina i zazirući od depresivne blizine i prijeteće veličine sveprisutnih ruševnih i načetih zidova, naši osjećaji su opet postali takvi da me zadivilo koliko smo samokontrole uspješni zadržati. Danforth je bio

prilično nervozan, i počeo iznositi neke uvrjedljivo nebitne pretpostavke o užasu u logoru koje su mi bile tim uvredljivije što ni ja nisam mogao ne dijeliti izvjesne zaključke koje su nam nametale mnoge osobine ovog morbidnog ostatka iz košmarne pradavnosti. Te pretpostavke su utjecale i na njegov um, jer je na jednom mjestu gdje je aleja puna otpadaka oštro zaokretala inzistirao na tome da je uočio neke nejasne tragove oznaka na tlu koje mu se nisu svidjele, dok je na drugom mjestu zastao da osluhne neki suptilan, umišljen zvuk iz nekog nedefiniranog izvora prigušeno muzikalno piskanje, rekao je, slično onom vjetra u planinskim pećinama, a ipak nekako uznemirujuće drugačije. Neprekidna petokrakost okolne arhitekture i ono malo zidnih arabeski koje su se mogle razaznati, sadržavali su mutno zlokobnu sugestivnost koju nismo mogli izbjeći, i davali nam zrnce užasne podsvjesne uvjerenosti u svezi s pradavnim bićima koja su podigla i nastanjivala ovo neposvećeno mjesto.

Pa ipak, naši znanstveni i pustolovni duhovi nisu sasvim zamrli, i mehanički smo provodili naš program odlamanja uzoraka sa svih različitih tipova kamena zastupljenih u zidovima. Željeli smo što potpuniji komplet da bismo donijeli što bolje zaključke glede starosti tog mjesta. Izgleda da ništa u velikim vanjskim zidovima nije bilo novije od jurskog i komančijskog razdoblja, niti je i jedan kamen u cijelom gradu bio mlađi od pliocena. Bila je gola činjenica da smo lutali po smrti koja je vladala najmanje pet stotina tisuća godina, a vrlo vjerojatno još i dulje.

Dok smo napredovali kroz taj labirint kamenom zasjenjenog sumraka, zastajali smo pored svih raspoloživih otvora da proučimo unutrašnjost i istražimo mogućnost ulaska. Neki su nam bili van dosega, dok su drugi vodili samo u ledom okovane ruševine obeskrvljene i gole kao i bedem na brdu. Jedan, mada prostran i pristupačan, otvarao se u naizgled bezdanu provaliju bez vidljivih načina da se spusti dolje. Tu i tamo imali smo priliku proučavati skamenjeno drvo nekog preostalog kapka, i bili impresionirani ogromnom starošću koju je nagovještavala još vidljiva struktura. Te stvari su bile izrađene od mezozoičkih golosjemenjača i četinara - osobito cikada iz krede - i lepezastih palmi i ranih kritosjemenjača očito tercijarne starosti. Ništa vidljivo novije od pliocena nije se moglo otkriti. U postavljanju tih kapaka čiji su rubovi ukazivali na

prijašnje prisustvo čudnih i davno nestalih šarki - principi su bili različiti - neki su bili s unutarnje a neki s vanjske strane dubokih udubljenja. Izgleda da su se zaglavili u mjestu, tako preživjevši hrđanje svojih ranijih vjerojatno kovinskih okova i držača.

Nakon nekog vremena naišli smo na niz prozora u izbočinama ogromnog petostranog stošca neoštećenog vrha koji su vodili u prostranu, dobro očuvanu prostoriju s kamenim podom; ali bili su previsoko iznutra da dopuste spuštanje bez konopa. Imali smo konop sa sobom, ali se nismo htjeli mučiti sa šestmetarskim spuštanjem ukoliko ne moramo - osobito ne u tom razrijeđenom zraku zaravni koji je od srca iziskivao velike napore. Ta ogromna prostorija je vjerojatno bila hol ili sastajalište neke vrste, i naše baterijske svjetiljke su pokazale jasne, uočljive i potencijalno zapanjujuće skulpture postavljene oko zidova u širokim, vodoravnim nizovima razdvojenim isto tako širokim nizovima konvencionalnih arabeski. Pažljivo smo zabilježili to mjesto, planirajući tu ući ukoliko ne nađemo pristupačniju unutrašnjost.

Konačno smo, ipak, našli upravo otvor kakav smo htjeli, lučni prozor oko dva metra širok i tri visok, koji je označavao nekadašnji kraj zračnog mosta koji se nalazio nad ulicom oko metar i pol iznad sadašnje razine leda. Ti lučni prozori, naravno, bili su u razini podova gornjeg kata, i u ovom slučaju jedan od podova je još postojao. Ta pristupačna zgrada bila je niz četverokutnih terasa s naše lijeve strane koje su gledale na zapad. Ona preko puta, gdje je zjapio drugi lučni prozor, bila je ruševni cilindar bez prozora i s čudnom izbočinom na oko tri metra iznad otvora. Unutra je bilo sasvim mračno, i otvor se izgleda otvarao u bunar nemjerljive dubine.

Nagomilani otpad činio je ulazak u ogromnu zgradu s lijeve strane dvostruko lakšim, pa ipak smo na tren oklijevali prije no što smo iskoristili tu dugo očekivanu mogućnost. Jer, mada smo prodrli u ovu zbrku starodrevnog tajanstva, bila je potrebna nova odlučnost da nas doista uvede unutra u cijelu i sačuvanu zgradu nevjerojatnog starog svijeta čija nam je priroda postajala, sve više i više, odurno jasna. Na kraju smo se, ipak, odlučili i uzverali preko otpadaka u zjapeći prolaz. Pod iza njega bio je od velikih ploča škriljca, i izgledalo je da čini ogranak dugog, visokog hodnika s uklesanim ukrasima na zidovima.

Primjećujući mnoge unutrašnje prolaze koji su vodili odande, i shvaćajući moguću složenost grozda prostorija unutra, ocijenili smo da moramo otpočeti s našim sustavom papirića kao mrvica kruha. Do tada su naše busole, skupa s čestim pogledima prema ogromnom planinskom lancu između kula iza nas, bile dostatne da nas spriječe da zalutamo: ali, od sada. umjetna zamjena će biti neophodna. Stoga smo naš višak papira pretvorili u vrpce odgovarajuće veličine, stavili ih u vrećicu koju će Danforth nositi, i pripremili se koristiti ih onoliko štedljivo koliko nam zahtjevi sigurnosti dopuste. Ta metoda će nam vjerojatno pružiti zaštitu od gubljenja puta. pošto se nije činilo da ima bilo kakvih jačih strujanja zraka unutar pradavnih zidina. Ukoliko se takva pojave, ili se naša zaliha papira potroši, mogli smo se naravno osloniti na sigurniju, mada dosadniju i sporiju metodu usijecanja oznaka u stijenu.

Kolika je prostranost teritorije koja se otvorila pred nama, bilo je nemoguće pogoditi bez probe. Bliska i česta povezanost različitih zgrada činila je vjerojatnim da ćemo moći preći iz jedne u drugu mostovima ispod leda, osim tamo gdje se ispriječe lokalni odroni i geološke pukotine, jer se činilo da je veoma malo leda ušlo unutar masivnih građevina. Skoro sva područja prozirnog leda otkrivala su prekrivene prozore tako čvrsto zatvorene kao da je grad bio ostavljen u tom ujednačenom stanju dok ledena kora nije stigla kristalizirati donji dio za sve preostalo vrijeme. Doista, dobivao se čudan utisak da je to mjesto bilo namjerno zatvoreno i napušteno u nekom nejasnom, minulom eonu, prije nego obuhvaćeno nekom naglom nevoljom ili čak postupnim raspadom. Da li je dolazak ledenog doba predviđen, i da li je bezimeno stanovništvo otišlo, sve do jednog, potražiti neko stanište bez te kobi? Točni fiziografski uvjeti koji su popratili formiranje ledenog pokrivača u ovoj točki morat će sačekati kasnije odgonetanje. To, veoma očito, nije bio postupan odlazak. Možda je pritisak nakupljenog snijega bio odgovoran, ili možda nekakva poplava iz rijeke, ili pucanje neke drevne ledene brane u velikim planinama, pomoglo u stvaranju posebnog stanja koje se sad moglo uočiti. Mašta je mogla zamisliti bilo što u svezi s ovim mjestom.

VI

Bilo bi tegobno davati iscrpan, postupni izvještaj o našim lutanjima unutar tog kavernoznog, eonima mrtvog saća pradavne gradnje te monstruozne jazbine zapretenih tajni koja je sada odjekivala po prvi put, nakon nebrojenih epoha, koracima ljudskih stopa. To je osobito točno zato što je toliko veliki dio stravične drame i otkrića potjecao od pukog proučavanja sveprisutnih zidnih reljefa. Naše fotografije tih reljefa, snimljene s bljeskalicom, znatno će pridonijeti dokazivanju istine onoga što sad iznosimo, i za žaljenje je što sa sobom nismo imali veću zalihu filmova. Bilo kako bilo, uradili smo grube skice olovkom određenih bitnih odlika nakon što su nam svi filmovi bili ispućani.

Zgrada u koju smo ušli bila je znatne veličine i složenosti, i pružila nam upečatljiv dojam arhitekture te bezimene geološke prošlosti. Unutarnje pregrade bile su manje masivne od vanjskih zidova, ali su na nižim razinama bile izvrsno očuvane. Labirintska složenost, koja je uključivala čudno nepravilnu razliku u razini podova, odlikovala je cijeli sklop; i svakako bismo zalutali već na početku, da nije bilo traga od papirića kojeg smo ostavljali za sobom. Odlučili smo prvo istražiti ruševnije gornje dijelove, te smo se stoga penjali gore u labirintu nekih tridesetak metara, do mjesta gdje je najviši red prostorija zjapio zasnježen i razrušeno otvoren prema polarnom nebu. Uspoj je postignut strmim, poprječno zarezanim kamenim rampama ili nagnutim plohamo koje su svugdje zamjenjivale stube. Prostorije na koje smo nailazili bile su svih zamislivih oblika i razmjera, u rasponu od petokrakih zvijezdi do trokuta i savršениh kvadrata. Moglo bi se sa sigurnošću reći da je opći prosjek bio nekih 10x10 metara površine, i šest metara visine, mada je bilo i mnogih većih odaja. Nakon što smo iscrpno pregledali gornje prostore i razinu leda, spustili smo se, kat po kat, u potopljeni dio, gdje smo doista uskoro vidjeli da smo u neprekidnom labirintu povezanih prostorija i prolaza koji su vjerojatno vodili preko neograničenog područja izvan te jedne zgrade. Kiklopska masivnost i ogromnost svega oko nas postala je neobično pritišćuća, a bilo je nečeg neodređeno ali duboko neljudskog u svim obrisima, dimenzijama, uresima i konstrukcijskim

nijansama bogohulno drevnih građevina. Uskoro smo shvatili, iz onog što su reljefi otkrivali, da je taj čudovišni grad mnogo milijuna godina star.

Ne možemo još objasniti inženjerske principe koji su korišteni u neskladnom uravnoteživanju i prilagodbi ogromnih komada kamena, mada se očito dosta oslanjalo na princip luka. Prostorije koje smo posjetili bile su potpuno lišene bilo kakvog prenosivog sadržaja, što je okolnost koja je poduprla naše mišljenje o namjernom napuštanju grada. Glavna dekorativna odlika bio je skoro univerzalni sustav zidnih skulptura, koji se uglavnom prostirao u neprekidnim vodoravnim trakama širokim jedan metar i postavljenim od poda do stropa naizmjenično s trakama iste širine posvećenim geometrijskim arabeskama. Bilo je izuzetaka od tog pravila postavljanja, ali je njegovo prevladavanje bilo izrazito. Često bi, međutim, niz glatkih zapisa koji su sadržavali čudno grupirane uzorke točkica bio utisnut pored jedne od arabesknih traka.

Tehnika je, ubrzo smo uočili, bila zrela, vješta, i estetski usavršena do najvišeg stupnja civilizacijskog umijeća, mada potpuno tuđa, u svakom pogledu, bilo kojoj poznatoj umjetničkoj tradiciji ljudske rase. U istančanosti izvedbe niti jedna skulptura koju sam ikad vidio nije im bila ni blizu. Najsitniji detalji složene vegetacije, ili životinjskih likova, bili su prikazani zapanjujućom životnošću i pored velikih razmjera reljefa, dok su konvencionalni oblici bili prava čuda vješte detaljnosti. Arabeske su izražavale obilno korištenje matematičkih principa, i bile sačinjene od opskurno simetričnih krivulja i kutova zasnovanih na petobrojnosti. Slikovne trake slijedile su visoko formaliziranu tradiciju, i obuhvaćale poseban tretman perspektive, ali posjedovale su umjetničku silinu koja nas se duboko dojmila, usprkos ogromnim geološkim razdobljima koja su nas razdvajala. Njihova metoda prikaza oslanjala se na jedinstvenu uklopljenost presjeka s dvodimenzionalnom siluetom, i utjelovljivala analitičku psihologiju dubine veću od one bilo koje poznate rase iz davnina. Beskorisno je pokušati usporediti tu umjetnost s bilo kojom predstavljenom u muzejima. Oni koji vide naše fotografije vjerojatno će najbližu srodnost naći s pojedinim grotesknim zamislima najsmjelijih futurista.

Arabesknii urezi sastojali su se u cijelosti od utisnutih crta, čija je dubina na neistrošenim zidovima varirala od dva do pet centimetara.

Kad bi se zapisi sa skupinama točkica pojavljivali - očito kao natpisi na nekom nepoznatom i pradavnom jeziku i pismu dubina od glatke površine je bila možda tri centimetra, a točkica možda još jedan centimetar. Oslikane trake bile su u kontrapunktnom niskom bareljefu, s pozadinom utisnutom oko pet centimetara u površinu punog zida. Na nekim su se primjercima mogle uočiti oznake prijašnje obojenosti, mada su uglavnom nezamislivi eoni uklonili i odagnali svaku boju koja je mogla biti prisutna. Što bi se više proučavala čudesna tehnika, to su više divljenja te stvari izazivale. Pod njihovom strogom konvencionalizacijom, moglo se uočiti pedantna i precizna opažanja i grafičku vještinu umjetnika; i doista, same te konvencije služile su simboliziranju i naglašavanju stvarne biti ili životne različitosti svakog ocrtanog predmeta.

Osjetili smo, također, da je iza tih uočenih vrsnosti bilo i drugih, koje su vrebale izvan dosega naše percepcije. Izvjesne finese tu i tamo pružale su neodređene nagovještaje latentnih simbola i podražaja koji bi nam drugačije mentalno i emotivno naslijeđe, i puniji ili drugačiji niz čula, mogli učiniti upečatljivim i potresnim.

Tematika skulptura očito je potjecala iz života nestale epohe njihovog stvaranja, i sadržavala velik dio očite povijesti. Upravo je abnormalna okrenutost povijesti te pradavne rase slučajna okolnost koja je išla čudesno nama na ruku bila ono što nam je činilo reljefe tako zapanjujuće informativnima, i što nas je navelo da nam njihovo fotografiranje i transkribiranje bude preče od svega ostalog. U nekim prostorijama prevladavajući ustroj bio je izmijenjen prisutnošću mapa, astronomskih karata, i drugih znanstvenih crteža u uvećanom razmjeru te stvari su pružale naivnu i stravičnu dopunu onome što smo shvatili iz slikovnih frizeva i obruba. Nagovješčujući ono što je cjelina otkrivala, mogu se samo nadati da moja priča neće uzrokovati znatiželju veću od razumnog opreza kod onih koji mi uopće budu vjerovali. Bilo bi tragično da budu namamljeni u to carstvo smrti i užasa upravo upozorenjima namijenjenim da ih odvrate.

Te isklesane zidove prekidali su visoki prozori i masivni tri i pol metarski otvori vrata, koji su i jedni i drugi mjestimično imali očuvane drvene plohe istančano izrezbarene i uglačane samih kapaka i vrata. Svi kovinski dijelovi odavno su nestali, ali neka od vrata ostala su na svom mjestu i moralo ih se silom sklanjati dok smo napredovali iz

sobe u sobu. Okviri prozora s čudnim prozirnim oknima uglavnom eliptičnim opstali su tu i tamo, mada ne u većoj količini. Bilo je i čestih niša znatne veličine, obično praznih, ali ponegdje sadržavajući neki bizaran predmet izrađen od zelenog steatita koji je bio ili slomljen ili možda smatran previše nevažnim da bi ga se ponijelo. Drugi otvori su nesumnjivo bili u svezi s nestalim mehaničkim pogodnostima grijanjem, osvjetljenjem i slično - neke vrste, koje su nagovještavali mnogi reljefi. Stropovi su obično bili goli, ali ponekad obloženi zelenim steatitom ili drugim pločicama, sada uglavnom otpalim. I podovi su bili pokriveni takvim pločicama, mada je prevladavao jednostavan kamen.

Kao što sam rekao, sve pokušstvo i druge pokretne stvari su nedostajale, ali su skulpture pružale jasnu sliku čudnih sprava koje su nekad ispunjavale te, grobu nalik, odjekujuće sobe. Iznad ledenog pokrova katovi su većinom bili zakrčeni otpadom, kramom i odlomljenim kamenom, ali na nižima je toga bilo manje. U nekim od nižih prostorija i hodnika bilo je malo toga osim zrnate prašine ili drevnih inkrustacija, dok su poneke površine odavale utisak nedavno pometene, besprijekorne čistoće. Naravno, tamo gdje je bilo pukotina ili urušavanja, niže razine bile su zakrčene kao i više. Središnja dvorana kao i kod drugih struktura koje smo vidjeli iz zraka štitila je unutarnje područje od potpune tame, tako da smo rijetko morali koristiti naše svjetiljke u gornjim odajama osim kad smo proučavali isklesane detalje. Ali ispod ledene kore, međutim, tmina je bila dublja, i na mnogim mjestima zbrkane razine tla približavala se potpunoj tami.

Da se oblikuje makar i rudimentarna predodžba naših misli i osjećaja dok smo prodirali u taj eonima nijemi labirint neljudske gradnje, morala bi se povezati beznadno zbunjujuća zbrka neuhvatljivih raspoloženja, sjećanja i utisaka. Sama zapanjujuća starost i smrtna pustoš tog mjesta bile bi dovoljne da svladaju skoro svaku iole osjetljiviju osobu, ali dodan tim čimbenicima bio je i skorašnji neobjašnjeni užas u logoru, i otkrića suviše brzo dostignuta užasnim zidnim skulpturama oko nas. U trenu kad smo naišli na savršeni dio reljefa, gdje nije bilo mjesta dvosmislenosti tumačenja, tek je kratko proučavanje bilo dostatno da nam pruži jezivu istinu - istinu za koju bi bilo naivno tvrditi da Danforth i ja nismo, neovisno

jedan o drugom, već prije naslutili, mada smo se brižno suzdržavali da je uopće spominjemo jedan drugom. Sad nije moglo biti nikakve daljnje blažene sumnje glede prirode bića koja su izgradila i nastanjivala ovaj čudovišni mrtvi grad milijunima godina u prošlosti, kad su čovjekovi preci bili primitivni drevni sisavci, a ogromni dinosauri lutali tropskim stepama Europe i Azije.

Prije toga smo se hvatali za očajničku mogućnost i inzistirali svatko za sebe da je sveprisutnost petokrakih motiva značila samo neko kulturno ili religijsko uzdizanje arhajskog prirodnog predmeta koji je tako očito utjelovljivao petokrakost, kao što su dekorativni motivi minojske Krete uzdizali svetog bika, oni Egipta skarabeja, oni Rima vuka i orla, i oni raznih divljih plemena neku odabranu totemsku životinju. Ali to jedino pribježište sad nam je bilo oduzeto, i bili smo prisiljeni definitivno se suočiti s onespokojavajućom spoznajom koju je čitatelj ovih stranica bez sumnje odavno prevideo. Jedva se mogu prisiliti da ga napišem crno na bijelo čak i sad, ali možda to neće biti neophodno.

Stvari koje su jednom podigle i nastanjivale ove zastrašujuće zidove u doba dinosaura doista nisu bile dinosauri, već nešto mnogo gore. Sami dinosauri bili su novi stvorovi, skoro bez mozga ali graditelji ovog grada bili su stari i mudri, i ostavili izvjesne tragove u kamenu koji su položeni prije skoro tisuću milijuna godina prije nego što je pravi zemaljski život napredovao dalje od nakupina stanica prije nego što je pravi zemaljski život uopće postojao. Oni su bili tvorci i porobljivači tog života, i izvan svake sumnje predmet demonskih drevnih mitova koje spisi kao što su Pnakotski rukopisi i Necronomicon užasavajuće nagovještavaju. Oni su bili veliki "Stari", koji su doprli sa zvijezda kad je Zemlja bila mlada - bića čiju je bit oblikovala tuđinska evolucija, i čije moći su bile takve kakve ovaj planet nikad nije iznjedrio. A samo pomisliti da smo niti dan prije Danforth i ja zbilja vidjeli ostatke njihove fosilizirane građe i da su jadni Lake i njegova skupina vidjeli njihove potpune obrise -

Meni je, naravno, nemoguće iznijeti točnim redoslijedom stupnjeve kojima smo doznawali ono što znamo o tom čudovišnom poglavlju predljudskog života. Nakon prvog šoka izvjesnih otkrića morali smo na kratko zastati da se oporavimo, i bilo je već tri sata prije nego što smo krenuli na stvarnu turu sustavnog istraživanja. Reljefi u zgradi u

koju smo ušli bili su relativno kasnijeg datuma od prije možda dva milijuna godina provjereno preko geoloških, bioloških i astronomskih odlika i utjelovljivali umjetnost koja bi se mogla nazvati dekadentnom u usporedbi s primjerima koje smo našli u starijim zgradama nakon prelaska mostova pod ledenom korom. Za jednu zgradu isklesanu od čvrste stijene činilo se da je stara četrdeset ili možda pedeset milijuna godina iz starijeg eocena ili mlade krede i sadržavala je bareljefe čija izvedba je nadilazila sve drugo, uz jedan bitan izuzetak, s kojim smo se sreli. To je bilo, naknadno smo se složili, najstarije stanište koje smo prošli.

Da nije potpore tih fotografija koje će uskoro biti predočene javnosti, suzdržao bih se od iznošenja onog što sam našao jer bih zaključio da bi mogao biti zatvoren kao opasan luđak. Naravno, beskrajno rani dijelovi skrpane priče koji predstavljaju predzemaljski život zvjezdolavih bića na drugim planetima u drugim galaksijama, i drugim univerzumima može se lako tumačiti kao fantastična mitologija samih tih bića; ali su ipak takvi dijelovi ponekad sadržavali crteže i sheme tako sablažnjivo istovjetne s najnovijim otkrićima matematike i astrofizike da jedva znam što mi je misliti. Neka drugi prosude nakon što vide fotografije koje ću objaviti.

Prirodno, ni jedan od reljefa na koje smo naišli nije davao više od malog dijela bilo kakve povezane priče, niti smo čak počeli nailaziti na razne stupnjeve te priče ispravnim redom. Neke od ogromnih prostorija bile su neovisne što se njihovih uresa tiče, dok se u drugim slučajevima povezana kronika protezala kroz niz soba i hodnika. Najbolje mape i dijagrami bili su na zidovima užasavajućeg ponora ispod čak i drevnog nivoa tla pećine površine oko dvije tisuće metara četvornih i dvadeset metara visoke, koja je nesumnjivo bila nekakav obrazovni centar. Bilo je mnogih sugestivnih ponavljanja istog materijala u različitim prostorijama i zgradama, pošto su određeni dijelovi iskustva i neki pregledi ili faze rasne povijesti očito bili omiljeni kod raznih dekoratera ili stanara. Ponekad bi se, opet, različite varijacije iste teme pokazale korisnima u razjašnjavanju dvojbenih mjesta i popunjavanju praznina.

Još uvijek se čudim što smo toliko zaključili za kratko vrijeme koje smo imali na raspolaganju. Naravno, čak i sad to imamo tek u općim crtama a mnogo toga je dobiveno kasnije iz proučavanja fotografija i

skica koje smo napravili. Moguće je da je djelovanje tog kasnijeg proučavanja oživljena sjećanja i nejasni utisci koji su djelovali u skladu s njegovom općom osjetljivošću i onim konačnim užasnutim opažanjem čiju suštinu ne želi otkriti čak ni meni bilo neposredan uzrok Danforthovog sadašnjeg sloma. Ali do toga je moralo doći, jer ne bismo mogli razumno uputiti naše upozorenje bez najpotpunije moguće informacije, a upućivanje tog upozorenja je prvenstvena neophodnost. Neki zaostali utjecaji u tom nepoznatom antarktičkom svijetu poremećenog vremena i tuđinskih prirodnih zakona čine obvezujućim da daljnja istraživanja budu otklonjena.

VII

Cijela priča, dosad odgonetnuta, pojavit će se u službenom glasilu Misesatoničkog sveučilišta. Ovdje ću izložiti ukratko samo bitne istaknute pojedinosti u neodređenom, rasplinutom obliku. Mit ili štogod drugo, ti reljefi govorili su o dolasku tih zvjezdolavskih stvorova na novorođenu, beživotnu Zemlju iz kozmičkog prostora njihovom dolasku, i dolasku mnogih drugih tuđinskih bića kakva u pojedinim dobima kreću na pionirske putove Svemirom. Čini se da su mogli prelaziti međuzvjezdani eter na svojim ogromnim membranastim krilima time čudno potvrđujući neke neobične brđanske folklorne priče koje mi je davno ispričao jedan starinarski kolega. Živjeli su dosta pod morem, gradeći fantastične gradove i boreći se u užasnim bitkama protiv bezimernih stvorova pomoću složenih sprava koje su rabile nepoznate principe energije. Očito je njihovo znanstveno i mehaničko znanje daleko nadilazilo ljudsko danas, mada su koristili njegove rasprostranjenije i složenije oblike samo kad su morali. Neki od reljefa su nagovještavali da su prošli kroz mehanizirani stadij života na drugim planetima, ali su ga odbacili nalazeći njegove posljedice emotivno nezadovoljavajućima. Njihova natprirodna otpornost ustrojstva i jednostavnost prirodnih potreba činili su ih izrazito sposobnima za život na visokoj razini bez specijaliziranih plodova umjetne proizvodnje, i čak i bez odjeće, osim povremene zaštite od vremenskih uvjeta.

Pod morem su, najprije za hranu a kasnije u druge svrhe, prvo stvorili zemaljski život koristeći raspoložive tvari u skladu s davno znanim metodama. Složeniji pokusi uslijedili su nakon uništenja raznih kozmičkih neprijatelja. Učinili su to isto na drugim planetima, proizvodeći ne samo potrebnu hranu, nego i određene višestanične protoplazmične mase sposobne da oblikuju svoje tkivo u različite privremene organe pod hipnotičkim uplivom i stoga čineći idealne robove za izvršenje teških radova zajednice. Te viskozne mase bile su nesumnjivo ono o čemu je Abdul Alhazred šaputao kao o "Shoggothima" u svom jezivom Necronomiconu, mada čak ni ljudi Arapin nije nagovijestio da je tako što postojalo na Zemlji osim u snovima onih koji su žvakali izvjesnu alkaloidnu travu. Kad su

zvjezdoglavi Stari na ovom planetu sintetizirali svoje jednostavne oblike hrane i uzgojili dostatnu zalihu Shoggotha, dopustili su ostalim skupinama stanica da se razviju u druge oblike životinjskog i biljnog života u različite svrhe, istrijebljujući sve one čije bi prisustvo postalo smetnjom.

Uz pomoć Shoggotha, čija bi se izduženja mogla navesti da dižu zapanjujuće težine, mali, niski gradovi pod morem izrasli su u ogromne i impozantne labirinte kamena ne različite od onih koji su se kasnije uzdigli na kopnu. Doista, veoma prilagodljivi Stari su dosta živjeli na kopnu u drugim dijelovima svemira, i vjerojatno održali mnoge tradicije suhozemne gradnje. Dok smo proučavali arhitekturu tih isklesanih paleogejskih gradova, uključujući i onaj čijim smo eonima mrtvim hodnicima upravo tad prolazili, bili smo zadivljeni čudnom podudarnošću koju još uvijek nismo pokušali objasniti, čak ni u sebi. Vrhovi zgrada, koji su u gradu oko nas, naravno, bili vremenom izjedeni u bezoblične ruševine u davnoj prošlosti, bili su jasno prikazani u bareljefima, i pokazivali ogromne skupine igličastih tornjeva, istančanih ukrasnih vrhova na nekim stošcima i piramidama, i nizove tankih, vodoravno zasječenih diskova na vrhu cilindričnih usjeka. To je bilo upravo ono što smo vidjeli u onom čudovišnom i predskazujućem prividu, sliku mrtvog grada u kojem takvih prizora nije bilo tisućama i desecima tisuća godina, koji je iskrsnuo pred našim neznačajkim očima preko neispitanih planina ludila dok smo se prvi put približavali zlosretnom logoru jadrnog Lakea.

O životu Starih, i pod morem i nakon što se dio njih preselio na kopno, mogle bi se napisati cijele knjige. Oni u plitkoj vodi nastavili su u cijelosti koristiti oči na vrhovima njihovih pet glavnih pipaka na glavi, i njegovali vještine skulpture i pisanja na sasvim uobičajeni način - za pisanje se rabilo pero na vodootpornim navoštenim površinama. Oni niže u dubinama oceana, mada su koristili neki čudni svjetleći organizam da si osiguraju svjetlo, dopunjavali su svoj vid opskurnim osobitim čulima koja su djelovala kroz prizmatična ticala na njihovim glavama - čulima koja su sve Stare činila djelomično neovisnima o svjetlosti u slučaju opasnosti. Njihovi oblici skulpture i pisanja neobično su se promijenili tijekom spuštanja, obuhvaćajući neke očito kemijske procese nanošenja vjerojatno da

se osigura svjetlucavost koje nam bareljefi nisu mogli razjasniti. Ta bića su se kretala pod vodom dijelom plivanjem - koristeći bočne krinoidne udove - a dijelom micanjem nižim pipcima s pseudostopovima. Povremeno bi prelazili dulje razdaljine pomažući se s dva ili više pari svojih lepezastih sklopivih krila. Na suhom su obično koristili pseudostopala, ali ponekad su uzlijetali na veliku visinu ili preko velikih razdaljina svojim krilima. Mnogi tanani pipci u koje su se njihove krinoidne ruke granale bili su beskrajno osjetljivi, savitljivi, jaki i precizni u mišićno-živčanoj koordinaciji pružajući vrhunsku vještinu i spretnost pri svim umjetničkim i drugim poslovima.

Otpornost tih bića bila je skoro nevjerojatna. Čini se da čak ni strahotni pritisak najdubljeg morskog dna nije bio u stanju nauditi im. Veoma malo ih je umiralo, osim nasilnom smrću, a njihova mjesta pokapanja bila su rijetka. Činjenica da su prekrivali svoje okomito pokopane mrtve petokrakim ispisanim humkama pobudila je kod Danfortha i mene takve misli koje su činile neophodnim novi zastanak i oporavak nakon što smo to ustanovili iz reljefa. Ta bića razmnožavala su se pomoću spora poput biljki papratnjača, kao što je Lake pretpostavio ali, zbog njihove izuzetne otpornosti i dugovječnosti, i posljedičnog nepostojanja potrebe za zamjenom, oni nisu poticali razvitak novih protalija osim kad su imali nova područja za koloniziranje. Mladi su sazrijevali brzo, i dobivali obrazovanje očito više od bilo kog standarda koji bi mi mogli zamisliti. Prevladavajući intelektualni i estetski život bio je visoko razvijen, i proizveo je tvrdokorno trajan niz običaja i institucija koje ću u potpunosti opisati u monografiji koju pripremam. Oni su se blago razlikovali u skladu s morskim ili kopnenim staništem, ali imali su iste temelje i osnove.

Mada sposobni, poput biljaka, prehraniti se neorganskim tvarima, daleko im je bila draža hrana organskog, a posebno životinjskog podrijetla. Jeli su sirove plodove mora, ali su kuhali svoja jela na suhom. Lovili su divljač i zbog mesa gajili krda koljući oštrim oruđima čije je čudne tragove na nekim fosilnim kostima primijetila naša ekspedicija. Čudesno dobro su podnosili sve temperaturne raspone, i u svom prirodnom stanju mogli su živjeti u vodi do točke smržavanja. Međutim, kada se približio veliki mraz pleistocena prije

skoro milijun godina stanovnici kopna morali su pribjeći posebnim mjerama, uključujući umjetno grijanje dok ih, izgleda, smrtonosna hladnoća nije na kraju odagnala natrag u more. Za njihove prapovijesne letove kroz kozmički prostor, kaže legenda, apsorbirali su izvjesne kemikalije i postajali skoro neovisni o jelu, disanju ili temperaturnim uvjetima ali do vremena velike hladnoće izgubili su znanje o toj metodi. U svakom slučaju, nisu mogli to umjetno stanje produžavati unedogled bez oštećenja.

Pošto se nisu sparivali, i bili su polubiljni po strukturi, Stari nisu imali bioloških temelja za obiteljsku fazu života kao sisavci, već su izgleda organizirali velika kućanstva na principu udobnog korištenja prostora i kao što smo zaključili iz prikazanih zanimanja i zabava sustanovnika prijateljske mentalne povezanosti. Prilikom namještanja svojih domova stavljali su sve u sredinu velikih soba, ostavljajući zidne prostore slobodnima za ukrasnu obradu. Osvjetljenje je, kod stanovnika kopna, bilo postignuto napravom vjerojatno elektrokemijske naravi. I na kopnu i pod morem koristili su čudne stolove, stolice i kauče poput cilindričnih okvira jer su se odmarali i spavali uspravno sa skupljenim pipcima i police za uvezane nizove istočkanih površina koje su činile njihove knjige.

Vlada je bila očito složena i vjerojatno socijalistička, mada se ništa sigurno u tom smislu ne može zaključiti iz reljefa koje smo vidjeli. Trgovina je bila raširena, i lokalna i ona između različitih gradova izvjesni mali, ravni žetoni, petokraki i ispisani, služili su kao novac. Vjerojatno su manji od raznih zelenkastih steatita koje je našla naša ekspedicija bili primjerci tog novca. Mada je kultura uglavnom bila urbana, bilo je nešto poljodjelstva i mnogo stočarstva. Rudarstvo i proizvodnja u ograničenom obujmu također su bili prisutni. Putovanje je bilo veoma često, ali čini se da je stalno preseljenje bilo relativno rijetko izuzev ogromnih kolonizatorskih pokreta kojima se rasa širila. Za osobno kretanje nisu korištena nikakva vanjska pomagala, pošto su izgleda na tlu, u zraku i pod vodom Stari posjedovali izrazito velike mogućnosti postizanja brzine. Terete, su, međutim, vukle tovarne životinje Shoggothi pod morem, a čudni oblik primitivnih kralježnjaka u kasnijim godinama kopnenog obitavanja.

Ti kralježnjaci, kao i beskrajni niz drugih oblika života životinjskog i biljnog, morskog, kopnenog i zračnog bili su proizvodi nenadzirane

evolucije koja je djelovala na stanice koje su Stari stvorili ali koje su izmakle njihovoj pozornosti. Dopušteno im je da se neometano razvijaju jer nisu došle u sukob s dominantnim bićima. Oblici koji bi zasmetali, naravno, bivali su mehanički istrijebljeni. Zainteresiralo nas je što smo u nekima od najkasnijih i najdekadentnijih reljefa uočili jednog klatarećeg primitivnog sisavca, kojeg su kao hranu i ponekad kao zabavnog klauna koristili žitelji kopna, čiji su neodređeno majmunski i ljudski nagovještaji bili jasno vidljivi. Prilikom gradnje kopnenih gradova, ogromne kamene blokove visokih kula obično su dizali pterodaktili ogromnih krila čija vrsta je zasad nepoznata paleontolozima.

Ustrajnost kojom su Stari preživjeli različite geološke promjene i pokrete Zemljine kore bila je skoro čudesna. Mada je malo ili nimalo prvih gradova opstalo dulje od arhajskog doba, nije bilo prekida u njihovoj civilizaciji ili prijenosu njihovih zapisa. Njihovo prvotno mjesto spuštanja na planet bio je Antarktički ocean, i vjerojatno je da su stigli nedugo nakon što je materija koja je stvorila Mjesec bila istrgnuta iz susjednog južnog Pacifika. Po jednoj od reljefnih karata cijeli globus je tad bio pod vodom, s kamenim gradovima razasutim sve dalje i dalje od Antarktika kako je vrijeme prolazilo. Još jedan zemljovid pokazivao je ogroman komad kopna oko Južnog pola, gdje su očito neka od bića gradila pokusna naselja, mada su njihova glavna središta bila prebačena na najbliže morsko dno. Kasniji zemljovidi, koji opisuju kopnene mase kako pucaju i plutaju, i šalju neke odvojene dijelove na sjever, podržavaju na upečatljiv način teorije o kontinentalnim pomicanjima koje su nedavno razvili Taylor, Wegener i Joly.

Uzdizanjem novog kopna u južnom Pacifiku otpočela su velika događanja. Neki od podmorskih gradova bili su beznadno razrušeni, ali to nije bila najgora nesreća. Jedna druga rasa suhozemna rasa bića oblikovanih poput oktopoda koja vjerojatno odgovara famoznom predljudskom nakotu Cthulhua ubrzo je počela stizati iz kozmičkog beskraj i otpočela čudovišan rat koji je na neko vrijeme potpuno odbacio Stare natrag u more - kolosalan udarac s obzirom na povećano naseljavanje kopna. Kasnije je sklopljen mir, i nova kopnena područja prepuštena su nakotu Cthulhua dok su Stari zadržali more i starija kopna. Zasnovani su novi gradovi - najveći

među njima na Antarktiku, jer je područje prvog dolaska bilo sveto. Od tada, kao i prije, Antarktiku je ostao središte civilizacije Starih, i svi gradovi koje je tamo izgradio nakot Cthulhua bili su zbrisani. Onda su najjednom pacifička kopna ponovo potonula, ponijevši sa sobom užasni kameni grad R'lych i sve kozmičke oktopode, tako da su Stari opet ovladali cijelom planetom osim sjenovitog područja straha o kojem nisu bili skloni govoriti. U dosta kasnijem dobu njihovi gradovi prekrili su sva kopnena i morska područja globusa - stoga preporuka u monografiji koju pripremam da neki arheolozi izvedu sustavna bušenja Pabodiejevim tipom opreme na određenim, daleko razmaknutim područjima.

Ustrajni trend tijekom mnogih doba bio je iz mora na kopno pokret koji je ohrabralo uzdizanje novih kopnenih masa, mada ocean nikad nije bio potpuno napušten. Još jedan uzrok pokreta na kopno bila je nova teškoća u uzgajanju i obuzdavanju Shoggotha o kojima je ovisio uspješan podmorski život. S protokom vremena, kao što su reljefi tužno priznali, vještina stvaranja novog života iz neorganske tvari bila je izgubljena, tako da su se Stari morali osloniti na oblikovanje formi koje su već bile postojeće. Na kopnu, veliki gmazovi pokazali su se visoko prilagodljivima; ali Shoggothi podmorja, reproducirajući se diobom i stječući opasan stupanj slučajne inteligencije, neko su vrijeme predstavljali znatan problem.

Oduvijek su bili kontrolirani preko hipnotičkih sugestija Starih, i oblikovali svoju otpornu sposobnost uobličavanja u različite korisne privremene udove i organe, ali su sada njihove samooblikujuće moći bile ponekad upotrebljavane neovisno, i u raznim oponašateljskim oblicima usađenim prijašnjim sugestijama. Oni su, izgleda, razvili polustabilan mozak čija je odvojena i povremeno tvrdoglava voljnost odražavala zahtjeve Starih bez da ih uvijek poslušaju. Reljefni likovi tih Shoggotha ispunili su Danfortha i mene užasom i gađenjem. Bili su obično bezoblični stvorovi sastavljeni od viskozne hladetina koja je izgledala kao nakupina mjehurića, i u prosjeku imala oko četiri i pol metra u promjeru.

Imali su, međutim, stalno mijenjajući oblik i zapreminu izbacujući privremene izrasline ili oblikujući očite organe vida, sluha i govora, oponašajući svoje gospodare ili spontano ili po sugestiji.

Čini se da su postali osobito neprilagodljivi pred sredinu permskog razdoblja, prije nekih stotinu i pedeset milijuna godina, kad su se podmorski Stari borili protiv njih u pravom ratu ponovnog pokoravanja. Slike tog rata, i bezglavog i sluzi pokrivenog stanja u kojem su Shoggothi uobičajeno ostavljali svoje pobijene žrtve, održale su izvanredno zastrašujuće odlike i pored proteklog ponora neizrecivih doba. Stari su protiv pobunjenih stvorova rabili čudna oružja molekularnih i atomskih poremećaja, i konačno postigli potpunu pobjedu. Nakon toga reljefi su prikazivali razdoblje u kojem su Shoggothe krotili i dresirali naoružani Stari kao što su divlje konje američkog zapada krotili kauboji. Mada su tijekom pobune Shoggothi iskazali sposobnost da žive izvan vode, taj prijelaz nije bio potican pošto bi njihova korisnost na suhom teško bila u skladu s nevoljama njihovog obuzdavanja.

Tijekom jurskog doba Stari su se susreli s novim neprijateljem u obliku nove invazije iz vanjskog svemira - ovog puta od strane polugljivastih-poluljuskarskih stvorova stvorova nesumnjivo istih kao i oni koji se javljaju u određenim prošaputanim brdskim legendama sjevera, i koji su zapamćeni u Himalajama kao Mi-Go, ili strašni snježni ljudi. Da bi se borili s tim bićima Stari su pokušali, po prvi put od silaska na Zemlju, ponovo krenuti u planetarni eter; ali, i pored svih tradicionalnih priprema, ustanovili su da im više nije moguće napustiti Zemljinu atmosferu. Što god stara tajna međuzvjezdanog putovanja bila, sada je bila definitivno izgubljena za njihovu rasu. Na kraju su Mi-Go istisnuli Stare iz svih sjevernih zemalja, mada su bili nemoćni napasti one pod morem. Malo-pomalo, polagano povlačenje drevne rase u njeno prvobitno antarktičko stanište je počinjalo.

Bilo je zanimljivo zamijetiti iz naslikanih bitaka da su i Cthulhu i Mi-Go izgleda bili sačinjeni od tvari daleko različite od one, za koju znamo, koja je bila tkivo Starih. Bili su sposobni činiti pretvorbe i spojeve nemoguće njihovim protivnicima, i stoga se čini da su prvobitno potekli iz još daljih zakutaka kozmičkog prostora. Stariji su, osim svoje natprirodne otpornosti i posebnih odlika življenja, bili strogo materijalni, i njihovo prvobitno podrijetlo moralo je biti unutar poznatog prostorno-vremenskog kontinuuma dok se o početnom izvorištu tih drugih rasa može samo nagađati zaustavljenog daha.

Sve to, naravno, pod pretpostavkom da izvanzemaljske veze i neprirodnosti pripisane napadajućim rasama nisu čista mitologija. Zamislivo je da su Stari mogli izmisliti kozmički ustroj da bi opravdali svoje povremene poraze, pošto su povijesni interes i ponos očito činili njihove glavne psihološke čimbenike. Znakovito je da njihovi anali propuštaju spomenuti mnoge napredne i moćne rase bića čije se snažne kulture i istaknuti gradovi postojano javljaju u izvjesnim opskurnim legendama.

Promjenljivo stanje svijeta tijekom dugih geoloških razdoblja javlja se zapanjujućom živopisnošću u mnogim isklesanim zemljovidima i prizorima. U nekim slučajevima postojeća znanost će trebati reviziju, dok su u drugim slučajevima smjela nagađanja veličanstveno potvrđena. Kao što sam rekao, pretpostavka Taylora. Wgenera i Jolyja da su svi kontinenti dijelovi prvobitne antarktičke kopnene mase koja je napukla od centrifugalne sile i razdvojila se dok je plutala po tehnički viskoznom nižem sloju pretpostavka koju potiču takve stvari kao što su dopunjujući obrisi Afrike i Južne Amerike, i način na koji su nabrani i nagurani veliki planinski lanci dobiva upečatljivu potvrdu iz ovog neobičnog izvora.

Zemljovidi koji su očito prikazivali karboniferni svijet od prije stotinu milijuna ili više godina pokazivali su bitne pukotine i rasjeka kojima je kasnije suđeno da razdvoje Afriku od nekad jedinstvenih područja Europe (tada Valusije prvobitnih legendi), Azije, obje Amerike i antarktičkog kontinenta. Drugi zemljovidi, a najhitnije oni u svezi sa zasnivanjem ovog ogromnog mrtvog grada oko nas prije pedeset milijuna godina - pokazivali su sve sadašnje kontinente jasno razlučene. A u najkasnijem otkrivenom primjeru koji možebitno datira iz pliocenskog doba približni svijet današnjice javljao se sasvim jasno i pored povezanosti Aljaske sa Sibirom, Sjeverne Amerike s Europom preko Grenlanda, i Južne Amerike s antarktičkim kontinentom preko Grahamove zemlje. U karboniferu mapa cijelog globusa - i oceanskog dna i podijeljene mase kopna sadržavala je simbole ogromnih kamenih gradova Starih, ali na kasnijim zemljovidima postupno povlačenje k Antarktiku postalo je veoma jasno. Konačni pliocenski primjer nije pokazivao kopnene gradove osim na antarktičkom kontinentu i na vrhu Južne Amerike, ni bilo koji oceanski grad sjevernije od pedesete paralele južne širine.

Poznavanje i interes za sjeverni svijet, osim proučavanja obalnih crta, vjerojatno tijekom dugih istraživačkih letova na tim lepezastim opnastim krilima, očito je spalo na nulu među Starijima.

Uništenje gradova uslijed uzdizanja planina, centrifugalnog cijepanja kontinenata, seizmičkih potresa kopna ili morskog dna i drugih prirodnih uzroka, bilo je redovno bilježeno, i bilo je zanimljivo uočiti kako je sve manje i manje nadopuna obavljano dok su doba prolazila. Ogromni mrtvi megalopolis razjapljen oko nas izgleda je bio posljednje opće središte rase izgrađen rano u dobu krede nakon što je titanski pokret Zemlje sraunio još ogromnijeg prethodnika nedaleko. Čini se da je ovo područje bilo nasvetija točka od svih, gdje su se navodno prvi Stari nastanili na prvobitnom morskome dnu. U novome gradu čije smo mnoge značajke mogli prepoznati na reljefima, ali koji se protezao punih tisuću i pol kilometara duž planinskog lanca, izvan i najdaljih granica našeg zračnog pregleda bilo je spomena da je sačuvano određeno sveto kamenje koje je činilo dio prvog podmorskog grada, koji se uzdigao na svjetlost nakon dugih epoha tijekom općeg krunjenja slojeva.

VIII

Prirodno, Danforth i ja proučavali smo s posebnim zanimanjem i osobito osobnim osjećajem zapanjenosti sve u svezi s neposrednom okolicom mjesta gdje smo se nalazili. Tog lokalnog materijala, naravno, bilo je u obilju; a u zamršenoj gradskoj razini tla imali smo dostatno sreće naći kuću veoma kasnog datuma čiji su zidovi, mada ponešto oštećeni susjednom rasjeklinom, sadržavali reljefe dekadentne izrade s pričom o tom području dugo nakon pliocenske mape s koje smo dobili zadnji opći pogled na predljudski svijet. To je bilo posljednje mjesto koje smo pregledali detaljno, pošto nam je ono što smo tamo našli pružilo novi neposredni cilj.

Svakako, bili smo u jednom od najzačudnijih, najbizarnijih i najužasavajućih zakutaka Zemlje kugle. Od svih postojećih zemalja, ova je bila daleko najstarija. U nama je dozrijela spoznaja da ova odurna zaravan mora zbilja biti onaj famozni košmarni plato Leng koji čak ni ludi pisac Necronomicon nije bio rad spominjati. Veliki planinski lanac bio je zapanjujuće dug počinjao je nisko u Luitpoldovoj zemlji na istočnoj obali Weddelovog mora i doslovno prelazio cijeli kontinent.

Onaj zbilja visoki dio protezao se u moćnom luku od oko 82° širine, 60° istočne duljine do širine od 70°, istočne duljine 115°, s konkavnom stranom prema našem logoru a stranom prema moru u području one duge, ledom okovane obale čija su brda opazili Wilkes i Mawson u antarktičkom krugu.

A ipak je još čudovišnih pretjerivanja prirode, čini se, bilo uznemirujuće blizu. Rekao sam da su ti vrhovi viši od Himalaja, ali reljefi me sprječavaju da kažem da su najviši na Zemlji. Ta turobna počast je nesumnjivo rezervirana za nešto što je polovica reljefa oklijevala uopće zabilježiti, dok su mu drugi pristupali s očitom odbojnošću i oklijevanjem. Čini se da postoji jedan dio te drevne zemlje prvi dio koji se ikad uzdigao iz vode nakon što je Zemlja odbacila Mjesec i Stari dospjeli sa zvijezda koji je postao izbjegavan kao neodređeno i bezimeno zao. Gradovi sagrađeni tamo rušili su se prije vremena, i bili nađeni najednom napušteni. Onda je, kad je prvi veliki trzaj Zemlje zatresao to područje u komančijskom dobu,

zastrašujući niz vrhova najednom izbio najviše usred najstravičnije pometnje i kaosa i Zemlja je dobila svoje najuzdignutije i najužasnije planine.

Ukoliko su reljefi bili točni, te odurne stvari morale su biti mnogo više od dvanaest tisuća metara izrazito više čak i od šokantnih planina ludila koje smo prešli. Protezale su se, kako izgleda, od 77° širine, 70° istočne duljine do širine od 70°, istočne duljine 100° - manje od pet stotina kilometara od mrtvog grada, tako da bismo uočili njihove užasavajuće vrhove u daljini na zapadu da nije bilo tog nejasnog, prelijevajućeg svjetlucanja. Njihov sjeverni kraj morao bi također biti vidljiv s duge obalne crte antarktičkog kruga Zemlje kraljice Marije.

Neki od Starijih, u njihovim dekadentnim danima, upućivali su čudne molitve tim planinama ali nitko im nikad nije prišao niti se usudio nagađati što leži iza njih. Ni jedno ljudsko oko nikad ih nije vidjelo, i dok sam proučavao osjećaje prenijete reljefima, molio sam se da ih ni jedno nikad ni ne vidi. Postoje zaštitna brda duž obale oko njih - zemlje Kraljice Marije i Kaisera Wilhelma i zahvaljujem nebesima da se nitko nije uspio iskrcati tamo i popeti preko tih brda. Nisam onoliko skeptičan glede starih priča i strahovanja kao što sam nekad bio, i sad se ne smijem na tvrdnju predljudskog kipara da su munje katkad značajno zastajale na svakom od tmurnih vrhunaca, i da je neobjašnjiv sjaj svijetlio s jednog od tih užasnih vrhova tijekom cijele duge polarne noći. Možda postoji vrlo stvaran i vrlo čudovišan smisao u starim pnakotskim šaputanjima o Kadathu u Ledenoj pustari.

Ali bliski teren teško da je bio manje čudan, mada manje bezimeno uklet. Ubrzo nakon osnutka grada veliki planinski lanac postao je sjedište glavnih hramova, i mnogi reljefi prikazivali su kakve su groteskne i fantastične kule paralele nebo tamo gdje smo sada mi vidjeli samo čudno prianjajuće kocke i bedeme. Tijekom prolaska mnogih doba pećine su se pojavile, i bile oblikovane u dodatke hramovima. Uz napredovanje još kasnijih epoha, sve krečnjačke žile u tom području bile su izdubljene podzemnim vodama, tako da su planine, brda u podnožju i zaravan ispod njih bile prava mreža povezanih pećina i galerija. Mnoge životopisne skulpture govornice su

o istraživanjima duboko pod zemljom, i o konačnom otkriću stigijskog neosunčanog mora koje je vrebalo u Zemljinoj utrobi.

Taj ogromni onočeni bezdan nesumnjivo je izdubila velika rijeka koja je tekla iz bezimenih i užasnih zapadnih planina, i koja je ranije skretala pored podnožja planina Starih i tekla pored tog lanca u Indijski ocean između zemalja Budd i Totten na obalnoj crti Wilkesove zemlje. Malo po malo izjela je krečnjačko brdo kod svog zaokreta, dok konačno njeni dubeci tokovi nisu dospjeli do pećina podzemnih voda i udružili se s njima u dubljenju većeg ponora. Konačno se cijela ispraznila u šuplja brda i ostavila staro korito prema oceanu suhim. Velik dio kasnijeg grada kako smo ga mi našli izgrađen je nad tim ranijim koritom. Stari su, razumijevajući što se zbilo, i koristeći svoju uvijek izoštrenu sklonost umjetnosti, isklesali u kitnjasta vrata onaj utok u brdima gdje je veliki tok počinjao svoje spuštanje u vječnu tamu.

Ta rijeka, nekad premoštena desecima otmjenih kamenih mostova, bila je očito ona čiji smo presahli tok vidjeli tijekom našeg zrakoplovnog osmatranja. Njen položaj na različitim reljefima grada pomogao nam je da se orijentiramo prema prizoru kakav je bio u raznim stadijima mnogodobne, eonima mrtve povijesti tog područja, tako da smo mogli skicirati žurnu ali pažljivu mapu najhitnijih značajki trgova, važnih zgrada i slično za pomoć pri daljnjem istraživanju. Ubrzo smo mogli u mašti rekonstruirati cijelu tu zapanjujuću stvar onakvu kakva je bila prije milijun ili deset milijuna ili pedeset milijuna godina, jer su nam reljefi govorili jasno kako su zgrade i planine i trgovi i predgrađa i pejzažni elementi i bujna vegetacija tercijara morali izgledati. To je morala biti čudesna i mistična ljepota i, misleći o njoj, skoro sam zaboravio hladan osjećaj tmurne prijetnje kojim su neljudska starost i masivnost, umrlost i udaljenost i ledeni suton grada gušili i opterećivali moj duh. Ipak, sudeći po određenim reljefima, stanovnici tog grada i sami su poznavali stisak pritišćućeg užasa, jer bilo je tmurnih i ponavljajućih scena u kojima su Stari bili prikazani u preplašenom uzmicanju od nečega čemu nikad nije dopušteno da se pojavi na slici što je nađeno u velikoj rijeci i obilježeno kao vodom donijeto kroz uzmahane, lozom obrasle šume cikada iz onih užasnih zapadnih planina.

Samo smo u jednoj kasno sagrađenoj kući s dekadentnim reljefima stekli ikakav navještaj konačne katastrofe koja je dovela do napuštanja grada. Očito je moralo biti mnogo drugih skulptura iz istog doba drugdje, čak i računajući opadanje živosti i stremljenja u razdoblju napregnutosti i nesigurnosti; zbilja, veoma siguran dokaz o postojanju drugih stigao nam je nedugo zatim. Ali to je bio prvi i jedini niz na koji smo izravno naišli. Htjeli smo još tražiti kasnije; ali, kao što sam rekao, neposredne okolnosti nametnule su sada drugi cilj. Ipak je, naravno, morala postojati neka granica jer nakon što je sva nada u dugo buduće nastanjivanje tog mjesta usahla među Starima, nije moglo ne biti potpunog prekida u urešivanju zidova. Konačni udarac, naravno, bio je dolazak velike zime koja je jednom držala većinu Zemlje u svojim okovima, i koja nikad nije napustila zlosretne polove velike zime koja je, na drugom kraju svijeta, dokrajčila bajkovite zemlje Lomara i Hyperboreje.

Kad je točno ta tendencija počela na Antarktiku, bilo bi teško reći u smislu preciznih godina. Danas stavljamo početak razdoblja općeg zaleđivanja u razdoblje od oko petsto tisuća godina prije današnjice, ali na polovima je užasno pustošenje moralo otpočeti mnogo ranije. Sve brojčane procjene su djelomice nagađanja, ali je sasvim vjerojatno da su dekadentni reljefi bili izrađeni prije znatno manje od milijun godina, i da je stvarno napuštanje grada bilo završeno mnogo prije konvencionalnog početka pleistocena prije petsto tisuća godina . računajući u okvirima cijele Zemljine površine.

U dekadentnim reljefima bilo je naznaka rjeđe vegetacije posvuda, i opadanja seoskog života što se tiče Starih. U kućama su prikazane sprave za grijanje, a zimski putnici su pokazani umotani u zaštitnu odjeću. Onda smo vidjeli niz kartuša - običaj neprekidnih traka bio je često prekidan u tim kasnim reljefima koje su prikazivale stalno rastuću migraciju u najbliža toplija utočišta neki su bježali u gradove pod morem ispod udaljene obale, a neki su silazili kroz mrežu krečnjačkih pećina u šupljim brdima do susjednog crnog ponora podzemne vode.

Na kraju se čini da je susjedni ponor bio taj koji je najviše koloniziran. To je bilo dijelom, nesumnjivo, zbog tradicionalne svetosti tog posebnog područja, ali je moglo biti odlučnije određeno mogućnošću nastavka korištenja velikih hramova na izdubljenim

planinama, i zadržavanjem ogromnog kopnenog grada kao mjesta ljetnjeg boravka i baze za komuniciranje s raznim rudnicima. Povezanost starih i novih staništa učinjena je učinkovitijom pomoću nekoliko ublažavanja i poboljšanja povezujućeg puta. uključujući probijanje brojnih izravnih tunela od drevne metropole do crnog ponora tunela usmjerenih oštro prema dolje čije smo ulaze pažljivo ucrtali, u skladu s našim najpromišljenijim procjenama, na mapu vodilju koju smo sastavljali. Bilo je očito da se barem dva od tih tunela nalaze na razumnoj udaljenosti za istraživanje od mjesta gdje smo mi bili oba na rubu grada prema planinama, jedan manje od četiristo metara prema negdašnjem riječnom toku, a drugi možda dvostruko dalje u suprotnom smjeru.

U ponoru je, čini se, bilo dosta zaravni na određenim mjestima, ali Stari su svoj novi grad sagradili pod vodom nesumnjivo zbog manjih oscilacija temperature. Dubina skrivenog mora je izgleda bila znatna, tako da je Zemljina unutarnja toplina mogla osigurati njegovu naseljivost na neodređeno vrijeme. Ti stvorovi, čini se, nisu imali problema u prilagođivanju na povremeni - a na kraju, naravno, i stalni boravak pod vodom, pošto nikad nisu dopustili svom sustavu škruga da zakržlja. Bilo je mnogo reljefa koji su pokazivali kako su često posjećivali svoj podmorski rod drugdje, i kako su se redovno kupali na dubokom dnu njihove velike rijeke. Tmina Zemljine nutrine također nije mogla biti smetnja rasi naviknutoj na duge polarne noći.

Mada je njihov stil bio nesumnjivo dekadentan, ti kasniji reljefi imali su doista epsku odliku tamo gdje su govorili o gradnji novog grada u pećinskom moru. Stari su tome pristupili znanstveno vadeći nerastopive stijene iz srca izdubljenih planina, i upošljavajući stručne radnike iz najbližeg podmorskog grada da obave gradnju po najboljim metodama. Ti radnici doveli su sa sobom sve što je bilo neophodno za pokretanje novog pothvata shoggothske tkivo da od njega uzgoje dizače kamena i tegleću marvu za grad u pećini, i drugu protoplazmičku materiju da je oblikuju u fosforescentne organizme u svrhu osvjetljivanja.

Na kraju se moćna metropola uzdigla na dnu tog stigijskog mora, arhitekture veoma nalik onoj grada iznad nje, i izvedbe koja je iskazivala veoma malo dekadencije zbog preciznog matematičkog elementa svojstvenog građevinskim pothvatima. Novouzgojeni

Shoggothi izrasli su do enormne veličine i jedinstvene inteligencije, i prikazani su kako primaju i izvršavaju zapovijedi čudesnom brzinom. Izgleda da su razgovarali sa Starima oponašajući njihove glasove neku vrst muzikalnog piskanja širokog raspona, ukoliko je jadni Lake seciranjem ispravno ukazao - i radili više po izgovorenim zapovijedima nego po hipnotičkim sugestijama kao u ranija vremena. Bili su, međutim, držani pod zavidnom kontrolom. Fosforoscentni organizmi su pružali svjetlo s potpunom učinkovitošću, i nesumnjivo nadoknadili gubitak znanih polarnih aurora iz noći vanjskog svijeta.

Umjetnost i ukrašavanje su nastavljene, mada s određenom dekadencijom. Stari su izgleda i sami shvatili to opadanje, i u mnogim slučajevima anticipirali politiku Konstantina Velikog prenošenjem posebno finih blokova drevnih skulptura iz kopnenog grada, baš kao što je taj car, u sličnom dobu opadanja, pokupio iz Grčke i Azije najfinije umjetnine da pruži svojoj novoj bizantskoj prijestolnici više sjaja nego što su njeni ljudi mogli stvoriti. Što prijenos isklesanih blokova nije bio obimniji može se nesumnjivo pripisati činjenici da kopneni grad u početku nije bio potpuno napušten. Do vremena kad se potpuno napuštanje zbilježilo a sigurno se moralo zbiti prije nego što je polarni pleistocen uznapredovao - Stari su možda postali zadovoljniji svojom dekadentnom umjetnošću ili su prestali uočavati vrsnije odlike starijih skulptura. Kako bilo, eonima nijeme ruševine oko nas svakako nisu pretrpjele reljefno ogoljavanje u velikoj mjeri, mada su svi najbolji samostojeći kipovi, kao i ostale pokretne stvari, bile odnijete.

Dekadentne kartuše i ploče koje su pričale tu priču bile su, kao što sam rekao, posljednje koje smo mogli naći tijekom naše ograničene potrage. Ostavili su nas sa slikom Starih kako se kreću tamo-amo između kopnenog grada ljeti i grada u pećinskom moru zimi, i ponekad trguju s gradovima na morskom dnu pored antarktičke obale. Do tada je konačna sudbina kopnenog grada morala biti jasno shvaćena, jer su skulpture pokazivale mnoge znake zloćudnog napada zime. Vegetacija je nestajala, i užasni snjegovi zime više se nisu potpuno otapali čak ni usred ljeta. Gmazovi među stokom su skoro svi bili mrtvi, a ni sisavci se nisu baš dobro držali. Da bi se nastavilo s radom u gornjem svijetu postalo je neophodno prilagoditi na suhozemni život neke od Shoggotha, bezobličnih i čudesno

otpornih na hladnoću nešto što su Stari ranije oklijevali činiti. Velika rijeka je sad bila beživotna, i površinski dio mora izgubio je većinu stanovnika osim foka i kitova. Sve ptice su odletjele, osim velikih, grotesknih pingvina.

Što se poslije zbilje mogli smo samo nagađati. Koliko dugo je novi grad u pećinskom moru opstao? Je li još uvijek tamo dolje, kameni leš u vječitoj tami? Jesu li se podzemne vode konačno zaledile? Koja je sudba snašla gradove oceanskog dna u vanjskom svijetu? Da li se bilo tko od Starih prebacio sjevernije pred širećom ledenom kapom? Postojeća geologija ne pokazuje nikakav trag njihovog prisustva. Jesu li strašni Mi-Goovi još bili prijetnja u vanjskom svijetu sjevera? Može li se biti siguran što se održalo ili nije, čak i danas, u neosvijetljenim i neistraženim ponorima Zemljinih najdubljih voda? Ti stvorovi su izgleda bili u stanju podnijeti bilo kakve pritiske a ljudi s mora su ponekad izvukli ribolovnim mrežama čudne stvari. I objašnjava li doista teorija o kitovima-ubojicama divljačke i tajanstvene ožiljke na antarktičkim fokama koje je prije jedne generacije uočio Borchgrevink?

Uzorcima koje je našao jadni Lake nisu ulazili u ta nagađanja, pošto je njihov geološki okoliš dokazivao da su živjeli u vrijeme koje je moralo biti veoma rani datum u povijesti kopnenog grada. Bili su, prema mjestu na kojem su nađeni, stari svakako ne manje od trideset milijuna godina, i smatrali smo da u njihovo vrijeme grad u pećinskom moru, kao i sama pećina, nije postojao. Oni bi se sjećali starijeg prizora, s bujnom vegetacijom tamo posvuda, mladim gradom procvata umjetnosti oko njih, i velikom rijekom koja teče na sjever duž podnožja moćnih planina prema udaljenom tropskom oceanu.

A ipak nismo mogli ne misliti o tim primjercima osobito o osam savršenih koji su nedostajali u Lakeovom užasno razrušenom logoru. Bilo je nečeg nenormalnog u cijelom tom događaju čudne stvari koje smo se toliko trudili pripisati nečijem ludilu oni zastrašujući grobovi količina i priroda nedostajućih stvari – Gedney - nezemaljska žilavost tih arhajskih čudovišnosti, i neuobičajene životne osobine koje su reljefi pokazali da je rasa posjedovala - Danforth i ja smo vidjeli mnogo toga tijekom posljednjih nekoliko sati,

i bili smo spremni povjerovati, a i prešutjeti, mnoge užasavajuće i nevjerojatne tajne pradavne prirode.

IX

Rekao sam da nas je proučavanje dekadentnih skulptura dovelo do promjene našeg neposrednog cilja. To je, naravno, bilo povezano s uklesanim avenijama prema crnom unutarnjem svijetu, za čije postojanje nismo prije znali, ali koje smo sad bili željni naći i proći njima. Iz predočenog razmjera reljefa zaključili smo da će nas strmo spuštajuća šetnja od nekih kilometar i pol kroz bilo koji od okolnih tunela dovesti do ruba vrtoglavih, neosunčanih litica oko velikog ponora niz čije stranice staze, koje su poboljšali Stari, vode do kamenite obale skrivenog i onoćenog oceana. Ugledati u zbilji tu bajkovitu provaliju bio je mamac kojem se činilo nemoguće oduprijeti kad smo jednom doznali za njega ali smo shvatili da potragu moramo početi odmah ukoliko je želimo uključiti u naše sadašnje razgledanje.

Sad je bilo osam sati na večer, i nismo imali dovoljno rezervnih baterija da pustimo da nam svjetiljke stalno gore. Već smo obavili toliko proučavanja i kopiranja ispod ledene kore da je naša zaliha baterija pretrpjela najmanje pet sati neprekidne uporabe, tako da će, i pored osobito formule suhih ćelija, dostajati samo za još četiri mada bismo time što jednu svjetiljku ne koristimo, osim na osobito zanimljivim ili teškim mjestima, mogli uspjeti iscijediti sigurnosnu granicu dulju od toga. Ne bi išlo biti bez svjetla u tim kiklopskim katakombama, stoga da bismo otišli do ponora moramo odustati od daljnjeg dešifriranja reljefa. Naravno da smo namjeravali ponovo posjećivati to mjesto na dane i možda tjedne intenzivnog proučavanja i fotografiranja pošto je znatiželja odavno nadvladala užasavanje ali u ovom trenutku moramo žuriti.

Naša zaliha papira za označavanje puta bila je daleko od neograničene, a oklijevali smo žrtvovati dodatne bilježnice ili papir za skiciranje da bismo je dopunili, ali smo se ipak odrekli jedne velike bilježnice. Ukoliko dođe do najgoreg mogli smo pribjeći urezivanju u kamen a naravno da bi bilo moguće, čak i u slučaju da doista zalutamo, probiti se do dnevnog svjetla jednim ili drugim kanalom ukoliko budemo imali dovoljno vremena za mnogobrojne pokušaje i

pogreške. Tako da smo konačno gorljivo krenuli u označenom smjeru prema najbližem tunelu.

Prema reljefima po kojima smo izradili našu mapu, željeni ulaz tunela nije mogao biti mnogo dalje od četiristotinjak metara od mjesta gdje smo stajali; prostor između pokazivao je zgrade solidnog izgleda koje su sasvim vjerojatno još prolazne na podlednoj razini. Sam otvor bi bio u podrumu na kutu najbližem brdima podnožja ogromne petokrake strukture očito javne i možda ceremonijalne namjene, koju smo pokušali identificirati prema našem zračnom pregledu ruševina.

Niti jedna takva struktura nije nam pala na um dok smo se prisjećali preleta, stoga smo zaključili da su njeni gornji dijelovi bili veoma oštećeni ili da je bila sasvim razbijena u jednom rascjepu leda koji smo uočili. U tom drugom slučaju za tunel bi se vjerojatno ispostavilo da je začepljen, tako da bismo morali probati drugi najbliži - onaj na manje od kilometar i pol sjeverno. Riječni tok koji se protezao na putu spriječio nas je da iskušamo neki od južnijih tunela na ovom obilasku; i zbilja, ukoliko su oba susjedna bila začepljena, pitanje je da li bi naše baterije omogućavale da probamo sljedeći sjeverniji oko kilometar i pol iza našeg drugog izbora.

Dok smo se mukotrpno provlačili kroz taj labirint pomoću mape i busole prolazeći sobama i hodnicima u svim stupnjevima propasti ili očuvanosti, verali se rampama, prelazili gornje katove i mostove i opet se spuštali dolje, nailazili na začepljene vratnice i hrpe otpada, žurili tu i tamo duž odlično očuvanih i onespokojavajuće besprijekornih dijelova, kretali pogrešnim pravcem i vraćali se istim putem (u tim slučajevima uklanjajući bezvrijedni papirni trag koji smo ostavili) i ponekad nailazeći na dno otvorenog usjeka kroz koji je dnevna svjetlost stizala ili se probijala do dolje bili smo ne jednom zagolicani reljefnim zidovima duž našeg puta. Mnogi od njih morali su pričati priče ogromne povijesne važnosti, i samo nas je izglednost daljnjih posjeta pomirila s potrebom da prođemo pored njih. Povremeno smo uspoređivali i uključivali našu drugu svjetiljku. Da smo imali još filma, sigurno bismo načas zastali da fotografiramo izvjesne bareljefe, ali kopiranje rukom koje je iziskivalo previše vremena nije dolazilo u obzir.

Sad još jednom stižem do mjesta gdje je iskušenje da zastanem, ili nagovijestim radije nego izreknem, veoma jako. Neophodno je, međutim, otkriti ostalo da bi se opravdao moj stav obeshrabrivanja daljnjeg istraživanja. Uspjeli smo se provući veoma blizu do očekivanog mjesta ulaska u tunnel prelazeći most na drugom katu do nečeg što je očito bilo vrh šiljatog zida, i spuštajući se u razrušeni hodnik osobito bogat dekadentno kitnjastim i očito ritualnim reljefima kasne izrade kad su nam, neposredno prije 8:30 na večer, Danforthove osjetljive mlade nosnice dale prvi nagovještaj nečeg neobičnog. Da smo imali psa s nama, pretpostavljam da bismo bili i prije upozoreni. U početku nismo mogli točno reći što nije u redu s prethodno kristalno čistim zrakom, ali nakon nekoliko sekundi naša sjećanja su reagirala i previše određeno. Dopustite mi da pokušam to izreći bez da ustuknem. Pojavio se smrad a taj smrad bio je maglovito, suptilno, i nepogrešivo srodan onom od kojeg nam je bilo zlo kad smo otvorili suludi grob užasa kojeg je jadni Lake secirao.

Naravno da to otkriće nije bilo tada onako jasno određeno kao što zvuči sada. Bilo je nekoliko zamislivih objašnjenja, i mi smo se upustili u dosta neodlučnog šaputanja. Najhitnije od svega, nismo se povukli bez daljnjeg istraživanja, jer nakon što smo došli dotle nismo bili voljni biti odvraceni bilo čim osim očitom katastrofom. U svakom slučaju, ono što smo morali pomisliti bilo je previše suludo za povjerovati. Takve stvari se nisu događale u nikakvom normalnom svijetu. Vjerojatno je puki iracionalni instinkt bio ono što nas je navelo da smanjimo svjetlo naše jedine svjetiljke ne više u iskušenju da proučavamo dekadentne i zlokobne reljefe koji su se zlobno cerili s prijetećih zidova i što nam je usporilo napredovanje do opreznog šuljanja i puzanja preko sve zakrčenijeg tla i gomila otpada.

Danforthove oči, kao i nos, pokazali su se boljima od mojih, jer je on bio taj koji je također prvi primijetio čudno svojstvo otpada nakon što smo prošli mnogo poluzakrčenih lukova koji su vodili do prostorija i hodnika na razini tla. Otpad nije izgledao sasvim kako bi trebalo nakon bezbrojnih tisuća godina napuštenosti, i kad smo oprezno pojačali svjetlo vidjeli smo da izgleda kao da je nekakav prolaz nedavno prokrčen kroz njega. Nepravilna priroda otpada isključivala je bilo kakve definirane tragove, ali na ravnijim mjestima bilo je naznaka vučenja nečeg teškog. Jednom smo pomislili da

vidimo nagovještaj paralelnih tragova poput sanjki. To nas je navelo da opet zastanemo.

Tijekom tog zastanka osjetili smo ovaj put istodobno drugi miris ispred. Paradoksalno, taj miris bio je i manje i više zastrašujući manje zastrašujući sam po sebi, ali neizmjerljivo užasan na tom mjestu pod poznatim okolnostima osim, naravno, Gedneya jer je to bio jasan i poznati miris običnog goriva svakodnevnog benzina.

Naša motivacija nakon toga je nešto što ću prepustiti psiholozima. Sad smo znali da se neko užasno proširenje strahota u logoru moralo dovući u ovo onoćeno počivalište eona, te stoga nismo mogli više sumnjati u postojanje neimenovanih okolnosti prisutnih tu ili barem neposredno pred nama. Pa ipak smo na kraju dopustili čistoj gorućoj znatiželji ili nestrpljenju ili autohipnotizmu ili neodređenim pomislima na odgovornost prema Gedneyu - ili čemu već ne - da nas povedu naprijed. Danforth je opet šaptao o otisku kojeg je mislio da je vidio u zaokretu uličice u ruševinama iznad nas, i tihom muzikalnom piskanju potencijalno ogromnog značaja u svjetlu Lakeovog izvještaja o seciranju, i pored njegove bliske sličnosti s odjecima iz špilja na vjetrovitim vrhovima koje je mislio da je nedugo zatim napola čuo iz neznanih dubina ispod. Ja sam, sa svoje strane, šaptao o slanju u kojem je logor bio ostavljen o onom što je nestalo, i kako bi ludilo jedinog preživjelog moglo zamisliti nezamislivo suludi put preko čudovišnih planina i spuštanje u nepoznate, prдавne zgrade.

Ali nismo mogli uvjeriti jedan drugog, čak ni sebe same, u bilo što određeno. Isključili smo sve svjetlo dok smo nepomično stajali, i odsutno primijetili da tračak udaljenog dana sprječava tamu da bude potpuna. Nakon što smo se automatski počeli kretati naprijed, orijentirali smo se povremenim bljeskovima naše svjetiljke. Poremećeni otpad oblikovao je utisak kojeg se nismo mogli riješiti, a miris benzina postajao je sve jači. Sve više i više otpada pojavljivalo nam se pred očima i sputavalo nam korake, dok nismo ubrzo vidjeli da prolaza naprijed više neće biti. Bili smo i previše u pravu glede onog procijepa viđenog iz zraka. Naša potraga za tunelom okončala se slijepim odvojkom, a nećemo čak ni moći doprijeti do podruma iz kojeg se otvarao put do ponora.

Svjetiljka je, obasjavajući groteskno isklesane zidove blokiranog hodnika u kojem smo stajali, pokazala nekoliko otvora vrata u raznim stanjima zapriječenosti, i iz jednog od njih miris benzina sasvim nadjačavajući onaj drugi nagovještaj mirisa stizao je s posebnom određenošću. Kad smo usredotočenije pogledali, uočili smo da je izvan svake sumnje bilo površnog i skorašnjeg raščišćavanja otpada u tom otvoru. Što god mogao vrebajući užas biti, vjerovali smo da je izravan put do njega sad sasvim očit. Mislim da nikog neće začuditi što smo sačekali dosta vremena prije nego što smo poduzeli bilo kakav korak.

Pa ipak, kad jesmo prošli kroz taj mračni luk, naš prvi utisak bio je antiklimaktičan. Jer u otpadom posutom prostranstvu te isklesane kripte savršene kocke stranica oko šest metara nije zaostao nikakav skorašnji predmet uočljive veličine, tako da smo instinktivno, mada uzaludno, pogledom potražili druga vrata. Sljedećeg trena, međutim, Danforthov oštar vid uočio je mjesto gdje je otpad na podu bio pomaknut; i uključili smo obje svjetiljke punom jačinom. Mada je ono što smo pri tom svjetlu vidjeli bilo ustvari jednostavno i sitno, nisam ništa manje nerad govoriti o tome zbog onoga što je podrazumijevalo. Bilo je to grubo zaravnjenje otpada na kojem je nekoliko manjih predmeta bilo nepažljivo razbacano, i u čijem je jednom kutu morala biti prolivena znatna količina benzina dovoljno nedavno da ostavi jak miris čak i na ovoj visoravanskoj nadmorskoj visini. Drugim riječima, to nije moglo biti ništa do neka vrsta logora logora kojeg su načinila istraživački nastrojena bića koja su, kao i mi, bila osujećena neočekivano zapriječenim putem do ponora.

Da budem jasan. Razbacani predmeti bili su, što se njihove prirode tiče, svi iz Lakeovog logora; i sastojali su se od konzervi isto onako čudno otvorenih kao i one koje smo vidjeli na tom razrušenom mjestu, mnogo potrošenih šibica, tri ilustrirane knjige manje ili više čudno zamrljane, prazne bočice tinte s njenom kutijom s oslikanim uputama za uporabu, razbijene penkale, nekih čudno razrezanih djelića krzna i šatorskog platna, potrošene strujne baterije uz papir s uputama, brošure koja je bila priložena uz naš tip grijalice za šator, i razasutih zgužvanih papira. Sve je to bilo dovoljno loše ali, kad smo razmotali papire i pogledali što je na njima, osjetili smo da smo došli do najgoreg. U logoru smo našli neke neobjašnjivo zamrljane papire

koji su nas mogli pripremiti, pa ipak je učinak tog prizora tamo dolje u predljudskim hodnicima košmaenog grada bio skoro više nego što se može podnijeti.

Poludjeli Gedney mogao je napraviti skupine točkica oponašajući one nađene na zelenkastim steatitima, baš kao što su točke na onim suludim petokrakim grobnim humkama mogle biti napravljene; i mogao je shvatljivo izraditi grube, žurne skice koje su se razlikovale po preciznosti ili odsustvu iste koje su opisivale okolne dijelove grada i ocrtavale put od kružno prikazanog mjesta izvan naše prijašnje rute mjesta koje smo identificirali kao veliku cilindričnu kulu na reljefima i kao ogromnu kružnu jamu viđenu tijekom našeg zračnog izviđanja do sadašnje petokrake strukture i ulaza u tunel pod njom.

Mogao bi, ponavljam, napraviti takve skice; jer one pred nama bile su sasvim očito načinjene, kao što su i naše bile, prema kasnijim reljefima negdje u ledenom labirintu, mada ne prema onima koje smo mi vidjeli i iskoristili. Ali ono što ta umjetnički slijepa šeprtlja nije nikad mogao učiniti je da izvede te skice u čudnoj i sigurnoj tehnici možda superiornijoj, i pored žurbe i nebrige, bilo kojim dekadentnim reljefima s kojih su skinute prepoznatljivoj i očitij tehnici samih Starih iz doba kad je mrtvi grad bio na vrhuncu.

Ima onih koji će reći da smo Danforth i ja sasvim sišli s uma što nismo spašavajući živu glavu pobjegli nakon toga; pošto su naši zaključci bili sada bez obzira na njihovu suludost potpuno utvrđeni, i takve prirode da to ni ne moram spominjati onima koji su pročitali moju priču dovde. Možda smo bili ludi jer nisam li rekao da su ti užasni vrhovi bili planine ludila? Ali mislim da mogu naslutiti nešto od tog istog duha premda u manje ekstremnom obliku u ljudima koji slijede smrtonosne zvijeri kroz afričke prašume da bi ih fotografirali ili proučavali njihove navike. Mada smo bili napola paralizirani užasom, ipak se u nama razgorio bukteći plamen zaprepaštenja i znatiželje, koji je na kraju prevladao.

Naravno da se nismo namjeravali suočiti s time ili njima za što smo znali da je bilo tamo, ali smo smatrali da su do sada morali otići. Do sada bi našli onaj drugi susjedni ulaz u ponor, i ušli unutra, prema kojim god noćno crnim djelićima prošlosti koji bi ih mogli čekati u konačnoj jami - konačnoj jami koju nisu nikad vidjeli. Ili, ukoliko je taj

ulaz bio također blokiran, otišli bi na sjever tražeći drugi. Bili su, sjetili smo se, djelomično neovisni o svjetlu.

Osvrćući se unatrag na taj trenutak, jedva da se mogu sjetiti kakav su točno oblik naša nova čuvstva poprimila kakva je točno bila promjena neposrednog cilja koja je toliko izoštrila naš osjećaj iščekivanja. Svakako se nismo namjeravali suočiti s onim čega smo se bojali ali ipak neću poreći da smo možda imali pritajenu, nesvjesnu želju da osmotrimo neke stvari s nekog skrivenog mjesta. Vjerojatno nismo odustali od naše gorljivosti da ugledamo sam ponor, mada je na to bio namaknut nov cilj u obliku onog velikog kružnog mjesta prikazanog na zgužvanim skicama koje smo našli. Odmah smo ga prepoznali kao čudovišnu cilindričnu kulu koja se javlja u najranijim reljefima, ali koja se prikazuje samo kao upadljivi okrugli otvor gledano iz zraka. Nešto u svezi s upečatljivošću njenog prikaza, čak i u tim zbrzanim dijagramima, navelo nas je na pomisao da njene podledne razine moraju još činiti mjesto od posebne važnosti. Možda je utjelovljivala arhitektonska čuda kakva još nismo sreli. Svakako je bila nevjerojatno stara po reljefima u kojima se javljala - bivajući doista među prvim stvarima izgrađenim u cijelom gradu. Njeni reljefi, ukoliko su očuvani, nisu mogli ne biti izuzetno važni. Štoviše, ona bi mogla činiti dobru dostupnu vezu s gornjim svijetom kraći put od onog koji smo mi tako pažljivo utirali, i vjerojatno onaj kojim su se ti drugi spustili.

U svakom slučaju, ono što smo napravili bilo je da smo proučili te strašne skice koje su savršeno potvrđivale naše i krenuli natrag naznačenim putem do kružnog mjesta, putem kojim su naši bezimni prethodnici morali dvaput proći prije nas. Druga susjedna vrata do ponora bi se nalazila iza toga. Ne moram govoriti o našem putu tijekom kojeg smo nastavljali ostavljati štedljiv trag papira jer je bio potpuno isti kao i onaj kojim smo stigli do slijepe ulice, osim što je naginjao većem održavanju razine tla i čak spuštanju u podrumске hodnike. Svako malo mogli smo uočiti određene uznemirujuće tragove u otpadu ili prijavštini pod nogama; i nakon što smo izišli iz dosega benzinskog mirisa, opet smo bili prilično svjesni na mahove onog odurnijeg i postojanijeg mirisa. Nakon što se put odvojio od naše ranije rute, ponekad bismo oklijevajućim bljeskom naše jedine svjetiljke obasjali zidove, primjećujući u skoro svakom slučaju skoro

sveprisutne reljefe, koji su izgleda doista činili glavni estetski način izražavanja Starih.

Oko 9:30 na večer, prelazeći dugi zasvođeni hodnik čiji je sve zaleđeniji pod bio izgleda ponešto ispod razine tla i čiji se krov sve više snižavao što smo dalje napredovali, počeli smo viđati jako dnevno svjetlo ispred sebe i bili smo u stanju isključiti svjetiljku. Činilo se da dolazimo do ogromnog kružnog mjesta, i da naša udaljenost od gornje razine ne može biti velika. Hodnik je završio lukom čudnovato niskim za te megalitske ruševine, ali smo mogli dosta vidjeti kroz njega i prije nego što smo izišli. Iza luka protezao se ogroman kružni prostor punih šezdeset metara u promjeru - posut otpadom i okružen mnogim zatrpanim lučnim otvorima nalik onom kroz koji smo upravo prošli. Zidovi su bili na raspoloživom prostoru duboko isklesani spiralnom trakom herojskih razmjera, i izražavali, i pored razornog utjecaja vremenskih prilika uzrokovanog otvorenošću tog mjesta, umjetničku veličanstvenost daleko veću od bilo čega što smo prije sreli. Otpadom posut pod bio je debelo prekriven ledom, i pretpostavili smo da je stvarno dno na mnogo nižoj razini.

Ali najistaknutija stvar tog mjesta bila je divovska kamena rampa koja se, izbjegavajući otvore oštrim zaokretima prema otvorenom podu, spiralno uspinjala uz zapanjujući cilindrični zid poput unutarnjeg pandana onih koje su se jednom uspinjale uz čudovišne kule ili zigurate Babilona. Samo nas je brzina našeg preleta, i perspektiva koja je spajala spuštanje s unutarnjim zidom kule, spriječila da primijetimo tu odliku iz zraka, i stoga uzrokovala da potražimo drugi prolaz do podledne razine. Pabodie bi mogao odrediti kakva ju je vrst konstrukcije držala u mjestu, ali Danforth i ja mogli smo se samo diviti i čuditi. Mogli smo vidjeti jake kamene ispuste i stupove tu i tamo, ali ono što smo vidjeli činilo se nedovoljnim u tu svrhu. Cijela stvar bila je izvrsno očuvana do sadašnjeg vrha kule veoma upadljiva okolnost s obzirom na njenu izloženost i njena zaštita je dosta pridonijela očuvanju bizarnih i uznemirujućih kozmičkih reljefa na zidovima.

Kad smo iskoračili na zapanjujuće dnevno polusvjetlo ovog čudovišnog dna cilindra pedeset milijuna godina starog, i nesumnjivo najpradavnije strukture koju su naše oči ikad vidjele vidjeli smo da se rampom opasane stranice vrtoglavo protežu u vis skoro dvadeset

metara. To je, prisjetili smo se iz našeg zračnog razgledanja, značilo vanjsku glacijaciju od nekih dvanaestak metara, pošto je zjapeća jama koju smo vidjeli iz zrakoplova bila na vrhu približno petmetarskog brda raspadnute građe, ponešto zaštićenog duž tri četvrtine svog obujma masivnim zakrivljenim zidovima jedne linije viših ruševina. Prema reljefima, prvobitna kula je stajala u središtu ogromnog kružnog trga, i bila visoka između sto pedeset i sto osamdeset metara, s nizovima vodoravnih diskova pri vrhu, i redom igličastih tornjeva duž gornjeg ruba. Većina građe se očito srušila prema van prije nego prema unutra - sretna okolnost, pošto bi inače rampa bila smrskana i cijela unutrašnjost zatrpana. Ovako, na rampi se vidjelo žalosnih oštećenja, dok je zatrpanost bila takva da se činilo da su svi lučni otvori na dnu nedavno raščišćeni.

Trebao nam je samo tren da zaključimo da je ovo doista bio put kojim su se oni drugi spustili, i da bi to bio logičan put za naš uspon i pored dugog papirnog traga koji smo ostavili drugdje. Ulaz kule nije bio ništa udaljeniji od brda i našeg zrakoplova nego velika zgrada s terasama u koju smo ušli, a svako daljnje podledno istraživanje koje bismo mogli obaviti bilo bi u toj okolici. Čudno, još smo razmišljali o mogućim daljnjim posjetima čak i nakon svega što smo vidjeli i zaključili. Tada, dok smo pažljivo tražili prolaz kroz otpad na velikom podu, ugledali smo prizor koji je u tom trenu postao hitniji od svega drugog.

Bio je to uredno postavljen skup troje sanjki u daljem kraju nižeg vanjskog svršetka rampe koji je prije bio zaklonjen od naših pogleda. Bile su tu sanjke koje su nedostajale iz Lakeovog logora rasklimane od intenzivne upotrebe koja je morala uključivati vučenje silom preko mnogih zidina i otpada nepokrivenih snijegom, kao i mnogo ručnog nošenja preko neprolaznih mjesta. Bile su pažljivo i inteligentno natovarene i zavezane, i sadržavale stvari dovoljno zapamćeno poznate: benzinsku grijalicu, kante goriva, kutije za instrumente, konzerve namirnica, cerade u koje su očito bile umotane knjige, i neke u koje je bilo umotano nešto manje očito - sve porijeklom iz Lakeove opreme.

Nakon onog što smo našli u onoj drugoj prostoriji, bili smo djelomično pripremljeni za taj susret. Stvarno veliki šok stigao je kad smo im prišli i razmotali jednu ceradu čiji obrisi su nas posebno

uznemirili. Izgleda da su ti drugi kao i Lake bili zainteresirani za skupljanje tipičnih primjeraka, jer su tu bila dva, oba smrznuta do čvrstoće, savršeno očuvana, zakrpana ljepljivom trakom tamo gdje je bilo rana na vratu, i brižljivo umotana da se spriječe daljnja oštećenja. Bila su to tijela mladog Gedneya i nedostajućeg psa.

X

Mnogi ljudi će nas vjerojatno proglasiti bešćutnima kao i ludima što smo pomislili na sjeverni tunel i ponor tako skoro nakon našeg žalobnog otkrića, i nisam spreman ustvrditi da bi nam odmah oživjele takve pomisli da nije posebne okolnosti koja nam se zbila i pokrenula cijeli novi niz razmatranja. Ponovo smo pokrili jadnog Gedneya ceradom i stajali u nekoj vrsti nijeme zbunjenosti kad su nam zvuci konačno doprli do svijesti prvi zvuci koje smo čuli od spuštanja s otvorenog prostora po kojem je planinski vjetar tiho cvilio sa svojih nezemaljskih visina. Ma koliko poznati i svakodnevnici bili, njihovo prisustvo u ovom dalekom svijetu smrti je bilo neočekivanije i u većoj mjeri rastrojavajuće nego što bi bilo kakvi groteskni ili bajkoviti tonovi mogli biti - pošto su oni nanovo poremetili sve naše pojmove kozmičkog sklada.

Da je to bio nekakav prizvuk onog bizarnog muzikalnog piskanja koje nas je Lakeov izvještaj o seciranju naveo da očekujemo od tih drugih i koji su, doista, naše prenapregnute mašte naslućivale u svakom urliku vjetra koji smo čuli otkad smo naišli na užas u logoru bilo bi to u nekakvom demonskom skladu s eonima mrtvim područjem oko nas. Glas iz drugih epoha spada u groblje drugih epoha. Ovako je, međutim, ta buka raznijela sve naše duboko utisnute prilagodbe sve naše svojstveno prihvaćanje unutrašnjosti Antarktika kao pustoši potpuno i definitivno lišene svakog zaostatka normalnog života. Ono što smo čuli nije bila bajkovita nota bilo kakve pokopane bogohulnosti s pradavne Zemlje, iz čije je natprirodne žilavosti dobima uskraćeno polarno sunce izvuklo čudovišan odgovor. Umjesto toga, bila je to stvar tako podrugljivo normalna i tako nepogrješivo poznata iz naših dana plovidbe kraj Victorijine zemlje i naših logorskih dana u tjesnacu McMurdo da smo zadrhtali pomišljajući na nju tu, gdje takvih stvari ne bi trebalo biti. Ukratko bilo je to tek bučno kličanje pingvina.

Prigušeni zvuk dopirao je iz podlednih udubljenja skoro nasuprot hodniku iz kojeg smo došli područja jasno u smjeru onog drugog tunela prema ogromnom ponoru. Prisutnost žive vodene ptice u takvom smjeru u svijetu dugovječno i jednoobrazno beživotne

površine mogla je dovesti do samo jednog zaključka; stoga je naša prva pomisao bila da potvrdimo objektivnu stvarnost tog zvuka. Bio je, doista, ponovljen, i povremeno se činilo da dopire iz više od jednog grla. Tražeći njegov izvor, ušli smo u lučni otvor iz kojeg je mnogo otpada raščišćeno, nastavljajući obilježavanje puta s dodatnom zalihom papira uzetom s čudnom gadljivošću iz jednog od ceradnih paketa na sanjkama kad smo ostavili dnevnu svjetlost za sobom.

Kad je zaleđeni pod ustupio mjesto nakupinama prljavštine, jasno smo razaznali neke čudne, vukuće tragove, a jednom je Danforth našao jasan otisak čiji bi opis bio itekako suvišan. Kurs koji su određivali pingvinski krici bio je točno onaj koji su naš zemljovid i busola pokazivali kao prilaz sjevernijem ulazu u tunel, i bilo nam je drago što smo ustanovili da je magistralna staza bez mostova na prizemnoj i podrumskoj razini izgleda nezakrčena. Tunel bi, prema zemljovidu, trebao početi u podrumu velike piramidalne strukture za koju nam se činilo da je se prisjećamo iz našeg zračnog razgledanja kao izrazito dobro očuvane. Duž našeg puta jedina svjetiljka je pokazala uobičajeno obilje reljefa, ali nismo zastali da pogledamo ni jedan.

Najednom se zdepast bijeli oblik pojavio pred nama, i uključili smo i drugu svjetiljku. Čudno je kolikom je potpunošću ova nova potraga skrenula naše misli s ranijih strahovanja o tome što bi moglo vrebati blizu. Oni drugi, pošto su ostavili svoje zalihe na velikom kružnom mjestu, morali su planirati vratiti se nakon izviđačkog odlaska do ili u ponor, ali smo ipak odbacili sav oprez u svezi s njima tako potpuno kao da nisu nikad ni postojali. Ova bijela, gegajuća stvar bila je skoro dva metra visoka, pa ipak se činilo da smo odmah shvatili da nije jedno od onih drugih. Oni su bili veći i tamni i prema reljefima, njihovo kretanje preko suhozemnih površina bilo je brzo i odlučno i pored čudnovatosti njihovih u moru rođenih udova-pipaka. Ali reći da nas ta bijela stvar nije duboko uplašila bilo bi taština. Bili smo doista na tren stegnuti primitivnim užasom skoro oštrijim od najgorih naših razumskih strahova u svezi s onim drugima. Tad je uslijedio udar antiklimaksa kada je bijeli oblik skrenuo u pobočni otvor nama slijeva da se pridruži drugoj dvojici pripadnika svoje vrste koji su ga dozvali bučnim tonovima. Jer, bio je to samo pingvin - mada ogromne,

nepoznate vrste veće od najvećeg poznatog kraljevskog pingvina, i čudovišan u svom kombiniranom albinizmu i doslovnom manjku očiju.

Kad smo slijedili tog stvora u otvor i uperili obje naše svjetiljke na nesvjesnu i nemareću trojku, vidjeli smo da su svi oni slijepi albini iste nepoznate i gigantske vrste. Njihova veličina podsjetila nas je na neke arhaične pingvine prikazane na reljefima Starih, i nije nam dugo trebalo da zaključimo da potječu od iste loze nesumnjivo preživjevši povlačenjem u neko toplije unutarnje područje čija je neprekidna tama uništila njihovu pigmentaciju i atrofirala im oči u puke proreze. Da je njihovo stanište bilo onaj ogromni ponor koji smo tražili, nije ni na tren došlo u sumnju, i taj dokaz jamine kontinuirane topline i nastanjivosti ispunio nas je najčudnijim i suptilno uznemirujućim maštarijama.

Zapitali smo se, također, što je potaklo te tri ptice da zađu izvan svog uobičajenog područja. Stanje i tišina velikog mrtvog grada jasno su naznačivali da nije nikad bio uobičajeno sezonsko gnjezdište, dok je očita nezainteresiranost tog trija prema našoj prisutnosti učinila čudnim da bi ih ikakva prolazeća skupina onih drugih mogla uznemiriti. Je li bilo moguće da su ti drugi poduzeli agresivne radnje ili pokušali uvećati svoju zalihu mesa? Sumnjali smo da bi onaj prodorni miris koji psi nisu podnosili mogao uzrokovati jednaku antipatiju kod tih pingvina, pošto su njihovi preci očito živjeli u slozi sa Starima prijateljski odnos koji je morao opstati dolje u ponoru dok god je Starih bilo. Žaleći u novom razbuktavanju starog duha čiste znanosti što ne možemo fotografirati te neuobičajene životinje, ubrzo smo ih ostavili njihovom kričanju i krenuli dalje k ponoru čija nam je otvorenost sad tako nepobitno dokazana, i čiji su smjer povremeni pingvinski tragovi činili jasnim.

Nedugo zatim strmo spuštanje u dugom, niskom hodniku bez vrata i neuobičajeno lišenom reljefa navelo nas je da povjerujemo da se najzad približavamo otvoru tunela. Prošli smo kraj još dva pingvina, i čuli druge odmah ispred. Tada se hodnik završio ogromnim otvorenim prostorom od kojeg nam je zastao dah savršenom okrenutom polukuglom, očito duboko pod zemljom; punih trideset metara u promjeru i petnaest metara visokom, s niskim lučnim otvorima duž svih dijelova obujma osim jednog, a taj je zjapio crnim,

nadsvođenim otvorom koji je razbio simetriju kripe do visine od skoro pet metara. Bio je to ulaz u veliki ponor.

U toj ogromnoj polukugli, čiji je konkavni strop bio upečatljivo mada dekadentno isklesan u obličju pradavne nebeske hemisfere, nekoliko albino pingvina je lutalo - tuđini na tom mjestu, ali ravnodušni i slijepi. Crni tunel je beskrajno zjapio na strmom padu, s otvorom urešenim groteskno isklesanim dovratkom i gredom. Iz tog tajanstvenog ždrijela činilo nam se da osjećamo strujanje toplijeg zraka, i možda je čak i navještaj pare uslijedio, i zapitali smo se kakva bi živa bića osim pingvina beskrajna praznina dolje, i obližnja izdubljenost tla i titanskih planina, mogle kriti. Zapitali smo se, također, da li bi trag dima na planinskom vrhu koji je jadni Lake mislio da je primijetio, kao i čudna izmaglica koju smo mi sami uočili oko bedemima okrunjenog vrha, mogli biti uzrokovani vijugavim uzdizanjem neke takve pare iz neispitanih područja Zemljine kore.

Ulazeći u tunel, vidjeli smo da je njegov oblik bio - barem na početku oko pet metara na svaku stranu -

stranicama, podom i svodnim stropom sačinjen uobičajenom megalitskom gradnjom. Stranice su bile škrto ukrašene kartušama konvencionalnog dizajna kasnog, dekadentnog stila, i cijela konstrukcija i reljefi bili su čudesno očuvani. Pod je bio sasvim čist, osim tankog nanosa u kojem su bili pingvinski tragovi prema van i tragovi onih drugih prema unutra. Što se dalje napredovalo, postajalo je sve toplije; tako da smo uskoro otkopčavali našu debelu odjeću. Pitali smo se ima li kakvih doista vulkanskih pojava dolje, i jesu li vode tog neosunčanog mora vrele. Nakon kraće razdaljine zidovi su ustupili mjesto čvrstoj stijeni, mada je tunel zadržao iste proporcije i pružao isti aspekt isklesane pravilnosti. Povremeno bi njegov varirajući nagib postajao toliko strm da su u pod bile usječene brazde. Nekoliko puta primijetili smo otvore manjih bočnih galerija koje nisu bile uključene u naše dijagrame; niti jedna od njih takva da komplicira problem našeg povratka, a sve dobrodošle kao moguće pribježište u slučaju da susretnemo nedobrodošle stvorove koji se vraćaju iz ponora. Bezimni miris takvih stvorova bio je vrlo jasan. Nesumnjivo je bilo samoubilački glupo zaći u taj tunel pod ovim uvjetima, ali zov neispitanog je jači kod izvjesnih osoba nego što većina sluti doista, upravo je takav zov bio ono što nas je uopće

dovelo u ovu nezemaljsku polarnu pustoš. Vidjeli smo nekoliko pingvina dok smo prolazili, i razmatrali smo daljinu koju ćemo morati preći. Reljefi su nas naveli da očekujemo šetnju strmo na dolje od nekih kilometar i pol do ponora, ali naša ranija lutanja ukazala su nam da se na pitanja razmjera ne može u potpunosti osloniti.

Nakon nekih četiri stotine metara taj bezimni miris postao je veoma naglašen, i dobro smo obratili pažnju na razne bočne otvore pored kojih smo prolazili. Nije bilo vidljive pare na ulazu, ali je to nesumnjivo bilo zbog nedostatka kontrastnog hladnijeg zraka. Temperatura je ubrzano rasla, i nije nas iznenadilo kad smo naišli na hrpu odbačenog materijala koji nam je bio jezovito poznat. Sastojao se od krzna i šatorskih platna uzetih iz Lakeovog logora, i nismo zastali da proučimo bizarne oblike u koje je tkanina sasječena. Malo nakon te točke primijetili smo izraženi porast veličine i broja pobočnih galerija, i zaključili da smo sad stigli do gusto izdubljenog područja ispod viših brda podnožja. Bezimni miris je sad bio čudnovato izmiješan s drugim, ništa manje neprijatnim zadahom, čiju prirodu nismo mogli odrediti, mada smo pomislili na raspadajuće organizme i možda nepoznate podzemne gljive. Tada je uslijedilo iznenadno proširenje tunela za koje nas reljefi nisu pripremili - širenje i podizanje u prostranu elipsoidnu pećinu prirodnog izgleda s ravnim podom, nekih dvadesetak metara dugu i petnaestak široku, i s mnogo ogromnih odvojaka koji su vodili u zagonetnu tamu.

Mada je pećina bila na izgled prirodna, ispitivanje s obje svjetiljke ukazalo je da je uobličena umjetnim uništenjem nekoliko zidova između susjednih udubina. Zidovi su bili grubi, a visoki, svodni strop bio je pun stalaktita; ali je pod od čvrste stijene bio zaravnat, i bez ikakvog otpada, prljavštine, i čak i prašine u doista abnormalnoj mjeri. Osim prolaza kojim smo došli, to je bilo točno za sve velike galerije koje su se otvarale iz nje, i jedinstvenost tog stanja bila je tolika da nas je navela na uzaludno nagađanje. Čudni novi zadah koji je dopunio bezimni miris bio je izrazito oštar tu; toliko da je izbrisao svaki trag onog drugog. Nešto u svezi s cijelim tim mjestom, s njegovim uglačanim i skoro blistavim podom, dojmilo nas se kao više neodređeno zbunjujuće i užasavajuće od bilo koje čudovišne stvari na koju smo prethodno naišli.

Pravilnost prolaza ravno naprijed, kao i veća učestalost pingvinskog izmeta u njemu, spriječili su svaku zbunjenost glede pravog smjera usred tog obilja jednako velikih pećinskih otvora. I pored toga, riješili smo nastaviti naše papirno obilježavanje puta ukoliko se pojavi bilo kakva daljnja komplikacija jer se tragovi u prašini, naravno, više nisu mogli očekivati. Nakon nastavljanja izravnog napredovanja obasjali smo svjetiljkom zidove tunela i ukipili se u mjestu, zapanjeni potpuno radikalnom promjenom koja je uslijedila u reljefima na tom dijelu prolaza. Shvaćali smo, naravno, veliku dekadenciju kiparstva Starih u vrijeme bušenja tog tunela, i doista primijetili inferiornu izradu arabeski u dijelovima iza nas. Ali sad, u dubljem odjeljku iza pećine, nastala je nagla razlika koja je potpuno nadilazila svako objašnjenje razlika u temeljnoj prirodi kao i u pukoj kvaliteti, koja je podrazumijevala tako duboko i katastrofalno opadanje vještine da ga se po ničem u do sada zamijećenom stupnju opadanja nije moglo očekivati.

Ova nova degenerirana djela bila su gruba, oštra, i potpuno bez ikakvih finesa detalja. Bila su uklesana prenaplašenom dubinom u trakama koje su slijedile istu opću crtu kao i škrte kartuše prijašnjih odjeljaka, ali visina reljefa nije dostizala razinu opće površine. Danforth je pomislio da su to drugi reljefi neka vrst palimpsesta načinjenog nakon brisanja ranijeg uratka. Njihova narav bila je potpuno ukrasna i konvencionalna, i sastojala se od grubih spirala i kutova koji su nevješto slijedili kvintilne matematičke tradicije Starih, ali naizgled više kao parodija nego nastavljanje te tradicije. Nismo si mogli izbiti iz glava da je neki suptilno ali suštinsko tuđinski element dodat estetskom osjećaju iza tehnike izvedbe - tuđinski element, pretpostavio je Danfortli, koji je bio odgovoran za usiljenu zamjenu. Bilo je nalik, ali ipak uznemirujuće ne nalik, onom što smo navikli prepoznavati kao umjetnost Starih, i ja sam bio ustrajno podsjećan na takve hibridne stvari kao što su nezgrapno palmirske skulpture izvedene u rimskoj maniri. Da su i drugi nedavno primijetili tu traku reljefa bilo je nagoviješteno prisutnošću istrošene baterije za svjetiljku ispred jedne od najkarakterističnijih kartuša.

Pošto si nismo mogli dopustiti da provedemo znatnije vremensko razdoblje u proučavanju, nastavili smo napredovanje nakon brzog pogleda, mada smo često osvjetljavali zidove da vidimo ima li

daljnjih promjena u uresima. Ništa takve vrste nije uočeno, mada su reljefi bili mjestimično vrlo rijetki zbog brojnih otvora pobočnih tunela glatkog poda. Čuli smo i vidjeli manje pingvina, ali nam se činilo da smo načuli blagi nagovještaj njihovog beskrajno udaljenog zbora negdje duboko unutar Zemlje. Novi i neobjašnjivi miris bio je stravično jak, i mogli smo osjetiti tek naznaku onog drugog bezimenog mirisa. Vidljiva isparenja naprijed ukazivala su na pojačane temperaturne kontraste, i relativnu blizinu neosunčanih morskih litica velikog ponora. Tada smo, sasvim neočekivano, ugledali izvjesne prepreke na uglačanom podu ispred nas prepreke koje sasvim sigurno nisu bilo pingvini i uključili i drugu svjetiljku nakon što smo se uvjerali da su ti objekti potpuno nepomični.

XI

Još jedanput došao sam do mjesta gdje je veoma teško nastaviti. Trebao bih biti već očvrstnuo na ovom stupnju, ali ima nekih iskustava i naznaka koje ostavljaju ožiljke preduboke da bi zacijelili i takvu dodatnu osjetljivost da sjećanje ponovo pobuđuje sav prvobitni užas. Vidjeli smo, kao što sam rekao, izvjesne prepreke na uglačanom podu ispred nas; a mogu dodati da su naše nosnice bile skoro istog trena napadnute veoma neobičnim pojačanjem čudnog prevladavajućeg zadaha, sada sasvim jasno izmiješanog s bezimenim smradom onih drugih koji su prije prošli. Svjetlost druge svjetiljke nije ostavila mjesta sumnji u to što su te prepreke, i usudili smo se prići im samo zato što smo ih mogli vidjeti, čak i s izvjesne udaljenosti, da su bili isto toliko nemoćni da nam naude kao i šest sličnih primjeraka iskopanih iz čudovišnih zvjezdastih grobova u logoru jadnog Lakea.

Bili su, doista, isto tako nepotpuni kao i većina onih koje smo iskopali mada je postalo jasno po gustoj, tamnozelenoj lokvi koja se razlila oko njih da je njihova nepotpunost beskrajno skorija. Izgleda da ih je bilo svega četiri, dok su Lakeovi izvještaji nagovijestili da ne manje od osam čini skupinu koja nam je prethodila. Naći ih u takvom stanju bilo je sasvim neočekivano, i zapitali smo se kakva se to čudovišna borba odvijala tu dolje u mraku.

Pingvini, kad su napadnuti u skupini, divljački uzvraćaju svojim kljunovima, a naše uši su sad sa sigurnošću potvrdile postojanje gnjezdišta negdje dalje. Da li su ti drugi uznemirili takvo mjesto i pokrenuli ubilačku potjeru? Prepreke to nisu nagovještavale, jer pingvinski kljunovi protiv žilavih tkiva koje je Lake secirao teško su mogli objasniti stravičnu štetu koju su naše oči prilazeći počele razaznavati. Osim toga, velike slijepe ptice koje smo vidjeli činile su se izrazito miroljubivima.

Je li, onda, došlo do bitke među tim drugima, i da li je odsutna četvorka bila odgovorna? Ako je tako, gdje su oni? Jesu li u blizini i je li vjerojatno da nam predstavljaju neposrednu prijetnju? Nervozno smo zagledali neke od bočnih prolaza glatkog poda dok smo nastavljali naše sporo i iskreno oklijevajuće napredovanje. Što god

da je taj sukob bio, očito je bio ono što je uplašilo pingvine i potaknulo ih na lutanje izvan uobičajenog područja. Morao se, znači, zbiti blizu izdaleka čujnog gnjezdišta u nemjerljivoj jami dolje, pošto nije bilo znakova da ijedna ptica uobičajeno obitava ovdje. Možda je, razmatrali smo, došlo do stravičnog bijega, u kojem je slabija strana pokušala vratiti se do ostavljenih sanjki kad su ih njihovi progonitelji dovršili. Moglo se zamisliti demonski okršaj između tih bezimeno čudovišnih bića kako izbija iz crnog ponora, s velikim oblacima usplahirenih pingvina koji kriče i trčkaraju pred njima.

Kažem da smo prišli tim oborenim i nepotpunim zaprekama polako i oklijevajući. Kamo sreće da im uopće nismo nikad prišli, već pobjegli koliko nas noge nose iz tog bogohulnog tunela s masno glatkim podovima i degeneriranim reljefima koji oponašaju i izruguju stvari kojima su uslijedili pobjegli, prije nego što smo vidjeli ono što smo vidjeli, i prije nego što nam se u umove urezalo nešto što nam nikad više neće dopustiti da mirno dišemo!

Obje naše svjetiljke bile su usmjerene na ispružene objekte, tako da smo ubrzo shvatili prevladavajući čimbenik njihove nepotpunosti. Mada su bili izudarani, smrvljeni, izobličeni i razderani, njihova glavna zajednička ozljeda bila je otkidanje cijele glave. Sa svakog od njih bila je skinuta zvjezdasta glava s pipcima, i kad smo se približili vidjeli smo da se način skidanja činio više kao nekakvo paklensko otkidanje ili usisavanje nego kao bilo kakav uobičajeni oblik odsijecanja. Njihova gusta tamnozeleno sukrvica oblikovala je veliku, šireću lokvu; ali njen smrad bio je nadvladan novim i čudnijim zadahom, ovdje prodornijim nego u bilo kojoj drugoj točki duž našeg puta. Tek kad smo stigli veoma blizu ispruženih zapreka mogli smo otkriti neposredni izvor tog drugog, neobjašnjivog zadaha a u trenu kad smo to otkrili Danforth je, sjetivši se izvjesnih vrlo životnih reljefa iz povijesti Starih u permskom dobu prije stotinu i pedeset milijuna godina, ispustio potreseni krik koji je histerično odjeknuo tim nadsvođenim drevnim prolazom sa zlokobnim palimpsestskim reljefima.

Ja sam i sam bio veoma blizu ponavljanja takvog krika, jer sam i ja vidio te pravadne skulpture, i protrnulo se divio načinu na koji je bezimeni umjetnik nagovijestio onu groznu prekrivenost sluzi u kojoj su nađeni neki nepotpuni i ispruženi Stari oni koje su užasavajući

Shoggothi karakteristično pogubili i isisali do stravične bezglavosti u velikom ratu ponovnog pokoravanja. Bili su to nečuveni, košmarni reljefi čak i kad su govorili o pradavnim, davno prošlim stvarima; jer Shoggothe i njihova djela ne bi trebalo vidjeti ljudsko oko niti portretirati bilo kakva bića. Poludjeli autor Necronomicon se nervozno pokušao zakleti da ih nije bilo uzgojenih na ovom planetu, i da su ih samo drogirani snivači uopće zamislili. Bezoblična protoplazma sposobna da oponaša i odrazi sve oblike i organe i procese - viskozne nakupine mjehurastih stanica gumasti petmetarski sferoidi beskrajno plastični i uobičajivi robovi sugestije, graditelji gradova sve više i više čudljivi, sve više i više inteligentni, sve više i više vodozemni, sve više i više oponašajući! Veliki Bože! Kakvo je ludilo učinilo čak i te bogohulne Starije voljnima da rabe i oblikuju tako nešto?

A sad, kad smo Danforth i ja ugledali svježe blistavu i reflektivno svjetlucajuću crnu sluz koja je čvrsto prijanjala uz ta obezglavljena tijela i opsceno bazdila tim novim, neznanim zadahom čiji bi uzrok samo bolesna mašta mogla zamisliti prijanjala uz ta tijela i blistala manje rašireno na glatkom dijelu prokleta preklesanog zida u nizu grupiranih točaka - spoznali smo svojstvo kozmičkog straha do njegovog najdubljeg dna. Nije to bio strah od ona četiri nedostajuća ostala jer smo i predobro nagađali da nam oni više neće naškoditi. Ubogi vrazi! Na kraju krajeva, oni nisu bili zli stvorovi svoje vrste. Bili su ljudi drugog doba i drugog reda postojanja. Priroda se s njima paklenski našalila kao što će i sa svima drugima koje bi ljudsko ludilo, bešćutnost ili okrutnost mogli odsad iskopati u toj odvratno mrtvoj ili uspavanoj polarnoj pustari a ovo je bio njihov tragični povratak kući. Nisu bili čak ni divljaci jer što su doista skrivili? To strašno buđenje u hladnoći nepoznate epohe možda napad kosmatih, uspaničeno razlajanih četveronožaca, i zbunjena obrana od njih i isto toliko uspaničenih bijelih primata s čudnim omotačima i predmetima ... jadni Lake ...jadni Gedney ... i jadni Stari! Znanstvenici do kraja što su oni učinili što ne bismo i mi učinili na njihovom mjestu? Bože, kakva inteligencija i ustrajnost! Kakvo suočavanje s nevjerojatnim, baš kao što su se oni isklesani rođaci i preci suočili sa stvarima samo malo manje nevjerojatnim! Zrakaši, biljke, čudovišta, nakot zvijezda što god da bijahu, bili su ljudi!

Prešli su ledene vrhove na čijim hramovima osutim padinama su nekad štovali i lutali među drvenastim papratima. Našli su svoj mrtvi grad kako šuti pod svojom kletvom, i pročitali njegove isklesane kasnije dane kao što smo i mi učinili. Pokušali su doprijeti do svojih živućih sudrugova u bajkovitoj dubini tame koju nisu nikad vidjeli a što su našli? Sve to je u suglasju bljesnulo kroz misli Danforthu i meni dok smo gledali od tih bezglavih, sluzi prekrivenih oblika do odurnih palimpsestskih reljefa i demonskih skupina točkica svježe sluzi na zidu pored njih gledali i shvaćali što je moralo trijumfirati i preživjeti tamo dolje u kiklopskom vodenom gradu tog onocnog, pingvinima okruženog ponora, odakle je upravo tad zlokobna izvijana para bila blijedo izrigana kao u odgovor na Danforthov vrisak.

Šok prepoznavanja te čudovišne sluzi i obezglavljenosti zaledio nas je u nijeme, nepomične kipove, i tek smo kroz kasnije razgovore doznali cjelokupnu narav naših misli u tom trenu. Činilo se da smo stajali tamo eonima, ali u stvari nije moglo biti više od deset do petnaest sekundi. Ta gadna, blijeda magla uvijala se naprijed kao da je pred sobom goni nekakva udaljena tjelesina a tada je stigao zvuk koji je poremetio mnogo od onog što smo upravo odlučili, i čineći to razbio opčinjenost i omogućio nam da jurnemo kao ljudi pored kričećih, zbunjenih pingvina našim ranijim putem natrag do grada, duž ledom prekrivenih megalitskih hodnika do velikog otvorenog kruga, i uz onu arhaičnu spiralnu rampu u paničnom, automatskom bijegu k razumskom vanjskom zraku i svjetlu dana.

Taj novi zvuk je, kao što sam nagovijestio, poremetio mnogo toga što smo odlučili, jer je bio ono što nas je seciranje jasnog Lakea navelo da pripišemo onima koje smo smatrali mrtvima. Bio je, Danforth mi je rekao kasnije, upravo ono što je načuo u sasvim prigušenom obliku kad smo bili u onoj točki iza kuta uličice iznad razine leda; i svakako je imao šokantnu sličnost s piskanjem vjetra koje smo obojica čuli oko visokih planinskih pećina. Riskirajući da ispadnem djetinjasti - dodat ću još jednu stvar, makar samo zbog iznenađujućeg načina na koji su se Danforthovi utisci poklopili s mojima. Naravno da je opća načitanost bila ono što nas je obojicu pripravilo da izvršimo tumačenje, mada je Danforth spominjao čudne zamisli o neslućenim i zabranjenim izvorima kojima je Poe mogao

imati pristupa kad je pisao svog Artura Gordona Pyma prije jednog stoljeća. Biti će zapamćeno da u toj fantastičnoj priči postoji riječ nepoznatog ali užasnog i ogromnog značaja povezanog s Antarktikom koju vječno kriče divovske utvarno snježne ptice oboda tog zlokobnog područja.

"Tekeli-li! Tekeli-li!" To je, mogu priznati, upravo ono što smo mislili da smo čuli prenijeto tim naglim zvukom iza napredujuće bijele magle tim varljivo muzikalnim piskanjem u jedinstveno širokom rasponu.

Bili smo u punom bijegu prije nego što su tri note ili sloga bili izrečeni, mada smo znali da bi brzina Starih omogućila bilo kom krikom uzbunjenom i progonećem preživjelom pokolja da nas pretekne u trenu ukoliko bi to zbilja htio. Imali smo, međutim, nejasnu nadu da bi neagresivno držanje i iskazivanje srodnog razuma mogli uzrokovati da nas takvo biće poštedi u slučaju hvatanja, makar iz znanstvene radoznalosti. Na kraju krajeva, ukoliko se netko takav nije imao razloga bojati za sebe, ne bi imao motiva da nam naudi. Pošto je skrivanje bilo uzaludno u tom trenu, upotrijebili smo svjetiljku za brz pogled unatrag, i uočili da se magla razrjeđuje. Hoćemo li vidjeti, najzad, cjelovit i živ primjerak tih drugih? Ponovo se začulo ono varljivo muzikalno piskanje "Tekeli-li! Tekeli-li!"

Tada, primjećujući da smo odmakli ispred našeg progonitelja, palo nam je na um da bi stvor mogao biti ranjen. Međutim, nismo mogli riskirati, pošto nam se vrlo očito približavao u odgovoru na Danforthov vrisak, prije nego u bijegu od bilo kakvog drugog bića. Vremena je bilo suviše malo da dopusti promišljanje. O mjestu gdje se nalazio onaj manje zamislivi i manje izrecivi košmar to smrdljivo, neviđeno brdo protoplazme koja je lučila sluz, čija je rasa osvojila ponor i poslala kopnene graditelje da preklešu i pužu tunelima u brdima nismo mogli ništa pretpostaviti, i koštalo nas je iskrenog grča žaljenja ostavljanje tog vjerojatno obogaljenog Starog u pogibelji ponovnog hvatanja i bezimene kobi.

Hvala nebesima što nismo usporili naš trk. Uskovitlana magla se ponovo zgusnula, i krenula naprijed povećanom brzinom, dok su zalutali pingvini iza nas kričali i kriještali i iskazivali znake panike doista iznenađujuće s obzirom na njihovu relativno malu zbunjenost

kad smo mi prošli kraj njih. Opet se začulo ono zlokobno piskanje širokog raspona "Tekeli-li! Tekeli-li! " Nismo bili u pravu. Stvor nije bio ranjen, već je samo zastao nailazeći na tijela svojih palih srodnika i paklenski sluzavi natpis nad njima. Nećemo nikad znati što je ta demonska poruka bila ali oni pokopi u Lakeovom logoru pokazali su koliko važnost ta bića pridaju svojim mrtvima. Naša neštedimice trošena svjetiljka sad je pokazala pred nama onu veliku otvorenu pećinu gdje su se različiti putovi sastajali, i bilo nam je drago što ostavljamo te morbidne palimpsestske reljefe zamalo osjećane čak i kad smo ih jedva vidjeli za nama.

Još jedna pomisao koju je stizanje do pećine potaklo bila je mogućnost da izgubimo našeg progonitelja u tom zbunjujućem stjecištu velikih galerija. Na otvorenom prostoru bilo je nekoliko slijepih albino pingvina, i činilo se jasnim da je njihov strah od nadolazećeg bića bio krajnji do točke neobjašnjivosti. Ukoliko bismo u toj točki prigušili našu svjetiljku do najniže razine potrebne za kretanje, usmjeravajući je strogo ispred nas, uplašeni kričavi pokreti velikih ptica u magli mogli bi prigušiti naše korake, prikriti naš smjer, i nekako postaviti lažni trag. Usred uskovitlane, izvijane magle, prašnjavi i nesjajeći pod glavnog tunela dalje od te točke, za razliku od drugih morbidno uglačanih izdubina, teško da je mogao činiti veoma uočljivu pojedinost; čak ni, koliko smo mogli zaključiti, onim naznačenim posebnim osjetima koja su činila Stare djelomično, mada nesavršeno, za nevolju, neovisnima o svjetlosti. Ustvari, javila nam se bojazan da i mi sami ne zalutamo u žurbi. Jer smo, naravno, odlučili držati se pravca prema mrtvom gradu; pošto na posljedice izgubljenosti u tim nepoznatim brdskim izdubinama nismo smjeli ni pomisliti.

Činjenica da smo preživjeli i izišli je dostatan dokaz da je stvor skrenuo u krivu galeriju dok smo mi srećom uspjeli pogoditi pravu. Sami pingvini ne bi nas mogli spasiti, ali u suradnji s maglom čini se da su uspjeli u tome. Samo je nama sklona sudba održala uskovitlane pare dovoljno gustima u pravom trenu, jer su se stalno pomicala i prijetile da nestanu. Doista, podigle su se na tren baš prije nego što smo izišli iz odurno preklešanog tunela u pećinu, tako da smo istinski ugrabili jedan prvi i samo polovični prizor pristižućeg bića kad smo bacili konačni, očajnički prestrašen pogled unatrag

prije nego što smo prigušili svjetiljku i umiješali se među pingvine u nadi da ćemo izmaći progonitelju. Ukoliko nam je ona sudba koja nas je zaklonila bila naklonjena, ona koja nam je pružila taj poluprizor bila je beskrajno suprotna; jer se tom treptaju poluviđenja može pripisati puna polovica užasa koji nas je od tada obuzeo za stalno.

Naš točan motiv za ponovni pogled unatrag bio je možda ne više od prastarog instinkta progonjenog da ocijeni narav i smjer svog progonitelja; ili je to možda bio automatski pokušaj da odgovorimo na podsvjesno pitanje koje je postavilo jedno od naših čula. Usred našeg bijega, dok su nam sve sposobnosti bile usredotočene na problem bijega, nismo bili u stanju primijetiti i analizirati detalje, ali čak i tako, naše moždane stanice morale su se začuditi zbog poruke koju su im donosile nosnice. Kasnije smo shvatili što je to bilo da nam naše povlačenje od smrdljivog obloga služi na onim obezglavljenim zaprekama, i istodobni prilazak progonećeg bića. nisu donijeli promjenu zadaha koju bi logika zahtijevala. U okolici ispruženih stvorova taj novi i odskora neobjašnjivi zadah bio je potpuno prevladavajući; ali do sad je trebao umnogome ustupiti mjesto bezimenom smradu povezanom s onim drugima. To nije učinio jer je umjesto toga novi i manje podnošljivi smrad sad bio doslovce nerazrijeđen, i postajao je sve više i više otrovno nasrtljiv svake sekunde.

Tako da smo istodobno pogledali natrag, reklo bi se, mada je nesumnjivo početni pokret jednog potaknuo oponašanje od strane drugog. Kad smo to napravili uperili smo obje svjetiljke punom snagom u trenutno prorijeđenu maglu; ili radi puke primitivne nestrpljivosti da vidimo sve što možemo, ili u manje primitivnom ali jednako nesvjesnom pokušaju da zaslijepimo to biće prije nego što prigušimo svjetlo i zamaknemo među pingvine u središtu labirinta pred nama. Nesretnog li Čina! Ni sam Orfej, ni Lotova žena, nisu skuplje platili pogled unatrag. A opet je pristiglo ono šokantno piskanje širokog raspona "Tekeli-li! Tekeli-li!"

Mogao bih baš i biti iskren makar ne mogao podnijeti da budem sasvim izravan naznačujući što smo vidjeli, mada smo tada osjećali da to ne treba priznati čak ni jedan drugom. Riječi koje dopiru do čitatelja nikad ne mogu niti nagovijestiti grozotu samog tog prizora.

On nam je osakatio svijest tako potpuno da se čudim da smo imali zaostatak prisebnosti dostatan da prigušimo svjetiljke po planu, i da pogodimo pravi tunel k mrtvom gradu. Samo instinkt nas je morao provući kroz to možda bolje nego što bi to razum uradio mada smo, ukoliko je to bilo ono što nas je spasilo, platili previsoku cijenu. Razuma nam je svakako u tom trenu preostalo sasvim malo.

Danforth je potpuno poremetio pameću, i prva stvar koje se sjećam od ostatka puta je da sam ga čuo kako zbrkano recitira jednu histeričnu formulu u kojoj sam samo ja od cijelog čovječanstva mogao naći bilo što osim sulude irelevantnosti. Odjekivala je u falsetnim jekama među kričanjem pingvina, odjekivala kroz kripe naprijed, i hvala Bogu kroz sada prazne kripe odostraga. Nije je mogao otpočeti odmah pošto inače ne bismo bili živi i slijepo zatrčani. Zadrhtim pri pomisli što je djelić razlike u njegovim živčanim reakcijama mogao donijeti.

“South Station Under-Washington Under-Park Street Under-Kendall-Central-Harvard-” Jadnik je recitirao imena znanih postaja tunela Boston-Cambridge koji se probijao kroz naše mirno rodno tlo tisućama kilometara daleko u Novoj Engleskoj, pa ipak taj ritual za mene nije imao ni irelevantnosti ni podsjećanja na kuću. Bilo je samo užasa, jer sam nepogrešivo znao čudovišnu opačinsku analogiju koja ga je potakla. Očekivali smo, osvrnuvši se, vidjeti užasnog i nevjerojatnog krećućeg stvora ukoliko se magla dovoljno prorijedi; ali smo o tom stvoru oblikovali jasnu zamisao. Ono što jesmo vidjeli jer se magla doista i previše zlokobno razrijedila bilo je nešto sasvim drugačije, i neizmerno više odurno i užasavajuće. Bilo je to potpuno, objektivno otjelotvorenje “stvari koje ne bi trebale postojati” fantastičnog romanopisca; a najbliža shvatljiva analogija tome je ogromni, jureći vlak podzemne željeznice kako se vidi s platforme postaje - veliki crni prednji kraj pomalja se kolosalno iz nejasne podzemne udaljenosti, ozvjezdano svjetlima čudnih boja i ispunjava ogromnu rupu kao što klip ispunjava cilindar.

Ali mi nismo bili na platformi postaje. Bili smo na tračnicama ispred dok je taj košmarni, plastični stup smradne crne svjetlucavosti curio tijesno naprijed kroz njegovu petmetarsku šupljinu, dobivajući paklensku brzinu i tjerajući ispred sebe spiralni, zgušnjavajući oblak blijede ponorske magle. Bila je to strahotna, neopisiva stvar

ogromnija od bilo kog vlaka podzemne - bezoblična smjesa protoplazmičkih mjehurića, pomalo samosvjetleća, i s mnoštvom privremenih očiju koje su se stvarale i rastvarale poput čireva zelenkaste svjetlosti preko cijelog tuneloispunjavajućeg prednjeg kraja koji je jurio na nas, mrveći uspaničene pingvine i klizeći po uglačanom podu koji su ona i njena vrsta tako zlokobno pomeli od sve prljavštine. Opet se začuo onaj jezovit, podrugljiv zov "Tekeli-li! Tekeli-li!" i najzad smo se sjetili da demonski Shoggothi kojima su život, misli i ustroj organa podarili isključivo Stari, i koji nisu imali svog jezika osim onog što su skupine točaka predstavljale također nisu imali ni svog glasa osim oponašanih glasanja njihovih minulih gospodara.

XII

Danfoith i ja posjedujemo sjećanja na izlazak u veliku isklesanu polukuglu i nalaženje puta natrag kroz kiklopske sobe i hodnike mrtvog grada, ali su to ipak čisto snoviti ulomci bez ikakvog sjećanja na volju, detalje, ili fizičke napore. Bilo je kao da smo lebdjeti u nekakvom nebuloznom svijetu ili dimenziji, bez vremena, uzročnosti ili orijentacije. Sivo poludnevno svjetlo ogromnog kružnog prostora nas je ponešto otrijeznilo, ali nismo prišli blizu onih spremljenih sanjki niti ponovo pogledali jadnog Gedneya i psa. Oni imaju čudan i titanski mauzolej, i nadam se da će ih kraj ovog planeta zateći tamo neuznemirene.

Dok smo se borili s usponom velike spiralne rampe prvi put smo osjetili užasnu iscrpljenost i kratkoću daha koju je naša trka kroz razrijeđeni zrak visoravni uzrokovala, ali nas čak ni strah od kolapsa nije mogao nagnali da zastanemo dok ne dođemo do normalnog vanjskog područja sunca i neba. Bilo je nečeg neodređeno prigodnog u našem odlasku iz tih sahranjenih epoha, jer dok smo se onako zapuhani spiralno uspinjali stranicama tog dvadesetmetarskog cilindra prдавne gradnje, uočavali smo pored nas stalnu povorku herojskih reljefa izvedenih ranom i nesrozanom tehnikom mrtve rase - posljednji pozdrav od Starih, ispisan prije pedeset milijuna godina.

Konačno se uzveravši na vrh, našli smo se na velikoj hrpi razbacanih blokova, sa zakrivljenim zidinama višeg kamena nad nama na zapadu, i tmurnim vrhovima velikih planina koji su se uzdizali iza razrušenijih struktura na istoku. Nisko antarktičko sunce ponoći virilo je crvenkasto s južnog horizonta kroz procjepe u nepravilnim ruševinama, i užasna starost i mrtvilo tog košmarnog grada činile su se još izrazitijima u kontrastu s tako relativno poznatim i uobičajenim stvarima kao što su pojedinosti polarnog pejzaža. Nebo nad nama bila je uskovitlana i svjetlucava masa slabšašnih polarnih isparenja, i mraz nas je grizao do kosti. Umorno odlažući torbe s opremom koje smo instinktivno stiskali tijekom našeg očajničkog bijega, ponovo smo zakopčali tešku odjeću za teturavi silazak niz nasip i pješačenje kroz conima stari kameni

labirint do brda u podnožju gdje je naš zrakoplov čekao. O onom što nas je nagnalo na bijeg iz te tame Zemljinih tajnih i drevnih jama nismo rekli ništa.

Za manje od četvrt sata našli smo strmu rampu do brda vjerojatno drevnu terasu kojom smo se spustili, i mogli smo vidjeti tamnu masu našeg velikog zrakoplova među prorijeđenim ruševinama na uzdižućoj padini naprijed. Na pola puta uzbrdo k cilju zastali smo na tren da dođemo do daha, i okrenuli se da opet pogledamo fantastičnu zbrku nevjerojatnih kamenih oblika pod nama još jednom mistično ocrtanu naspram nepoznatog zapada. Dok smo to radili, vidjeli smo da je nebo još dalje izgubilo jutarnju zamagljenost, pošto su se neumorne ledene pare pomakle gore ka zenitu, gdje su njihovi podrugljivi obrisi naizgled bili na rubu da oblikuju nekakav bizaran uzorak kojeg su se bojale načiniti sasvim uobličanim ili zaključnim.

Tamo se sad pružala, otkrivena na konačnom bijelom horizontu, tanka vilinska crta visinskog ljubičastog čiji su se igličasti vrhovi snoliko uzdizali naspram zamamne ružičaste boje zapadnog neba. Naviše prema tom svjetlucavom rubu uzdizala se drevna zaravan, koju je utisnuti tok nestale rijeke presijecao poput nepravilne vrpce sjene. Na tren smo uzdahnuli od divljenja prema nezemaljskoj kozmičkoj ljepoti tog prizora, a onda nam se neodređeni užas počeo uvlačiti u duše. Jer ta daleka ljubičasta crta nije mogla biti ništa drugo osim onih užasnih planina zabranjene zemlje najviši od zemaljskih vrhova i stjecište zemaljskog zla; stanište bezimernih užasa i arhajskih tajni; izbjegavano i štovano od onih koji su se bojali isklesati njihovo značenje; nepohodeno od bilo kog živog stvora na Zemlji, ali posjećeno zlokobnim munjama, i izvorište čudnih zraka preko ravnica u polarnoj noći nesumnjivo nepoznati arhetip za onaj stravični Kadath u Ledenoj pustoši iza odurnog Lenga, na koji pradavne legende izbjegavajuće aludiraju.

Ako su isklesane mape i reljefi u tom predljudskom gradu bili točni, te zagonetne ljubičaste planine nisu mogle biti manje od petsto kilometara udaljene; pa ipak se ništa manje jasno njihov vilinski obris nije ocrtavao nad tim dalekim snježnim rubom, poput nazubljene oštrice čudovišno tuđinskog planeta koji samo što se nije uzdigao na nenavikla nebesa. Njihova visina je, onda, morala biti ogromna izvan svake usporedbe uzdižući ih u rijetke slojeve atmosfere koje

nastanjuju samo takve plinovite utvare o kojima su presmioni letači jedva dostatno proživjeli da prošapću nakon neobjašnjivih padova. Gledajući u njih, nervozno sam pomislio na izvjesne isklesane nagovještaje o tome što je velika nestala rijeka donijela do grada s njihovih prokletih padina i zapitao se koliko je razuma a koliko budalaštine počivalo u strahovima onih Starih koji su ih tako oklijevajuće prikazivali. Sjetio sam se kako njihov sjeverni kraj mora prilaziti obali u Zemlji kraljice Marije, gdje je baš u tom trenu ekspedicija sir Douglasa Mawsona nesumnjivo radila manje od tisuću i pol kilometara daleko; i ponadao se da nikakva zla kob neće sir Douglasu i njegovim ljudima dati nagovještaj što bi se moglo nalaziti iza obalnog zaštitnog planinskog lanca Takve misli čine jasnim koliko je napregnuto bilo moje stanje u tom trenu a činilo se da je Danforthu još gore.

Pa ipak, prije nego što smo prošli veliku zvjezdastu ruševinu i stigli do zrakoplova, naša strahovanja su se prebacila na manji ali dovoljno ogromni lanac čiji prelazak nas je čekao. Iz brda u podnožju, crne, ruševinama osute padine dizale su se tmurno i strahotno na istoku, ponovo nas podsjećajući na one čudne azijske slike Nikolaja Roericha; a kad smo pomislili na zastrašujuća bezoblična stvorenja koja su se ljigavo puzeći mogla probiti čak i do najviših šupljih vrhunaca, nismo se mogli bez panike suočiti s izgledima da ponovo proletimo pored tih sugestivnih, nebu okrenutih pećinskih otvora gdje je vjetar stvarao zvukove nalik muzikalnom piskanju širokog raspona. Da stvari budu gore, vidjeli smo jasne naznake lokalne magle oko nekoliko vrhova - kao što je jadni Lake morao vidjeti kad je napravio onu ranu grešku glede vulkanizma i pomislili s drhtajem na onu srodnu maglu kojoj smo upravo utekli; na to, i na bogohulnu provaliju koja je nje govala užase, iz koje je sva takva para dolazila.

Sve je bilo u redu sa zrakoplovom, i nespretno smo navukli naša najteža letaćka krzna. Danforth je pokrenuo motor bez problema, i sasvim glatko smo uzletjeli nad košmami grad. Pod nama se pradavna kiklopska gradnja pružala kao i prvi put kad smo je ugledali, i počeli smo se uspinjati i okretati da ocijenimo vjetar za naš prelazak prijevoja. Na jako velikoj visini moralo je biti snažnih kovitlaca, pošto su oblaci ledene prašine na zenitu činili svakojake

fantastične stvari, ali na sedam i pol tisuća metara, visini koja nam je trebala za prijevoj, ustanovili smo da se upravlja sasvim lako. Kad smo se približili stršećim vrhovima opet se pojavilo čudno piskanje vjetra, i mogao sam vidjeti da Danforthove ruke drhte za upravljačem. Mada sam bio puki amater, pomislio sam u tom trenu da bih ja mogao biti bolji pilot od njega za opasan prolaz između vrhunaca i, kad sam pokretom pokazao da hoću zamijeniti sjedala i preuzeti njegove dužnosti, on se nije pobunio. Pokušao sam skupiti svu svoju vještinu i samokontrolu, i zagledao sam se u djelić crvenkastog daljeg neba između rubova prijevoja odlučno odbijajući obratiti pozornost na oblačiće pare na vrhovima planina, i želeći imati voskom začepljene uši poput Odisejevih mornara pored obale sirena da bih držao to uznemirujuće piskanje vjetra što dalje od svijesti.

Ali Danforth, oslobođen pilotiranja i doveden do opasne napetosti živaca, nije mogao ostati miran. Osjetio sam ga kako se okreće i miče kad je pogledao natrag na užasni grad koji je ostajao iza nas, naprijed u pećinama prorešetane, kockama izlijepljene vrhove, u stranu u jednolično more snježnih, bedemima posutih brda, i gore u uskovitlano, groteskno oblačno nebo. Upravo tada, baš kad sam se trudio sigurno proći kroz prolaz, njegovo luđačko vrištanje nas je dovelo tako blizu katastrofe raznijevši moju samokontrolu i uzrokujući da na tren bespomoćno petljam po komandama. Sekundu kasnije moja odlučnost je nadvladala i uspjeli smo sigurno proći ali se plašim da Danforth nikad više neće biti isti.

Rekao sam da mi je Danforth odbio reći kakav ga je konačni užas naveo da tako luđački zavrišti - užas koji je, žalobno sam uvjeren, uglavnom odgovoran za njegov sadašnji slom. Uspjeli smo nešto malo porazgovarati, vičući preko piskanja vjetra i zujanja motora, kad smo stigli na sigurnu stranu planina i polako se spuštali prema logoru, ali se to uglavnom odnosilo na zakletve šutnje koje smo dali pripremajući se da napustimo košmarni grad. Izvjesne stvari, složili smo se, ljudi ne trebaju doznati i olako raspravljati i ne bih ni sad govorio o njima da nije potrebe da se odvrati ta ekspedicija Starkweather-Moore, i drugi, po svaku cijenu. Apsolutno je neophodno, za mir i sigurnost čovječanstva, da neki od Zemljinih mračnih, mrtvih zakutaka i neispitanih dubina budu ostavljeni na miru; da se ne bi spavajuće nenormalnosti probudile u uskrsnuli

život, i bogohulno preživjeli košmari izmigoljili i ispuzali iz svojih crnih jazbina u nova i daljnja osvajanja.

Sve što je Danforth ikad nagovijestio je da je konačni užas bio privid. Nije to bilo, tvrdi on, ništa u svezi s kockama i pećinama tih odjekujućih, isparavajućih, crvotočno izdubljenih planina ludila koje smo prešli, već jedini fantastični, demonski pogled, među uskovitlanim oblacima zenita, na ono što je ležalo iza tih drugih ljubičastih zapadnih planina koje su Stari izbjegavali i kojih su se bojali. Veoma je vjerojatno da je sve to čista iluzija nastala od prethodnih napetosti koje smo preživjeli, i stvarnog mada neprepoznatog privida mrtvog prekoplaninskog grada doživljenog blizu Lakeovog logora prethodnog dana, ali je Danforthu bila toliko stvarna da još pati od nje.

U rijetkim prilikama je Šaputao nepovezane i neodgovorne stvari o "crnoj jami", "isklesanom rubu", "proto-Shoggothima", "čvrstim tijelima bez prozora s pet dimenzija", "bezimenom cilindru" "starijem Pharosu", "Yog-Sothothu", "pradavnoj bijeloj sluzi", "boji iz svemira", "krilima", "očima u tami", "mjesečevim ljestvama", "prvobitnom, vječnom, neumrlom", i drugim bizarnim koncepcijama, ali kad je potpuno pri sebi pobija sve to i pripisuje ih svom neobičnom i bizarnom čitalačkom ukusu ranijih godina. Za Danfortha se, doista, zna da je jedan od rijetkih koji su se ikad usudili do kraja pročitati onaj crvotočni primjerak Necronomiconna držan pod ključem u fakultetskoj knjižnici.

Zrak na velikim visinama, kad smo prelijetali prijevoj, bio je svakako pun isparenja i dovoljno uskovitlan; i mada ja nisam vidio zenit, mogu lako zamisliti da su kovitlanja leda mogla poprimiti čudne oblike. Mašta je, znajući koliko životno udaljeni prizori mogu ponekad biti odraženi, prelomljeni i uvećani takvim slojevima nemirnih oblaka, mogla lako dodati ostalo a, naravno, Danforth nije nagovještavao ni jedan od tih određenih užasa dok njegovo sjećanje nije dobilo priliku da se osloni na prije pročitano. Nikako nije mogao vidjeti toliko toga jednim pogledom.

U samom tom trenu, njegovi krici bili su ograničeni na ponavljanje samo jedne, sulude riječi, i previše očitog podrijetla: "Tekeli-li! Tekeli-li!"

Pogovor

"Najstarija i najjača čovjekova emocija je strah, a najstarija i najjača vrsta straha je strah od nepoznatog", misao je kojom Lovecraft započinje esej Natprirodna strava u književnosti, te ona koja će nas odvesti put majstorstva autorova stvaranja svjetova unutar priča strave (maeabre story).

Emocionalni odgovor čitatelja, želja je svakog književnog djela; autorova želja da se poigra onim iskonsko prirođenim u nama, našim emocijama. Nema potrebe sumnjati u strah kao prvotno izraženu emociju kod najstarijih naših predaka, ali kako objasniti ljudsku nemoć pred njom sve do današnjeg stoljeća. Iskoristivši ljudsku nemoć spram iskonskog uzroka svih ljudskih pozitivnih i negativnih dostignuća, Lovecraft će nas nemilosrdno suočiti sa svim našim skrivenim bojaznima kako osobnim tako i globalnim. No, započnimo sa samim Lovecraftom i njegovim vlastitim strahovima.

Howard Phillips Lovecraft rođen je 20. kolovoza 1890. u Providencu, na Rhode Islandu. Kada mu je bilo tri godine izgubio je oca. Trgovački putnik po zanimanju. Winfield Seott Lovecraft doživio je slom živaca, i potom skončao u umobolnici gdje je i umro nakon pet godina od neurosifilisa. Najranije oduševljenje literaturom, Lovecraft pronalazi u djelu Arabia Nights na temelju kojega će nastati njegov pseudonim Abdul Alhazred, kojem se pripisuje autorstvo mitskog djela Necronomicon. Vrlo rano budi mu se zanimanje za grčku mitologiju kao i za gotičku priču. Bolujući od depresije i psiholoških poremećaja. Lovecraft će često izostajati iz škole, a sve će se više zanimati za kemiju i astronomiju. Smrću djeda, obitelj gubi posjed te upada u financijsko poteškoće. Izgubivši iznenada djetinjstvo, Lovecraft često pomišlja na samoubojstvo. Pred maturu, 1908. godine, mladi Lovecraft doživljava slom živaca i time prekida školovanje ostavši bez završne diplome, što će mu onemogućiti daljnju naobrazbu. Slijedi razdoblje krize u kojem će sve do 1913. godine život provesti zatvoren u stanu uz nezdravo blizak, gotovo patološki odnos s majkom. Postavši članom United Amateur Press Associationa, vratit će mu se životna energija za stvaranjem. Većina njegovih kratkih priča bit će tiskana u pulp časopisu Weired

Tales, časopisu zastrašujućih, nadnaravnih, zagrobnih pa i opscenih priča. Od tada pa sve do njegove smrti, 10. ožujka 1937., kada umire u 46. godini života od raka crijeva, Lovecraft neće prestati pisati, premda mu za života neće biti tiskana niti jedna samostalna knjiga.

H. P. Lovecraft je iza sebe ostavio pozamašan opus kratkih priča koje stapaju stravu i fantastiku (The Tomb, The Alchemist, The Dream Quest of Unknown Kadath ...), dva kratka romana Planine ludila i Slučaj Charlesa Dextera Warda te 1922 poetska i esejiistička ostvarenja. Iz Lovecraftove bogate korespondencije s prijateljima i suradnicima uočava se njegovo poimanje straha, onoga što nastaje na granici stapanja uspomena, iskustva, doživljenoga i mašte, uobrazilje ili imaginarnog. Lovecraftovo poimanje strave neka je vrsta kognitivne strave, strave koja se rađa saznanjem o onome što nam ruši dotadašnju sliku realiteta. Roman Planine ludila, "Cthulhoidna" je pripovijest o ekspediciji u potrazi za nepoznatim, neotkrivenim prostranstvima Antarktika. Lovecraft nije stvorio samo pripovijest već nas je suočio sa stvaranjem novoga, nepoznatog nam svijeta. Njegove likove, likove što okružuju naratora, ljude od knjiga, ili pak znanstvene novake ili umjetnike, ne plaši novo i neotkriveno, već naprotiv, Lovecraft im je usadio freudovsku tezu straha, "tajanstveno u stvari nije ništa novo ili strano, već nešto blisko i odavno ustaljeno u svijesti, koje se od nje otuđuje jedino procesom zatamljivanja." Stavivši na kušnju njihovu znanstvenu "religioznost" spram svjetova i bića što ruše ideološke temelje, oni gube prisebnost duha te poniru u ludost. Strah od poremećaja duha, ludosti, cijena je svih onih koji su se uputili Lovecraftovim svijetom fantastike.

Lovecraftovi svjetovi, kao i njegove priče, egzistiraju neovisni jedni o drugima, dijeleći jedinstvo poetičnosti, strave te mitske podloge. Većina njegovog stvaralaštva mogla bi potpasti pod kategoriju "Cthulhu mitova". Cthulhu je u biti lik, tuđinac, monstrum što snivajući čeka pod morem potopljena grada R'lyeh, a javlja se u samo jednoj njegovoj priči. Naziv "Cthulhu mitovi" sinonim je za sva Lovecraftova djela u kojima se simbolički ili konkretno pojavljuju čudovišta koja vrebaju aktere. Lako je uspostaviti odnos s mitovima koji često kriju monstume, zvijeri i nakaradne spodobe u mračnim dubinama svijeta. Međutim, opću Lovecraftovu utemeljenost na mitologiji

možemo razumjeti jedino unutar vremenskog i teritorijalnog konteksta.

Huizingina misao "... Ne može se osporiti da se mitologijske slike u nekom razdoblju, koje ih predaje kao naslijeđenu formu, više ne slažu s duhovnom razinom koju je to razdoblje doseglo. Stoga mit, da bi ga se moglo poštovati kao sveti element kulture, valja ili interpretirati mistički, ili gajiti kao čistu literaturu", dovodi nas na razumijevanje puta koji je mit nastavio u američkoj svijesti, svijesti neograničenog i nenaseljenog prostranstva te svijesti o "bespovijesnosti" kulture. "Mistična interpretacija" pronalazi novi mise en scene, američko tlo. Tu su pozornicu oblikovali naraštaji prvih evropskih doseljenika, koji su plovivši oceanskim bespućem mogli vjerovati i nadati se istinitosti samo jedne "vjere", Galilejeve i Kopernikove. Dok se evropska civilizacija klonila od gotičke i romantičarske fantazije rođenjem nove religije, znanstvene misli, na američkom tlu će se tek rađati prva materijalistička svijest o realitetu oslobođena svih simbolizama. Mistična interpretacija starih mitova i novih imaginarnih svjetova bit će pokušaj bijega američke svijesti u budućnost kako bi sadašnjost dobila patinu prošlosti. Ne mora nas stoga začuditi što se danas na američkim visokim školama predaje znanstvena fantastika baš kao i povijest. Bježeći od srednjovjekovne simboličke svijesti o svijetu, evropski kontinent danas još nije spreman razmatrati fantastiku u okvirima književnog pravca, već samo utoliko koliko se fantastika može nazrijeti iz okvira pojedinih književnih djela. Tako su se začeci fantastične književnosti najizrazitije pronalazili kod predstavnika gotičkog romana Warpolea, Ann Radeliffe, E. A. Poea, Mary Shelly, jezerskog pjesnika Byrona, te sve do Goethea, Dickensa, Turgenjeva, R. L. Stevensona. Merimeea, Maupassanta, Nerval, Baudelaire, Wilde te Faulknera.

Razvijajući se kroz gotički pastiš, u najranijim svojim djelima, Lovecraftov izričaj neće, u pseudodokumentarističkim djelima "Cthulhu mitova" izgubiti na gotičkoj poetičnosti, opskurnom i magičnom. Ono će izrasti na pseudomagijskim tekstovima na latinskom i grčkom, simulkrumima ali i na Lovecraftovom "mehaničkom materijalizmu". Kod njega su strava i fantazija potkrijepljene na izvorima pisane riječi i sna, razuma i kaotičnog

ludila. Mehaničkim materijalizmom Lovecraft se suprotstavlja spiritualnosti i magiji svojim moderim bušilicama i strojevima, te poluznanstvenim raspravama. Korijeni Lovecraftova pulp poizma ne vide se samo u poetičnosti izraza i stila već i u pojavnosti zajedničkih simbola. Poeove "bijeke životinje na dnu mora" iz Doživljaja Arthura Gordona Pyma kod Lovecrafta su albino pingvini. Pingvini najavljuju polarnim istraživačima blizinu vode kao i kraj njihova iscrpljujućega putovanja. Kao i kod Poea, kraj putovanja obilježiti će zazivanje Tekeli-li nagovještaj ući ono drugo putovanje nakon saznanja, putovanje k ludilu. Lovecraftov bestiarij slika je svijet koju još nismo spoznali ali čiji miris vrebata da bi nas obuzeo.

Likovi njegova bestiarijuma (Mi-Go. Stari), kao i fantastični svjetovi (planeta Vuggoth) koje je prizvao, nalaze danas svoje utjelovljenje kroz fantasy roll-play igre i konvencije (The NecronomiCon). Call of Cthulhu, je, fantasy igra iz razdoblja Lovecraftove Amerike dvadesetih godina ovog stoljeća. U njoj igrači postaju "istraživači" što slijede glasine ili gnjusne okultne zločine koji će na vidjelo prizvati čudovišta. Call of Cthulhu neobično je mračna igra, a najbolji istraživači bit će oni koji zadrže zdravu pamet i obrane se od moguće apokaliptične pobjede čudovišta. Oni koji u tome uspiju, postići će više i od samog Lovecrafta, koji je igru života izgubio.

Dijana Sinković

KRAJ

CRACKORA – ABACUS123 – ŽELEZNI

www.CroWarez.org

www.BosnaUnited.net

BosnaUnited
BIH WAREZ SCENE

Table of Contents

H. P. LOVECRAFT – PLANINE LUDILA

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

XI

XII

Pogovor

KRAJ